DE ROMANORVM ET GRÆCORVM MAGISTRATIBVS LIBRI TRES.

AD ODONEM COLLIGNIVM CASTILIONÆVM CARDINALEM AMPLISS.

Authore Ioach. Perionio Hebraicarum & Græcarum literarum interprete Regio.

PARISIIS,
In officina Caroli Perier, in vico Bellouaco, ſub Bellerophonte.
1560.
CVM PRIVILEGIO.

ODONI COLLIGNIO CASTILIONÆO CARDINALI AMPLISS. FRANC. PERIO-nius Ioachimi ex fratre nepos. S.

MIrabuntur fortaſſe multi (Cardinalis ampliſsime) vnde mihi tãtùm fiduciæ ſit, vt poſthumam hanc patrui mei prolem clariſsimo nomini tuo conſecrare, tibíque præſuli illuſtriſsimo offerre non dubitem: tum quòd inter tot authoris volumina minimum hoc opus parũ amplitudine tua dignum eſſe videatur: tum quòd etiamſi dignum eſſet, nimium tamen ipſe ſim abiectus, quàm id vt per me fiat, cuiquidem tanti principis in conſpectum prodire formidabile eſſe debet. Sed mirentur licet multi: mihi quidem pro multis vnus es. Scio autem & ipſe (quis enim hominum ignorat?) quemadmodum illa Natura, quæ in te perficíendo vires omnes deprompſit ſuas, hoc etiam ingenti laudum tuarum cumulo addiderit, vt & æquus rerum æſtimator eſſe ſoleas, & in te ſingularis quædam humanitas eluceſcat. Quare poſteaquam tibi affirmauero eam morientis patrui cogitationem fuiſſe, vt fœtus hic in ſplẽdiſsimo nomine tuo appareret, ſtatim tibi veniet in mentem, quàm ſancta & inuiolabilis extrema homi-

num voluntas omni iure ſemper fuerit: atque ita quod ad priorem obiectionem attinebit, omni culpa vacabo. Ex parte autem ſi quid peccatum erit noſtra, tribuendum erit illud omne humanitati tuæ incredibili, quæ cum pateat omnibus etiã infimis, efficit vt aliquem quoque ad eam aditum vendicare nobis audeamus. Quòd ſi dignos iudices nos, vt aliquando, cum & maturior ætas, & ampliora ſtudia acceſſerint, aliqua ex parte opera noſtra tibi nõ ingrata eſſe poſsit: erit profectò cur & Muſis gratulemur noſtris, & in meliorem ſpem erecti poſteaquam aliena edidimus, propria nos olim edituros, amplitudiníque tuæ dicaturos non vereamur polliceri. Sed iam incipe horum librorum lectione frui, & ex annuis illis ſtipendiis, quibus pro ea, qua doctos omnes amplecteris, benignitate Perionij tui ſtudia liberaliſsimè iuuiſti, aliquem nunc meritò percipe voluptatis fructum. Vale. Lutetiæ VII. Cal. Decembr. 1559.

FR. PERIONIVS SCÆVOLÆ Sammarthano & Rog. Mæſonerio ſuis S. P. D.

VIdetur noſtrum ſęculum ſibi ipſum gratulari, quòd viros doctrina celebres multos protulerit. Sed qui docti habeãtur cùm multi ſint, qui meritò tales habeantur profectò pauci. Eorum enim, qui nulla eruditione exculti falſam tamen eruditionis laudem ambiunt, infinita eſt natio. Neque certè vllũ genus intolerabilius, quàm eorum, qui ex alienis vigiliis reprehendendis famam quærunt: neque verò ex eorum numero intolerabilior quiſquam inepto quodam philoſophiæ profeſſore: qui cum in Italia cultiſsima eloquentiorum hominũ ſchola fruſtra natus ſit, ita ſe in loquendo gerit, vt apud Barbaros educatus meritò debeat exiſtimari. Sed quantúmuis ineptus & Barbarus, aliqua tamen ex parte tolerãdus eſſe videretur, adeò vt liceret hominis miſereri, niſi etiam & calumniator, & alienæ famæ inſectator inſolens iuſtam in ſe iram pro miſeratione concitaret. Cúmque hoc in fatis doctorum omnium hominum ſit, vt ſimulátque eorum vita Parcarum ſeueritatem experta eſt, ſtatim etiam eorundem fama inuidorum improbitatẽ experiatur, inuenere hũc Perionij noſtri compoſiti manes, à quo placida eorum quies turbaretur. Qui tamen vt non malo animo inductus, ſed ſola

veritate impulſus videatur ad carpendum poſteaquam Ariſtotelicos huius Academiæ profeſſores hortatus eſt, à Perionianis interpretationibus tanquam malè fidis vt abſtineant. Addit Perionium quidem & eloquentem & in bonis artibus fœliciter verſatum fuiſſe, at in philoſophia & ignarũ & nullius iudicij hominem ſe præbuiſſe. Ego verò Italum iſtum aut eloquentem aut in bonis artibus verſatum planè nego: Philoſophum autem tum demum fatebor, cum philoſophia Barbariſmus erit. Quare ſi quemadmodum à viro laudato laudari laudabile eſt, ita ab eo vituperari non eſt illaudabile qui ipſe vituperio digniſsimus. Deſinamus iam vſque adeò excãdeſcere in eum, à quo, ſi ſolùm euentum nõ etiam volũtatem nocendi ſpectemus, parua admodum Perionio nõſtro fit iniuria. Vobis autem hæc paucis ſcribere viſum eſt, cùm vt quod iuſtiſsima quædam indignatio in noſtro pectore condiderat, effutirem: tum vt patrui mei exemplo iam inde ab hoc tempore coniiciatis quæ poſt obitum vobis ſint euẽtura, ſi quam præſtans ingenium eruditionis laudem apud poſteros pollicetur, fœlici genio cõſequamini. Vale. Lutetiæ. 9. Cal. Decemb. 1 5 5 9.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum eſt authoritate Regia, ne quis alius præter Carolum Perier hos de Magiſt. Romanorum & Grę-corum libros, Authore Ioachimo Perionio, ante decennium imprimat, néve vendat. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata multabitur. Datum Pariſiis die xv. Martij. M. D. LIIII.

De Courlay.

ITEM.

CAutum eſt authoritate Regia, ne quis alius præter Nicolaum de Guingant, hos de Magiſtratibus Romanorum & Græcorum libros, Authore Ioachimo Perionio, ante quadriennium imprimat, néve vendat. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata multabitur. Datum Pariſiis die v. Septembris. M. D. L.

De Launay.

IOACHIMI PERIONII

DE ROMANORVM ET GRÆCORVM MAGISTRATIBVS.

LIBER PRIMVS.

QVOD veteres omnes & ipſi obſeruauerunt, & nobis reliquerũt in pręceptis, vt à Platone, Ariſtotele & Cicerone repetam, principio id de quo agatur, quid ſit & quale eſſe patefaciendum: id mihi in his libris in quibus de magiſtratibus inſtitui diſputare, faciundum putaui. Nam ita facillimè quę tradimus intelligentur, ſi confuſione ac perturbatione omni præceptorum rerúmque ſublata, ordinem eum quem illi via & arte perſecuti ſunt, ſeruabimus. Primùm igitur quid ſit magiſtratus, quæque ac quot eius ſint genera, ſummatim generatímque dicemus. In quo de ratione creandorum magiſtratuum, de ratione ſuffragiorũ, quibus verbis Gręci ac Latini hæc quæ ad hunc de magiſtratibus locũ pertinent, explicent, diſſerendum erit. Deinde ſingulorum magiſtratuum nomina Gręca & Latina, munera, poteſtas auctoritáſque tradentur. Principio quoniam verbũ ambiguum niſi explicetur, in multas partes animum ſolet diſtrahere, nobis eius verbi de quo agitur vis omnis & natura exponenda eſt. Magiſtratus enim verbum & ad perſonam & ad rem accommodatur. Ad perſonam cùm refertur, Magiſtratus eſt, qui imperio ac poteſtate aliqua præditus eſt, qua priuatus vacat: vel qui plus poteſt quàm priuatus, in iis quidem rebus quæ ad Rempub. pertinent. Cùm autem rei nomen eſt, aliud eſt nihil, niſi imperium illud & poteſtas in Repub. quæ priuatum non attingit. Hanc verbi ambiguitatem Græci nõ habent, quippe qui

hæc duo totidem verbis declarent. Nam & ἀρχὴ rei verbum eſt,& ἄρχων perſonæ,& ſi hoc poſterius, nomen eſt etiam certi magiſtratus, qui Athenis, vt idoneo loco dicam,poterat plurimum.Neque verò ἀρχὴν ſolùm dicunt Græci,ſed etiã ἀρχεῖαν, quo Ariſtoteles in libris de Rep. quos de Græcis conuertimus, frequenter vtitur. Vnum autem modò afferam,ne in re fortaſſe non dubia, ſim lõgior.Scribit ergo in lib. I I .his ferè verbis,loquẽs de Cretum Repub. eámque cum Lacedęmoniorum conferens. τὸ δὲ περὶ τοὺς κόσμους ἔτι χεῖρον τῶν ἐφόρων. ὃ μὲν γὰρ ἔχει κακὸν τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον, ὑπάρχει καὶ τούτων. γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες. Hunc locum conuertimus hoc modo, At Coſmorum poteſtatem,quàm Ephororum deterius.ſi perſpicuũ eſt eſſe conſtitutam. Quod enim malum eſt in Ephororum magiſtratu,vt quiuis paſsim eum adipiſcatur, id etiã in illis eſt.Hoc inquam verbum vſitatum eſt &tritũ apud Ariſtotelem pro auctoritatę& poteſtate.Pro perſona autem adeò rarum eſt maſculino genere, vt ſemel tantum apud hunc ipſum, apud alium neminem legerim. Diſſerens de Carthaginenſium Repub. eodem lib. I I. ſcribit hoc modo,καὶ τὸ, τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας, καὶ μὴ ἄλλας ὑπὸ ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαίμονι, ſcilicet, ἀριστοκρατικόν.Sic ego, Quod denique iudicia fiunt à magiſtratibus,nec alia ab aliis, quemadmodum apud Lacedæmonios,ad id ciuitatis genus accommodandum eſt,quod eſt in poteſtate optimorum.Ego vt quod ſentio liberè dicã, mihi noſtri homines Græcos vt pleriſque in rebus, ſic in his verbis imitati videntur.Vt enim ἀρχὴν magiſtratum, ita τὸ ἀρχεῖον magiſterium & præterea ἀρχεῖους magiſtros dixerunt.Nam & magiſter equitum ab illis dicitur. Quãquam veterum ſententia magiſterij, magiſtri, ac magiſtratus quædam diſtinctio eſt, quæ qualis ſit Varro in libro de Latina lingua exponit his verbis.Magiſter equitũ, quod ſumma poteſtas eius in equites accẽſos, vt eſt ſumma in populum Dictatoris(ſic enim legendum eſt) à quo is quoque magiſter populi appellatus. Reliqui quod minores

nores quam hi, à magiſtro (ſic enim legendum eſt) dicti magiſtratus, vt ab albo albatus. Varronis quidẽ hæc ſententia eſt, ex qua etiam, origo verbi magiſtratus quæ ſit, intelligimus. Magiſtratum enim à magiſtro vult appellatum eſſe. Feſtus autem Pompeius multos alios magiſtros vocatos ait, vt magiſtros vicorum, ſocietatum, collegiorum, & Cicero magiſtros ſcripturæ ac ſocietatis, de quibus alio loco diſſeremus. Niſi forte non in magiſtratuum, ſed in curationum numerũ hos tales volumus reponere. Aliud eſt enim magiſtratus, aliud curatio, vt aliud ἀρχή, aliud ἐπιμέλεια, quæ nobis tractanda differentia eſt, vt magiſtratus verbũ non ſolũ ab iis quæ perſpicuè diſsimilẽ vim habẽt, ſed ab iis etiam quæ ſimilẽ & vicinã, ſeparemus. Hoc enim par eſt intelligi, inter res quæ his duobus verbis ſubiectæ ſint, tantam eſſe ſimilitudinẽ, vt quondã inter duo Græciæ lumina, Demoſthenem dico & Aeſchinẽ, magna fuerit de eorũ diſsimilitudine diſſenſio. Aeſchinis quidem, ex quibus id perſpici poterit, ex oratione in Cteſiphontem verba ſubieci, λέξουσι δὲ ὦ Ἀθηναῖοι καὶ ἕτερόν τινα λόγον ὑπεναντίον τῷ ἀρτίως εἰρημένῳ, ὡς ἄρα ὅστις αἱρετὸς ὢν πράττει κατὰ ψήφισμα, οὐκ ἔστι ταῦτα ἀρχή, ἀλλ' ἐπιμέλειά τις καὶ διακονία, ἀρχὰς δὲ φήσουσιν ἐκείνας εἶναι, ἃς οἱ θεσμοθέται ἀποκληροῦσιν ἐν τῷ Θησείῳ, κἀκείνας ὁ δῆμος εἴωθε χειροτονεῖν ἐν ἀρχαιρεσίαις, στρατηγοὺς καὶ ἱππάρχους, καὶ τὰς μετὰ τούτων ἀρχάς, τὰ δ' ἄλλα πάντα, πραγματείας προστεταγμένας κατὰ ψήφισμα. ἐγὼ δὲ πρὸς τούτους λόγους τοὺς τούτων, νόμον ὑμέτερον παρέξομαι, ὃν ὑμεῖς ἐνομοθετήσατε, λύσειν ἡγούμενοι τὰς τοιαύτας προφάσεις, ἐν ᾧ διαῤῥήδην γέγραπται, τὰς χειροτονητάς φησιν ἀρχὰς ἁπάσας, ἑνὶ περιλαβὼν ὀνόματι ὁ νομοθέτης, καὶ προσειπὼν ἀρχὰς ἁπάσας εἶναι, ἃς ὁ δῆμος χειροτονεῖ, καὶ τοὺς ἐπιστάτας φησὶ τῶν δημοσίων ἔργων, ἔστι δὲ ὁ Δημοσθένης τειχοποιός, ἐπιστάτης τοῦ μεγίστου τῶν ἔργων, καὶ πάντες ὅσοι διαχειρίζουσί τι τῶν τῆς πόλεως πλέον ἢ τριάκονθ' ἡμέρας, καὶ ὅσοι λαμβάνουσιν ἡγεμονίας δικαστηρίων. οἱ δὲ τῶν ἔργων ἐπιστάται πάντες ἡγεμονίᾳ χρῶνται δικαστηρίου. τί τούτους κελεύει ποιεῖν; οὐ διακονεῖν, ἀλλ' ἄρχειν, δοκιμασθέντας ἐν τῷ δικαστηρίῳ, id eſt, Afferẽt,

Iudices aliam etiam neſcio quam defenſionem ei contrariam quę modò cõmemorata eſt, eum qui ſuffragiis creatus ex S C. aliquid gerat, non eſſe magiſtratum, ſed curatorem & adminiſtrum. Magiſtratus autem eos contendent eſſe, qui in Theſei æde ſortitò vt vult legis ſcriptor creatur, quóſque populus ſuffragiis creare ſolet in comitiis, cuiuſmodi ſunt imperatores, præfecti equitum, & qui vnà cũ his præſunt, cætera omnia, curationes quæ ex plebiſcito ſint conſtitutæ. Ego verò his iſtorum defenſionibus legem opponam, quam tuliſtis, ſperantes vos refutaturos rationes eiuſmodi, in qua perſpicuè legiſlator vno nomine magiſtratus complectitur omnes eos qui ſuffragiis populi creentur, eóſque qui hæc gererent, præfectos negotiorum publicorũ nominat. Atqui curator eſt Demoſthenes murorum reficiendorũ, quo munere nullum eſt nec maius nec amplius, & omnes qui aliquod publicũ munus gerunt amplius dies triginta, & qui iudiciis præſunt. Qui autem præpoſiti ſunt aliquibus negotiis, ſummam habent iudiciorum poteſtatem. Quid his lex præſcribit & mandat? non miniſterium, ſed imperium & poteſtatem, cùm eorũ fides & integritas in iudiciis ſpectata eſt & cõprobata. Atque Aeſchinis quidem hæc de magiſtratuum curationúmque diſtinctione ſententia eſt, qua lege vult niti. Demoſthenis autem quæ ſit, nobis non cõſtat, quoniam verbũ nullum fecit in defenſione. Ariſtoteles quidem in libris de rep. accuratiſsimè de magiſtratibus & curationibus diſputans, duces belli, id eſt imperatores qui στρατηγοὶ dicuntur, ſacerdotes, legatos, præcones choragos, id eſt, ædiles alióſque multos curatoris nomine appellat. Scribit enim in lib. IIII. his verbis. ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο διορίσαι ῥάδιον, ποίας δεῖ καλεῖν ἀρχάς. πολλῶν γὰρ ἐπιστατῶν ἡ πολιτικὴ κοινωνία δεῖται. διόπερ πάντας οὔτε τοὺς αἱρετοὺς, οὔτε τοὺς κληρωτοὺς ἄρχοντας θετέον. οἷον τοὺς ἱερεῖς πρῶτον. τοῦτο γὰρ ἕτερόν τι παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον, ἔτι δὲ χορηγοὶ καὶ κήρυκες. αἱροῦνται δὲ καὶ πρεσβευταί. εἰσὶ δὲ αἱ μὲν πολιτικαὶ τῶν ἐπιμελειῶν ἢ πάντων τῶν πολιτῶν πρός τινα πρᾶξιν, οἷον

στρατη-

στρατηγὰς στρατευομένων. ἢ κατὰ μέρος, οἷον ὁ γυναικονόμος, ἢ παιδονόμος. αἱ δ' οἰκονομικαί. πολλάκις γὰρ αἱρεῦνται σιτομέτρας. αἱ δ' ὑπηρετικαί, καὶ πρὸς ἃς ἂν εὐπορῶσι τάττουσι δούλους. Nos hunc locum vertimus hoc modo. Hoc autem non eſt facile explicatu, quid magiſtratus nomine appellandum ſit. Nam cum præfectis multis ſit opus ciuili ſocietati, certe non omnes, qui voce aut ſortitò creantur, magiſtratus habēdi ſunt, cuiuſmodi ſunt primò ſacerdotes, quos in aliū numerum quàm ciuilium magiſtratuum debemus reponere, deinde choragi & præcones. Suffragiis etiam legati creantur. Curationes autem ciuiles aut omnibus ciuibus ad aliquod officium præſunt, vt dux belli, exercitui, aut parti, vt matronarum ornatus arbiter & cenſor, & puerorum magiſter ac cenſor. Aliæ ſunt domeſticæ. plerunque enim frumenti menſores creant. Quædam ſunt ſeruiles, & ad quas ſi opes ſuppetant, ſeruos adhibent. Atque hæc ille, ex quibus non ſolùm qui curatores habendi ſint, ſed curatorū etiam genera intelligere poſſumus. Facit enim duo prima genera, vnum eorum qui negotia publica gerunt, alterum eorum qui ea quæ ad rem domeſticam familiarémque pertinēt. Priores generis rurſus partes duas ponit, alteram eorum qui omnibus ciuibus imperant, alteram eorum qui parti ciuium. Sed quoniam ex his Ariſtotelis verbis ſolum quorundam hominum qui negotia publica procurant, continētúrque curatoris nomine munera intelligimus, non vim omnem & naturam horum verborum: eam ſi potuerimus explicabimus. Quod dum faciemus, illa etiā definitio magiſtratus, quam initio ſtatuimus, quemadmodum intelligenda ſit, videbitur. Pleroſque enim rogaturos exiſtimo cùm magiſtratum eum conſtituerimus, qui imperio & poteſtate præditus ſit, quæ non ſit in priuato, & magiſtratum vt rei nomen eſt, poteſtatem eſſe illam quæ priuatū non attingat: in qua re poteſtas illa poſita ſit & quàm latè patere videatur. Hæc autem in tribus cernitur, vt Ariſtoteli placet, in dicenda ſententia, in iure dicendo, & in iubendo ac vetando, ſed

in hoc poſtremo maxime, verba eius ex eo quem modo dixi libro, protuli. μάλιστα δ', ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τε περί τινων καὶ κρῖναι καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο, τὸ γὰρ ἐπιτάττειν, ἀρχικώτερόν ἐστι, id eſt vt conuertimus. Ii autem potiſsimum magiſtratus appellandi ſunt quibus de quibuſdam rebus dicendæ ſententiæ & iudicandi atque imperandi permiſſa eſt poteſtas, ſed hoc poſtremũ maximè. Imperare enim vim magiſtratus magis indicat. Hoc poſtremum, vt opinor, addit, vt magiſtratus à curatoribus ſecernat. Quanquã id quod ait de imperatoribus & ducibus belli, quos vult eſſe curatores, magnam affert dubitationem. Leges enim XII. tabularum quæ Athenis Romã perlatæ ſunt, tantam imperandi & iudicandi poteſtatem concedunt imperatori, vt ab eo nulla ſit prouocatio. Legem ipſam proferam, quam Cicero in tertio de legibus libro poſuit. Militię ab eo qui imperabit, prouocatio ne eſto: quódque is qui bellum gerat imperaſsit, ius ratúmque eſto. Præterea ij qui mulierum cultui præerant, mulctam dicebant, vt auctor eſt Iulius Pollux γυναικονόμοι δὲ ἀρχοὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν γυναικῶν. τὰς δ' ἀκοσμούσας ἐζημίουν, καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν κεραμικῷ, id eſt, Matronarum cenſores erant magiſtratus qui mũdo muliebri præerant. Ij mulieres quæ decorum in cultu negligebant, mulctabant, earúmque mulctas in tabulis perſcriptas, palam in platano quæ eſt in Ceramico, exhibebant. Niſi forte Ariſtoteles hoc de Repub. quam conſtituit, intelligi velit, Sed tamen vt ita res habeat obſcura, & difficilis hæc quæſtio eſt, nec mihi à quoquam facile explicari poſſe videtur. Quanquam quid opus eſt hoc loco tandiu philoſophari? præſertim cùm tandẽ Ariſtoteles hanc quæſtionem in nomine verſari dicat, nec ij ſimus, qui tot támque doctorum hominũ controuerſias dirimere poſſimus. Aeſchines hac de re diſſentit à Demoſthene, Ariſtoteles à magiſtro Platone, qui in VI. de legibus libro imperatores præfectóſque belli, magiſtratus vocat. Iulius

Pollux

Pollux omnes magiſtratus nominat. Quapropter hac prætermiſſa quæſtione, ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Quot quidem modis ἄρχειν dicatur, mox cùm de ratione creandorũ magiſtratuum agetur, differemus. Nunc tantùm dicam, noſtros homines hoc verbũ Græcum expreſsiſſe. Veteres enim magiſtrare dixerunt, vt ait Feſtus. Atque etiam in hoc perſpici eorum imitatio poteſt, quòd quemadmodum ἀρχὴν illi τὴν τιμὴν dicunt, ſic ipſi magiſtratum honorem. Ariſtoteles in III. lib. de Rep. huius rei teſtis eſt, οὐκ οὖν ἀνάγκη τοὺς ἄλλους ἀτίμους εἶναι πάντας μὴ τιμωμένους ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς; τιμὰς γὰρ λέγομεν τὰς ἀρχάς. Sic ego, An non neceſſe erit cæteros omnes ſine honore eſſe, qui ciuilibus magiſtratibus ſpoliabũtur? præſertim cũ honores magiſtratus vocemus. Honor pro magiſtratu apud Ciceronem tritum eſt: vno loco nunc contenti erimus dum de coniunctis verbis differamus. Hic enim ſingula verba tantum conſideramus, cùm de ratione ſuffragiorum dicetur, coniuncta perſequemur. Scribit autem in Piſoniana, Nam tu cum quæſtor es factus, etiam qui te nunquam viderãt, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Vocat quæſturam honorem, quod in aliis etiam animaduerti licet. Nam vt illi δύναμιν pro magiſtratu dicunt, ſic noſtri poteſtatem & imperium τὴν ἀρχὴν, quòd mea quidem ſententia ἄρχειν imperare dicitur. ἐπιστάτης etiam præfectus eſt Latinè, quod in verbis iunctis ἄρχος efficit, vt in his ἵππαρχος, πολέμαρχος. Sed hæc omnia reuocanda mihi videntur ad curationem. Cicero in priore in Rullum oratione id indicat, Licinia eſt lex atque altera Ebutia, quæ non modò eum qui tulerit de aliqua curatione ac poteſtate, ſed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea poteſtas curatióve mãdetur. Paulo ſuprà, Hic quæro quam ob cauſam initium rerum ac legum ſuarum hinc duxerit, vt populus Romanus ſuffragio priuaretur? toties legibus agrariis curatores conſtituti ſunt, triumuiri, quinqueviri, decemviri, quæro à populari Trib. plebis, ecquando niſi per XXXV. tribus

creati ſint? etenim cùm omnes poteſtates, imperia, curationes ab vniuerſo pop. Rom. proficiſci conuenit, tum eas profectò maximè quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem & commodum. In Verrina quarta, Ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quæſtum nundinationémque hominum traduxeris? Hoc loco procurationem pro curatione dixit. Atque ex eodem loco intelligi poteſt, quid inter hæc omnia interſit. Neque enim re, ſed ſolũ cogitatione diſtingui videntur. Honos enim magiſtratus dicitur, quòd iis, qui eũ gerunt honorem, afferat. Poteſtas, quòd habeãt aliquam poteſtatem, cuius priuati ſint expertes. Imperium quòd eo prędititi imperare aliis quid poſsint. Curatio & curator, quòd negotium publicum curet. Sed hæc poſtrema tria eo differre mihi à magiſtratu videntur, quòd magiſtratus legitimus eſt & perpetuus, curatio, poteſtas, & imperium extra ordinem mandantur, & ad tempus, quales ſunt triumviri deducendæ coloniæ: quanquam dictatura excipitur. Curatores autem commodè appellari puto poſſe eos, quos vulgo commiſſarios vocamus. Eis enim negotium publicum curandum mandatur.

Nunc quoniam quid eſſet magiſtratus, quídque à curatione differret, docui, ſequitur vt quæ ac quot ſint magiſtratuum genera, quæ fuerint creãdorum magiſtratuũ, ac ſuffragiorum ferendorũ ratio apud Romanos & Gręcos, dicendum eſſe videatur. Ariſtoteles quidẽ multa genera facit, alios enim κληρωτὺς, id eſt, qui ſorte mandãtur, alios αἱρετὺς, qui ſuffragiis creãtur. Hoc autem poſterius in duas partes apud Romanos tributum fuit. Nam voce interdum creati ſunt, interdum tabella & ſcripto. Alia eſt etiam magiſtratuum diuiſio quæ à loco vbi mandentur ſumitur, alia à genere comitiorum, quę mihi videtur Romanorum propria, qui comitia habebant centuriata, curiata & tributa. Quanquam Ariſtoteles hãc attingit, etſi aliis verbis. Ait enim in quarto de Repub. libro alios magiſtratus

giſtratus ab omnibus ciuibus creari, alios à parte ciuium. Sequitur alia etiam magiſtratuum partitio, quæ ex tempore quod eis præſtitutum eſt, ducitur. Alij enim annui ſunt, vt Romæ Conſulatus, quæſtura, ædilitas, cęteríque omnes præter dictaturam & magiſterium equitũ & cenſuram. Alij quinquennio definiuntur, vt cenſura. Alij ſemeſtres ſunt, vt dictatura & magiſterium equitum. Alij perpetui, vt ſenatores & iudices, vt placet Ariſtoteli, qui illos in magiſtratuum numero reponit. Aliis aliud tempus præſcriptum eſt pro forma Reipub. & eius qui dat leges aut ciuium voluntate ac ſententia. Quarta eſt illa diuiſio, quæ ex hominum genere nata eſt. Nam magiſtratus alij nobilibus & patriciis dantur, vt Romæ Conſulatus initio Reipub. alij plebeiis, vt tribunatus plebis Romæ, & Lacedæmone Ephoratus. Alij alterutris, vt Romæ tandem Conſulatus, Cretæ Coſmatus. Alij permixtis iiſdem vt Romæ Conſulatus interdum. Atque vt omnia perſequar, alia etiam adhiberi poteſt diuiſio, quæ à rebus & negotiis quæ quiſq; magiſtratus gerit, ducitur, vt alios dicamus pecuniam publicam tractare, vt quæſtores: alios mores regere, cenſum agere & alia, vt cenſores, alios vrbem, annonam, ludóſque curare, vt ædiles, alióſque alia negotia. Omnia mihi magiſtratuum genera & quaſi fontes planè ac dilucidè videor perſecutus, vt ſi à negotiis præſcriptis ad eos qui creent, inde ad eos quibus magiſtratus patent, tum ad loca in quibus creentur, inde ad tẽpus conſtitutum aſcendamus, teneamúſque rationem eorũ mãdandorum, nihil vt prætermittere videamur. Et quanquam alias diuiſiones ſingulæ Reſpub. ſibi fingere poſſunt, tamẽ eæ quę ex certis rebus ſumi poſſunt, in has potiſsimum cadere videntur. Nunc pluribus, & accuratiùs ſingulæ hæ exponendæ ſunt partitiones. Et quoniam à primo quaſi ortu magiſtratus in lucem proferre, atque ad perfectionem & ad abſolutionem progrediendo perducere cogitamus, quoniámque hominum genus antè, quàm vllus magiſtratus eſſet, extitit: pri-

mum de magiſtratuum origine & progreſſu, & quis primus magiſtratus conſtitutus ſit, dicendum eſt. In quo ab illa potiſsimum diuiſione ducendum initium eſt, qua ij homines quibus ad magiſtratus patet aditus, cõtinentur. Ariſtoteles quidem præſtãtiſsimo vir ingenio omnibúſque bonis artibus inſtructiſsimus differens de imperiorũ magiſtratuúmque origine in libris de Repub. eorum ortum præclarè ducit à natura. Natura enim ita inſitũ eſſe, vt alij imperent, alij pareant & obtemperent. Id quod in primis hominum ſocietatibus, licet animaduertere. Nam domi intra priuatos parietes parens liberis præeſt, eíſque dat leges, quas ſi violent, eos pœnis coërcet, exhęredat, atque exterminat: ſi eis pareant, præmiis afficit, hęredes facit, connubiis iungit. Atque vt rem in pauca conferam, pater in familia ſolus omnia munera ſuſtinet, quibus nũc in ciuitatibus infiniti ſatisfaciunt magiſtratus. Nã & mores factáque obſeruat, quod eſt cenſorum, & ius dicit inter liberos, ſi qua de re ſit controuerſia, quod eſt iudicũ, & ſi quid ſub deliberationem cadat, de eo conſilium ſuum exponit & ſententiam, quod eſt ſenatorum, & collabentes ædes reſtituit, quod ædilium eſt munus, & pecunias cogit, ſumptúſque neceſſarios facit, in quo quęſtorũ munus verſatur, & ſi quid generis eiuſdem. Sed hoc in paruis familiis valet maximè. In magnis enim quoniam vnus hęc munera omnia ſuſtinere non poteſt, pater familiâs cum aliis hos quaſi labores communicat, alióſque quæſtores facit, alios ędiles, alios aliis muneribus præficit, ipſe ſibi ſummam rerum reſeruat. Hoc mihi genus imperij vidẽtur primi illi homines cùm primùm coaluiſſent, atque in vnum locum cõueniſſent, à familiis in vicos primùm, deinde in ciuitates tranſtuliſſe. Quòd ſi huius rei diuiniorem cauſam tradere placet, ſic feciſſe putandi ſunt, quòd hanc rerum vniuerſitatem vnius Dei prouidẽtia regi gubernaríque cernerent. ídque de iis ſentiendum eſt, qui vnius Dei notionem animis ſuis informatam turpitudine viuendi quaſi obliuione non obruerũt. Nam de aliis hoc

verum

verum eſt quod ait Ariſtoteles, homines illos priſcos cũ Deos vni regi deorum parêre viderent, regib. etiam parêre voluiſſe. Sed tamen prior illa cauſa inſtituto veterum magis conſentanea eſt, qui rerum humanarum cauſam, atque rationẽ à natura ſoliti ſunt ducere. Itaque Ariſtoteles in primo lib. de Repub. hinc profectum primorum hominum genus imperij confirmat his verbis, διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη. ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον. πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου, id eſt, Quocirca ciuitates primũ regibus paruerunt, quod in gentibus etiam nũc manet. Ex iis enim qui regibus parebant, coaluerũt. Omnis enim familia vni qui maximus eſt natu paret. Cicero etiam in tertio de legibus libro, non ſolum hanc Ariſtotelis ſententiam ſequitur, ſed eius etiam verba conuertit, Atque vt ad hæc certiora veniam & notiora nobis, omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt. Quod genus imperij primum ad homines iuſtiſsimos & ſapientiſsimos deferebatur, idque in Repub. noſtra maximè valuit, quoad ei regalis poteſtas pręfuit. Deinde etiã deinceps poſteris prodebatur, quod & in iis etiam qui nunc regnant, manet. Quod ait Cicero regalem poteſtatem primùm ad homines iuſtiſsimos & ſapiẽtiſsimos deferri ſolitam, id de Herodoti & Ariſtotelis ſententia dicit etiam pluribus in ſecundo de officiis libro, quod tum docebo, cùm de regia poteſtate erit diſſerendum. Nunc enim tantùm de magiſtratuum origine diſputo & quis magiſtratus primus fuerit conſtitutus: in quo cum reperiſſem regalem poteſtatẽ, de ea neceſſariò dicendum fuit. Hanc autẽ primam fuiſſe, hinc etiam intelligi licet, quod apud hiſtoricos antiquiſsimorum populorum reges legimus, vt Babyloniorum, Sicyoniorum, Argiuorum, Medorũ, atque Perſarũ. Quod omnium gentium proprium fuiſſe ex primo libro de legibus perſpicere poſſumus. Nam Iudęi cum eos ſatietas cœpiſſet eorum, qui appellabantur Iudices, regem ſibi ſicuti gentibus præeſſe voluerunt, primúſque eis Saülius

Rex imperauit. Quin etiam penè cùm orbe regale ciuitatis genus cœpit. Nã & Nembro quem Ninum fuiſſe Beroſus ait, in lib de mũdi ortu, qui Geneſis inſcribitur, Babylone regnaſſe traditur, & quinque reges, quos Abrahamus vicit, nominantur. Nullum autem ante hoc tempus imperij genus nec in ſcriptis diuinis, nec prophanis commemoratur, credo quòd antea homines nec cœtus inter ſe celebrabant, nec ciuitates colebant, vt poſt coli cœptæ ſunt, contentíque erant ſimplici illo cultu & vita, quam priuatim domi cum liberis & coniugibus natura duce degebant. Nam ei populo, qui Dei religionem ſolus tenuit, ante Moſem pręfuiſſe inuenio certe neminem. Ex quo etiam perſpicuum eſt, id quod vult Ariſtoteles, vnius qui cæteris iuſtitia & ſapientia excellat, imperium eſſe iuſtiſſimum, cùm pręſertim ſolus ille voluntate Dei ſummam habuerit rerũ omnium poteſtatem. Ac rex quidem primus eſt, vt docui, magiſtratus conſtitutus, qui idem & ampliſsimus eſt, & vnũ ex tribus imperij generibus. Quis autem ſecundum locum, quis tertium & ita deinceps obtinuerit, non ita facile tradi poteſt, pręſertim cùm omnes ferè magiſtratus Romæ exactis demum regibus conſtitutos & natos legamus. Ex quo intelligi licet, vel propter vetuſtatem ſi qui fuerint, non eſſe traditos, vel propter exiguos imperij fines vnum fere omnia munera ſuſtinere potuiſſe: quod coniectura eſt verum eſſe, quippe cum Liuius in quarto libro poſt vrbem conditam Conſules dicat ea geſsiſſe quæ Cenſorum curæ eſſent, ante cenſores natos, quod eodem modo de aliis iudicare poſſumus. Eſt tamen coniectura, eos à regibus conſtitutos eſſe, qui & rerum ſunt ad vitam neceſſariarum, nec honori ſunt aut dignitati, quales ſunt pręfecti annonæ, quorum munus Romæ Aediles exequebantur, & quęſtores, alíique eiuſdem generis. Idque ex re familiari domeſticáque diſciplina, à qua ciuitates ortũ duxerũt, intelligamus licet. In familiis enim paruis cum vnus omnia, vt dixi, munia obeat, tum iis auctis quoniã iam ille ſatisfacere nõ poteſt,

aliis

aliis ea potiſsimum imponit onera, quæ dixi. Nam & annonæ diligentiam alteri committit, & accepti expenſique rationem. Sic enim profectò natura comparatum eſt, vt res ſine quibus viui non poteſt primũ inueniãtur, deinde eæ quæ voluptatis ornatúſque cauſa cõparantur. Dixi regem magiſtratum primum eſſe conſtitutũ. Quem autem tali honore dignum primi illi homines iudicarẽt, id eſt, quæ cauſa fuerit, cur ad hunc potius, quàm ad illũ hunc honorem deferrent, ſi quæramus, id mihi dicẽdum videtur, eum quem viderent cæteris virtute & prudentia præſtare, deligi ab eis ſolitum ad imperandum: cùm autẽ duo aut plures eiuſmodi extitiſſent, vel vitio regis regnũ repudiarent: tum duos illos aut plures ſolitos deligi: ita ferè ſumma rerum vel à regibus ad tyrannos, & inde ad optimates, vel à regibus ad optimates trãsferebatur. Teſtis eſt Reſpub. Roma. in qua cum regũ vitia eſſent eiuſmodi, quæ tolerari non poſſent, penes Conſules, id eſt, optimates redacta eſt. Sed verba Ariſtotelis de his rebus proferri eſt melius. Scribit ille in tertio de Rep. libro his fere verbis. εἰ δὴ τὴν μὲν τῶν πλειόνων ἀρχὴν, ἀγαθῶν δ' ἀνδρῶν πάντων, ἀριστοκρατίαν θετέον, τὴν δὲ τοῦ ἑνὸς, βασιλείαν, αἱρετώτερον ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν, ἀριστοκρατία βασιλείας καὶ μετὰ δυνάμεως καὶ χωρὶς δυνάμεως οὔσης τῆς ἀρχῆς, ἂν ᾖ λαβεῖν πλείους ὁμοίους, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐβασιλεύοντο πρότερον, ὅτι σπάνιον ἦν εὑρεῖν ἄνδρας πολὺ διαφέροντας κατ' ἀρετὴν, ἄλλως τε καὶ τότε μικρὰς οἰκοῦντας πόλεις, ἔτι δ' ἀπ' εὐεργεσίας καθίστασαν τοὺς βασιλεῖς, ὅπερ ἐστὶν ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. ἐπεὶ δὲ συνέβαινε γίγνεσθαι πολλοὺς ὁμοίους πρὸς ἀρετὴν, οὐκ ἔτι ὑπέμενον, ἀλλ' ἐζήτουν κοινόν τι καὶ πολιτείαν καθίστασαν. ἐπεὶ δὲ χείρους γιγνόμενοι ἐχρηματίζοντο ἀπὸ τῶν κοινῶν, ἐντεῦθεν ποθὲν εὔλογον γενέσθαι τὰς ὀλιγαρχίας. ἔντιμον γὰρ ἐποίησαν τὸν πλοῦτον. ἐκ δὲ τούτων πρῶτον εἰς τυραννίδας μετέβαλλον. ἐκ δὲ τῶν τυραννίδων, εἰς δημοκρατίαν. αἰεὶ γὰρ εἰς ἐλάττους ἄγοντες δι' αἰσχροκέρδειαν, ἰσχυρότερον τὸ πλῆθος κατέστησαν, ὥστ' ἐπιθέσθαι καὶ γενέσθαι δημοκρατίας, id eſt, Quòd ſi in multorum imperio, ſed qui boni viri omnes ſint, optimorum poteſtas intelligi debet, &

in vnius,regia poteſtas : certè ciuitatibus magis optanda eſt optimorum,quàm regalis poteſtas, ſiue copiæ militũ ſtipare eam,ſiue non ſtipare debent. Ob eámque cauſam certe quondam parebant regibus homines, quòd pauci erant viri qui multùm virtute prę̈ſtarent,prælertim cùm illis temporibus paruas incolerent ciuitates.Iam verò beneficentia reges conſtituit,quod bonorum virorum officium eſt.Poſtea verò quàm multi pari virtute extiterunt, non iam reges tulerunt,ſed quiddam commune quęſiuerunt, rémque publicam conſtituerunt. Cum verò degeneraſſent,rémque publicam quæſtui habere cœpiſſent,tũ demum quia in precio & honore eorum opera erant, cõſentaneum eſt natos hinc eſſe paucorum principatus. Ex his primum in tyrannos cõceſsit ſumma rerum : à tyrannis in populum. Semper enim in pauciores turpi quęſtu ducti Rempub.transferentes, res populi firmiores reddiderunt,vt impetus fieret populariſque poteſtas exiſteret. Magiſtratuum quidem à nobis origo tradita eſt, & quis fuerit primus conſtitutus. Nunc ſequitur, vt de ea quam nobis primam propoſuimus, diuiſione, id eſt qui homines poſsint, aut non poſsint magiſtratus adipiſci, diſſeramus. Et quoniam hoc nobis loco quot in partes populus apud Romanos & Latinos alios Gręcóſque tributus fuerit, neceſſariò demonſtrandum eſt, non alienum erit de huius rei antiquitate dicere. Antiquum quidem morem eſſe ciuitatem in genera hominum diſtribui Ariſtoteles docet in ſeptimo libro de Rep.his verbis, ἔοικε δ' οὐ νῦν, οὐδὲ νεωστὶ τοῦτ' εἶναι γνώριμον τοῖς περὶ πολιτείας φιλοσοφοῦσιν, ὅτι δεῖ διῃρῆσθαι χωεὶς κατὰ γένη τὴν πόλιν, καὶ τό τε μάχιμον ἕτερον εἶναι, καὶ τὸ γεωργοῦν· ἐν Αἰγύπτῳ τε γὰρ ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον ἔτι καὶ νῦν, τά τε περὶ κρήτην. τὰ μὲν οὖν περὶ Αἴγυπτον Σεσώστριος, ὥς φασιν, οὕτω νενομοθετήσαντος. μίνω δὲ τὰ περὶ κρήτην, id eſt, Neque verò his temporibus, aut paulò antè hoc intellexerunt ij qui de Repub.diſſerunt, ciuitatem in genera & ordines eſſe diuidendam. aliúdque genus eſſe eorum qui rebus bellicis nauarent operam,aliud aratorum. Nam & in

in Aegypto hoc inſtitutum etiam nunc manet, & Cretę, Ac fama eſt in Aegypto Seſoſtrin, Cretæ Minoem hoc ſanxiſſe legibus. Ac de antiquitate ordinum ciuitatis hęc ille, ex quibus intelligi poteſt, cum eius rei Seſoſtrin in Aegypto,& Minoem Cretę auctores fuiſſe dicat,eorúmque Seſoſtrin multo tempore ante Minoem fuiſſe, cum euoluendis veterum libris antiquiorem morem reperire minime potuiſſe. Mihi autem non eſt dubium quin ante illa temporà diſtincti fuerint ordines. Nam cùm populus Iſraëliticus in tribus duodecim multo antè tributus eſſet, carúmque Leuiticæ ſoli ſacerdotia paterent, alius certe erat Leuitarum ordo, alius cęterorum. Quod eodẽ modo de aliis nationibus iudicandũ eſt. Quòd ergo ait Ariſtoteles: in eo antiquitatem ipſe ſummã quod potuit ſecutus videtur,non quam inuenire poſſumus. Qui autem &quot diſtincti fuerint ordines apud Romanos Gręcóſque, dicamus. Romulus quidem,vt inter omnes conſtat, primus Romę populum in partes duas diuiſit, in plebem & in patres.Patres centum creauit,quorum liberi patritij appellati ſunt. Ad hos autem centum qui à Bruto additi ſunt exactis regibus ducenti,vocati ſunt cõſcripti. Deinde factum eſt,vt omnes patres conſcripti vocarentur. Titus Liuius initio libri ſecundi,Deinde,inquit,quò plus virium in Senatu frequentia etiam ordinis faceret, cędibus regis diminutum patrum numerum primorum equeſtris gradus electis, ad trecentorum formam expleuit: tradiťumque inde fertur, vt in Senatum vocarentur, qui patres quíque cõſcripti eſſent.Cõſcriptos videlicet in nouũ Senatum appellabant lectos. Vnde autem dicti ſunt patres, & qui ſunt patritij docet in primo libro, corúmque originem ad Romulum refert, Cùm iam viriũ haud pœniteret,conſilium deinde viribus parat, centum creat Senatores,ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. patres certè ab honore,patritiíque progenies eorum appellati. Plutarchus in Romulo,id quod ferè fecit,verbis Latinis vtitur. Nam

& πατέρας & πατρικίους eos vocat. cuius verba eò libentius proferam, quòd horum verborum de quibus agitur, originem tradit, & in duas partes diuiſum eſſe populũ à Romulo. ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρῆτο δήμῳ, καὶ ποπύλους ὠνομάσθη τὸ πλῆθος. ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστους ἀπέδειξε βουλευτὰς, καὶ αὐτοὺς μὲν πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα σενάτον προσηγόρευσεν. ὁ μὲν οὖν σενάτος ἀτρεκῶς γερουσίαν σημαίνει. πατρικίους δὲ τοὺς βουλευτὰς κληθῆναι λέγουσιν. οἱ μὲν ὅτι παίδων γνησίων πατέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχοντας, ἑαυτοὺς ἀποδεῖξαι πατέρας, ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξε τῶν πρώτων εἰς τὴν πόλιν συῤῥεόντων. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς πατρωνείας. οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, καὶ καλοῦσιν ἄχρι νῦν, & cętera, id eſt, Deinde alios quidem in plebe duxit (populus enim appellata multitudo eſt) centum autem optimates creauit Senatores, eóſque patres, cœtum autẽ eorum Senatũ nominauit. Ac Senatus quidem propriè γερουσίαν declarat. patres autem Senatores appellatos dicunt, alij quòd liberorum legitimorum patres eſſent, alij potiùs quòd ipſi ſuos patres poſſent oſtendere, id quod non multi eorum qui primi in ciuitatem confluxere, potuerunt. quidam à patronatu nomen ductum exiſtimant. Sic enim tum vocabãt pręfecturã, & nũc etiã vocant, &c. In his plutarchi verbis πατρικίους bis poſitum eſt pro πατέρας, Neque enim Romulus patricios illos primos centum, quemadmodũ ex verbis Liuij quę ſupra allata ſunt intelligi poteſt, ſed patres, & eorum progeniem patricios vocauit. Quin etiam ipſius Plutarchi verba, quę eadẽ paginã paulo infra ſcripta ſunt apud eũ, errorem coarguũt. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ πλειόνων προσλαμβανομένων πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν. καὶ τοῦτο μὲν ἦν ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς, id eſt, Principio quidem patres eos ſolum, poſt verò pluribus lectis, patres conſcriptos appellauit, idque ei nomen illuſtrius viſum eſt, vt ordinem Senatoriũ à plebeio diſtingueret. His verbis Plutarchus à T. Liuio diſſentit, quod Liuius à Bruto exactis iam regibus, ipſe à Romulo lectos fuiſſe tradit. Quod autem dixi πατρικίους poſitum

ſitum eſſe bis pro πατέρας, verum eſt, niſi forte hęc duo verba idem in hac re valere & declarare exiſtimauit, de quo vt dubitem,faciunt illa eius verba, ideo nonnullorũ ſentẽtia ita appellatos eſſe potiùs, quòd patres ſuos poſſent oſtendere. Illi enim patricij propriè dicebantur etiã illi primi,quoniam ordo patriciorum regnante Romulo centum illorum numero continebatur.Sententia autem illa eſt Liuij,apud quem in x. lib. poſt vrbem conditam Decius Mus conſul volens Augures & Pontifices ex plebe fieri,hæc loquitur,An vnquam fando audiſti,patricios primò eſſe factos, non de cælo demiſſos? ſed qui patrem ciêre auúmque poſſent,nihil vltra quam ingenuos.Hunc autem morem diſtinguendi populi Dionyſius Halicarnaſſęus Athenis Romam tranſlatum eſſe dicit. Atheniẽſes enim in duos gradus & ordines eo auctore diuiſi fuerunt,in εὐπατρείδας & ἀγροίκους. Verba eius Gręca quoniã nondum diuulgatus eſt à librariis liber, nec eum manu deſcriptum adhuc legi,proferre non poſſum. Tantum ea Latina poſſum quæ extant.Is ergo in ſecũdo libro de antiquitatibus ſcribit his verbis.Altera etiam,ſed hominum diuiſio fuit commoda,quáque honores pro dignitate tribuebantur,de qua dicendum eſt. Homines ſummo loco natos pręſtantíque virtute pręditos, quibúſque magnæ opes,vt illis temporibus,& liberi erant, ab ignobilibus & ab iis qui demiſſo animo erant, & ab inopi multitudine ſecreuit,vocauítq; tenuioris fortunę homines plebeios, quemadmodum Græci dicerent δημοτικοὺς,& qui meliori erant conditione,patres, ſiue quia alios ætate anteirent, ſiue quia filij iis eſſent, ſiue ob generis nobilitatẽ, ſiue his omnibus de cauſis. In quo Athenienſium Rempub. imitatus videtur,quãtum intelligere poſſumus, vel eam qua tum illi vtebantur, vel eam quæ nunc etiam manet. Illi enim cùm in duas partes populum diuiſiſſent, eos qui ex familiis illuſtribus nati erant, εὐπατρείδας vocauerunt, iíſque dabatur cura ciuitatis. Reliquos autẽ ciues ἀγροίκους, qui nullius erant publici muneris participes, nominaue-

runt. Atque hęc ille de Romanorum & Athenienſium in hac re ſimilitudine ac æmulatione. Ego autem vt ad morem aliarum etiam nationum veniam, ſeu hæc vera ſunt, ſeu falſa, Athenis aliter diſtinctos ordines fuiſſe inuenio. Iulius quidē Pollux tres partes quōdam fuiſſe in octauo libro dicit, τρία δὲ ἦν τὰ ἔθνη πάλαι εὐπατρίδαι, γεωμόροι, δημιουργοί, id eſt, Tres autem in partes quondam fuerunt diuiſi Athenienſes, in nobiles, in agricolas & in opifices. Nam quod ait ἔθνη, quod verbum tertiam partem tribus declarat, malo ad δῆμον, id eſt, populum pertinere. Ariſtoteles autem in extremo ſecundo de Repub. libro & Plutarchus in Solone, dicunt à Solone populum Athenienſem in quatuor diuiſum eſſe partes. Ariſtotelis verba hæc ſunt. τὰς δὲ ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν, καὶ ἐκ τρίτου τέλους τῆς καλουμένης ἱππάδος. τὸ δὲ τέταρτον, θητικόν, οἷς οὐδεμιᾶς ἀρχῆς μετῆν, id eſt, Magiſtratus autem omnes ex cēſu nobilium & locupletum deſcripſit, quorum primus erat eorum, qui quingentos modios, ſecūdus ζευγιτῶν; id eſt duorum, qui vna trecentos modios habebant, tertius eorum qui equum alere poterant, quartus mercenariorum, quibus ad honores aditus nō patebat. Hic locus difficilis, Plutarcho demum adhibito, à me intellectus eſt. Is enim in Solone hoc eius inſtitutum exponit. Itaque eum ſic verti malo, quàm vt verſus eſt à me in ſecūdo de Rep. libro. Plutarchi verba ſubieci, Δεύτερον δὲ Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἁπάσας, ὥσπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τὴν δ' ἄλλην μῖξαι πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μετεῖχεν, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὁμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πεντακόσια ποιοῦντας, πρώτους ἔταξε, καὶ πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευσε, δευτέρους τε τοὺς ἵππον τρέφειν δυναμένους, ἢ μέτρα ποιεῖν τριακόσια καὶ τούτους ἱππάδα τελοῦντας ἐκάλουν. ζευγῖται δὲ οἱ τοῦ τρίτου τιμήματος ὠνομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμφοτέρων τριακόσιον. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο θῆτες, οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν, id eſt, Iterum autem Solon cum magiſtratus omnes locupletibus, vt fuerant, relinquere cogitaret,

gitaret,reliquámque Rempub.temperare,ad quam plebs non accederet,ciues deſcripſit ex cenſu,ex iiſque qui tam in aruis,quàm in conſitis agris iugera quingenta poſſiderent, primam claſſem deſcripſit, eóſque quingentomedimnos appellauit,ſecundã eos qui equum alere poſſent, vel trecentum iugerum cenſum haberent, eóſque Equites vocauit. ζευγῖται autem, id eſt, coniuncti & ſocij vocati ſunt ij qui erant tertiæ claſsis,quibus duobus erat cẽſus trecentûm iugerûm. Reliqui quibus nullum ius adipiſcendi magiſtratus dedit,mercenarij dicti ſunt. Quanquam non quatuor hi ordinibus mihi diſtingui videntur,ſed duobus tantummodo, cùm pręſertim claſſes ſint, nec claſsibus Romæ diſtinguãtur ordines. Atque id Ariſtotelis & Plutarchi verba,quę paulò ſuprà allata ſunt indicant. Tres enim primas claſſes nobilibus & opulentis, quartam inopibus aſsignant. Θῆτες enim vel θητεῖς ij dicuntur quos Cicero in primo de officiis mercenarios vocat,qui ſuas operas locãt, qualis ferè ſolet eſſe inops multitudo.Suidas autem θῆτες qui ſint,exponit his verbis, εἰς δ' διῃρημένης παρ' Ἀθηναίοις τῆς πολιτείας, οἱ ἀπορώτατοι θητεῖς ἐλέγοντο, καὶ θητικὸν τελεῖν, οὗτοι δὲ οὐδεμιᾶς μετεῖχον ἀρχῆς, οὐδὲ ἐστρατεύοντο, id eſt,Cũ in quatuor partes diuideretur apud Athenienſes Reſpub.maximè tenues θητεῖς dicebãtur,& tributum quod θητικὸν, id eſt, mercenarium vocabatur, pendebant. Ij autem nullius vrbani muneris nec bellici erant participes. Dionyſius autem Halicarnaſſeus θῆτας appellatos Athenis ait eos, qui Romæ clientes appellabãtur,Plutarchus verò πελάτας clientes eſſe dicit. Atque etiam aliam diuiſionem Plutarchus in Solone refert, in quam Athenis populus diuiſus ſit. Αἱ δ' Ἀθῆναι τῆς Κυλωνείου πεπαυμένης ταραχῆς, καὶ μεθεστώτων ὥσπερ εἴρηται τῶν ἐναγῶν, τὴν παλαιὰν αὖθις στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον. ὅσας ἡ χώρα διαφορὰς εἶχε, τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διεστώσης. ἦν γὰρ τὸ μὲν Διακρίων γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν πεδιέων, τρίτοι δ' οἱ πάραλοι. μέσον τινὰ καὶ μεμιγμένον αἱρούμενοι πολιτείας τρόπον ἐμποδὼν ἦσαν, διεκώλυον

τοὺ ἑτέρους κρατῆσαι. τότε δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης παντάπασιν ἀσφαλῶς ἡ πόλις διέκειτο, καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι ταραττομένη, τυραννίδος γενομένης. ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων. ἢ γοῦν ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινομένων τελοῦντες, ἑκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες, ἢ χρέα λαμβάνοντες, ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, &c.id eſt, Athenæ autem ſedato motu Cylonico, ſceleſtíſque vt dixi mutatis, in vetere de Rep. diſcordia & ſeditione erant. Quot in partes ager diuiſus erat, totidem in ordines, vrbs eſt diſtincta. Nam & Diacriorum ordo ad populare ciuitatis genus erat propenſiſsimus, & Pediæorum ad paucorum ius atque ditionem. Tertius autem ordo Paralorum cùm temperatam quãdam & confuſam Reipub. formam ſequeretur, impediebat quominus alterutri vincerent. Tum verò quoniam tenuiorum & locupletum diſpar & inæqualis conditio quaſi vires ſumpſerat & conualuerat, omnino imbecilla erat ad ſe tuendam ciuitas, eáque ita demum conſtitui liberarique à motibus poſſe videbatur, ſi tyrannis exiſteret. Erat enim locupletũ vſuris oppreſſa multitudo. Nam aut agriculturæ ſtudio dedita ſextã partem fructuum quos percipiebat, pẽdebat, aut qui æs alienum conflabant, in eorum corpora à fœneratoribus ſæuiebatur. Xenophontis ætate aliter fuiſſe deſcriptum populum Athenienſem, hinc intelligi licet, quòd nobilium tantum & plebis mẽtionem facit in Athenienſium Rep. πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο ἐρῶ, ὅτι δικαίως αὐτόθι καὶ οἱ πένητες καὶ ὁ δῆμος πλέον ἔχει τῶν γενναίων καὶ τῶν πλουσίων, &c.id eſt, Ac primùm quidem hoc docebo, iure obtigiſſe Athenis vt tenues & plebs maiores opes habeant, vel meliore ſint cõditione, quàm nobiles ac diuites. Alij etiam aliter ciuitatem diuidunt, vt Hippodamus qui Mileſiis leges dedit, in opifices, in agricolas, & in milites. De hoc enim ſcribit Ariſtoteles in 11. de Repub. libro his verbis, κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην. ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος τεχνίτας, ἓν δὲ γεωργούς, τρίτον δὲ

τὸ μ δὲ τὸ πϱοπολεμοῦν καὶ τὸ ὅπλα ἔχον, id eſt, Conſtituit autem ciuitati decem virorum milia, cámque in partes treis diſtribuit, in opifices, in agricolas, in eos qui bellarent & qui arma ferrent. Lacedæmon etiam in duos ordines quemadmodum Romæ, diſtributa eſt à Lycurgo, ídque hinc ſciri poteſt, quòd Theopompus is qui regiam poteſtatem ibi tenuit, centeſimo ferè & triceſimo anno poſt Lycurgum, Ephoros qui erant de plebe, Regibus qui contra plebẽ nobilibus fauebant, oppoſuit, quemadmodũ Romæ conſulibus oppoſiti ſunt tribuni. Cũ enim, vt ait Plato in tertio de legibus libro, & Plutarchus in Lycurgo, viderent ij qui Lycurgum conſecuti ſunt, immoderatum paucorum imperium, ei Ephororum qui de plebe erant, vim oppoſuerunt. Eorum autem verba proferam tũ, cùm ſeparatim de magiſtratibus diſſerã. Quòd eodem modò de Cretum Repub. iudicandum eſt, cùm præſertim Lacedæmoniorum Reſpub. ſumpta ſit & trãſlata à Cretibus, vt in ſecundo libro de Rep. Ariſtoteles docet. Atque vt aliquid de iis Rebuſpublicis dicamus, quę hodie præclarè conſtitutę dicuntur, in Venetorum Rep. quæ ſola hoc tempore latiſsimum tenet imperium earũ quæ confuſæ ſunt, duo ſunt hominum genera & ordines. Alij enim patricij ſunt & nobiles, alij plebij. Plebeiorum rurſus duo ſunt genera, alterum eorum qui maiora & altiora ſpectant, alterum eorum, qui contenti re familiari, amplius nihil quærunt. Itaque ſapienter vtrique generi dicuntur prouidiſſe ij qui Rempub. illam conſtituerunt. Nam & illis quoniam periculũ erat, ne ſi honoribus priuati eſſent, in Rempub. impetum facerẽt, aditum ad magiſtratus certos patere, his iter pręcluſum eſſe voluerũt. De his mox cùm de ciuibus Reipub. dicendum erit, diſſeram. Quòd ſi omnes nobis ciuitates vel quæ extant, vel quæ fuerunt, nobis proponere velimus, eas aut fuiſſe in hos duos ordines diſtinctas, aut ad eos reuocandas fuiſſe reperiemus. Summa eſt enim hæc ciuitatis diuiſio, alios eſſe nobiles & locupletes, alios plebeios ac tenues cùm

præſertim hæc duo hominum genera varia rerumpubli-carũ genera fecerint. Quid enim δημοκρατία aliud ſignificat, niſi eam Reipub. formam in qua populus ſummam rerum ita tenet, vt ſuæ vtilitati ſeruiat, patricios ſeu nobiles cõtemnat & pro nihilo putet. Aut quid ὀλιγαρχία eſt, niſi forma ciuitatis in qua pauci potentes nobiles tuentur, plebem deſerunt? Quid verò ἀριστοκρατία, niſi id genus ciuitatis in quo pauci optimates vtrumque genus pari æquitate retinent? Similis etiam reliquorum trium generum ratio eſt. Nam & regia poteſtas in ſummorum atque infimorum iure conſeruando cernitur, & tyrannis in tyranni potius iure tuẽdo, & genus ciuitatis, quod Reſp. dicitur, in eo poſitum eſt, vt multitudo ipſa quæ præeſt, non tam ſuę quàm nobiliũ vtilitati conſulat. Atque apud Romanos quidem horum alteri patres, patres conſcripti, & patricij, vt docui, appellabantur, alteri plebs, & plebeij. Apud Athenienſes autem illi primùm εὐπατρίδαι, deinde & γενναῖοι & γνώριμοι. quæ tria nomina ferè idem valent. Itaque Suidas, εὐπατρίδαι, inquit, εὐγενεῖς, id eſt, εὐπατρίδαι ſunt nobiles. εὐπατρίδας autẽ eos fuiſſe Athenis qui Romæ patres dicerentur, Dionyſij Halicarnaſſei ſententia paulò ſupra docui. γενναίους autẽ eoſdem Xenophon vocat in Athenienſium Repub. Ariſtoteles verò γνωρίμους. vtriuſque verba paulò antè protuli, & Ariſtotelis mox alia proferam. Et quanquam patrum & patriciorum nomen tritum eſt apud Latinos, tamen pro eo dicunt interdum aliud, quod idem efficit. Nobiles enim eos Cicero nonnunquam nominat, aliàs principes. In tertio libro de legibus. Ego autem nobilium vita victúque mutato, mores mutari ciuitatum puto. Eodem paulò ſuprà eadem ferè pagina, Quamobrem aut exigendi reges non fuerunt, aut plebi re, non verbo danda libertas: quæ tamen ſic data eſt, vt multis præclariſsimis addiceretur, vt auctoritati principum cederet. Principes hoc loco ſenatores, & patres intelligit, quòd Senatus eſſet auctoritas, & plebis poteſtas. Optimates eodem libro eos vocat, propterea quòd

in

in Senatu Romæ id ciuitatis genus intelligebatur, quod optimorum & optimatum conſiliis adminiſtratur, quam Grçci ἀριστοκρατίαν appellant. Erat enim Reſpub. Romana ex omnibus generibus confuſa & temperata. Verba eius hæc ſunt, quibus de tribunatu plebis diſſerit. Magnum dicis malum. Nam iſta poteſtate nata, grauitas optimatum cecidit, conualuítque ius multitudinis. Titus etiam Liuius ſæpe pro patriciis dicit nobilitatē, in ſexto libro extremo, Et nec in his quidem finis certaminum fuit, quia patritij ſe auctores futuros negabant, propè ſeceſsionem plebis res, terribiléſque alias minas ciuilium certaminum vênit: cùm tamen per Dictatorem conditionibus ſedatæ diſcordię ſunt, conceſſúmque ab nobilitate plebi de Cōſule plebeio, à plebe nobilitati de prętore vno, qui ius in vrbe diceret, ex patribus creando. Alterum autem ordinē aliàs plebem dici, aliàs multitudinem ex locis Ciceronis, quos paulò antè attuli, intelligere poſſumus. Cicero interdum eum ordinem populum appellat, cùm ferè populi nomen ciues omnes contineat. In eodem libro tertio de legibus, Nimia poteſtas eſt tribuni plebis, quis negat? ſed vis populi multò vehementior, multóque ſæuior, quę ducem quòd habet, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet. Dux enim ſuo periculo progredi cogitat, populi impetus periculi rationem ſui non habet. In hoc Græcos copia vincimus. δῆμον enim tantum dicunt, nos & populum & plebem. Nam πλῆθος multitudo eſt. Hæc autem harum rerum vocabula vſitata ſunt apud Gręcos eos qui de Repub. diſputarunt, cuiuſmodi ſunt Plato, Ariſtoteles, Xenophon, Plutarchus, quorū omnium teſtimonia mihi ne ſim longior proferenda non cenſeo. Ariſtotelis autem verba ita ſubiiciam, ſi hoc vnum dixero, & nobilium, & plebis multa eſſe genera, ex quibus multa etiam genera rerumpublicarum quæ à populo, & quæ à paucis regātur, extiterunt. Ariſtotelis hac de re potiſsimum afferam ſententiam, quoniam eſt hæc diligentiſsimè perſecutus. In quarto enim de Repub. libro ſcribit his ferè verbis. ὅτι δ'

ὅτι καὶ δημοκρατίας εἴδη πλείω καὶ ὀλιγαρχίας, λέγωμεν. φανερὸν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων. εἴδη γὰρ πλείω τοῦ τε δήμου καὶ τῶν λεγομένων γνωρίμων ἐστίν. οἷον δήμου μὲν εἴδη, ἓν μὲν γεωργοί, ἕτερον δὲ, τὸ περὶ τὰς τέχνας, ἄλλο δὲ τὸ ἀγοραῖον τὸ περὶ ὠνὴν καὶ πρᾶσιν διατρῖβον. ἄλλο δὲ τὸ περὶ τὴν θάλατταν, καὶ τούτου, τὸ μὲν πολεμικὸν, τὸ δὲ χρηματιστικὸν, τὸ δὲ πορθμευτικὸν. τὸ δὲ ἁλιευτικόν. Paulo infrà, πρὸς δὲ τούτῳ, τὸ χερνητικόν, καὶ τὸ μικρὰν ἔχον οὐσίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι σχολάζειν ἔτι τὸ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλευθέρων, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἑτέρου πλήθους εἶδος. τῶν δὲ γνωρίμων, πλοῦτος, εὐγένεια, ἀρετὴ, παιδεία, καὶ τὰ τούτοις λεγόμενα κατὰ τὴν διαφοράν, id eſt, Eſſe autem etiam plebis & paucorum poteſtatis multa genera, dicamus. Quanquam hoc ex iis, quæ dicta ſunt, perſpici licet. Sunt enim & plebis multa genera, & eorum qui nobiles vocantur. vt plebis genus vnum eſt aratorum, alterum eorum qui artes tractant, tertium eorum qui in emptionibus venditionibúſque verſantur, aliud eorum qui mare adeũt. quod genus in multa alia diuiſum eſt. Nam alij in mari bellũ gerunt, alij pecuniam faciunt, alij portitores ſunt, alij piſcatores. Paulo infra, Præterea ſequuntur operarij, & ij qui tam paruas opes nacti ſunt, vt non poſsint eſſe in ocio. poſtremum genus eſt eorum, qui ex vtroque parẽte ciue libero nõ ſunt nati, & ſi quod tale aliud multitudinis genus eſt. Patritiorum autem genera faciũt opes, nobilitas, virtus, diſciplina, & quæ horum dicũtur diſsimilitudines. Ex quibus intelligi poteſt quod dixi, δῆμον plebem eſſe & populum, πλῆθος autem multitudinem, vt à nobilibus diſtinguatur multitudo. γνωρίμους autem nõ in anguſtum locum concludit, quippe qui etiam diuites γνωρίμους faciat, quos in extremo ſecundo loquẽs de Solonis Repub. ſeparat atque ſeiungit, γνωρίμους autem verbum è verbo exprimentes, notos dicere poſſumus, id eſt, homines claros, quorũ nomen in omnium ore verſatur. Quod ſi qua de cauſa verſetur, quæramus, hãc afferre poſſumus quam Ariſtoteles affert, vel quia diuites ſunt, vel quia nobiles, vel quia boni viri, vel quia bene inſtituti. Quoniam quot

in ordines

in ordines multorum populorum ciuitates diſtinctæ eſſent, demonſtraui, nunc qui magiſtratus adipiſcerentur aut non adipiſcerentur dicendum eſt. Et quia prima ciuitatis cuiuſque diuiſio ad nobiles & plebem, vt dixi pertinet, non eſt id quidem dubium, quin vbique patriciis aut nobilibus patuerint honores. An autem plebi, quæſtio eſt. Romæ quidem plebs, primùm magiſtratum nullum adipiſcebatur, deinde ſeceſsione ſua in Sacrum montem quartodecimo anno poſt exactos Cõſules tribunatũ plebis obtinuit, tum ædilitatem, poſtremò ad omnes honores patricios aſcẽdit. Athenis etiam plebi ad honores iter præcluſum erat Solonis lege, quam ſupra ex Ariſtotele & Plutarcho protuli, qua magiſtratus ex cenſu deſcripſit, vt ſolis nobilibus locupletibúſque paterẽt, mercenariis autem, quos θῆτας vocat, eos adipiſcendi ius non eſſet. Niſi forte locupletum nomine etiam de plebe homines qui opes nacti ſint induſtria ſua, intelligit. Xenophontis quidem ætate plebs adibat omnes honores, quod ille ex eo eueniſſe ait, quòd de plebe erant remiges, gubernatores, fabri nauales, vnde plebs maiorem, ciuitati vim & neceſſitatem quàm nobiles & locupletes afferret. In Atheniẽſium enim Rep. ſcribit his verbis, ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, δοκεῖ δίκαιομ εἶναι, πᾶσι τῶν ἀρχῶμ μετεῖναι ἔμ τε τῷ κλήρῳ, καὶ ἐμ τῇ χειροτονίᾳ, id eſt, Quando igitur hæc ita habent, æquũ eſſe hic videtur, aditum patere omnibus ad magiſtratus, & eos qui ſortitò, & eos qui ſuffragiis creãtur. Quoniam autem illic plus plebẽ poſſe quàm nobiles dixit, eò etiam factum eſſe poſt commemorat, vt quos periculoſos videret, aut minime fructuoſos, nollet adipiſci, fructuoſos modò adipiſceretur. ἔπειτα ὁπόσαι μὲν σωτηρίαν φέρουσι τῶν ἀρχῶμ χρησταὶ οὖσαι καὶ μὴ χρησταὶ, ἢ κίνδυνομ τῷ δήμῳ ἅπαντι, τούτωμ μὲν τῶν ἀρχῶμ οὐδὲμ δεῖται ὁ δῆμος μετεῖναι, οὔτε τῶν στρατηγικῶμ κλήρωμ οἴονται σφίσι χρῆναι μετεῖναι, οὔτε τῶν ἱππαρχιῶμ. γιγνώσκει γὰρ ὁ δῆμος ὅτι πλείω ὠφελεῖται ἐν τῷ μὴ αὐτὸς ἄρχειμ ταύτας τὰς ἀρχὰς, ἀλλ᾽ ἐᾶμ τοὺς δυνατωτάτους ἄρχειμ. ὁπόσαι δ᾽ εἰσὶμ ἀρχαὶ μισθοφορίας ἕνεκα καὶ ὠφελείας εἰς

τὴν ὅικον, ταύτας ζητεῖ ὁ δῆμος ἄρχειν, id eſt, Deinde qui magiſtratus partim fructuoſi ſunt, partim non ſunt, & ſalutem toti plebi afferunt, vel periculũ, eorum nullum vult adipiſci, nec ſibi patere putat oportere honores militares aut equitum præfecturas. Scit enim plebs maiorem vtilitatem ſe percepturã, ſi ipſa eos magiſtratus minimè gerat, cóſque concedat potentiſsimis. Qui autem fructuoſi ſunt, valéntque ad rei familiaris rationẽ & amplificationem, eos demum populus vult gerere. Atque etiam Lacedæmone plebs primùm ratione honorũ priuata fuit, deinde Ephoratum ſola adepta eſt. Cęteri erãt patritij. Hunc autem morem Veneti adhuc ſeruauerunt, vt alios magiſtratus patritij adipiſcantur, alios populus, nec illi populo, nec hi patritiis vlla ratione pateant. Nam & ſcriptura qui magiſtratus eſt ampliſsimus, & ſocietatũ aut potius ſodalitatum præfecturę aliíque nonnulli ſoli plebi patent. Sed quoniam plebis vel populi multa ſunt genera, quemadmodum ſupra dixi, an omnes de plebe homines ad Rempub. accedere poſsint, quæſtio eſt. Ac mihi quidem hæc omnis quæſtio explicari poſſe non videtur ignorata ciuis definitione. Ciuis enim is demũ eſt, cui conceſſa eſt ſententiæ dicendæ, vel iuris dicundi poteſtas. His enim verbis ab Ariſtotele ſtatuitur in tertio libro de Repub. τίς μὲν οὖν ἐστιν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν. ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς ἢ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, id eſt, Atque ex his quidẽ quis ſit ciuis perſpici poteſt. Cui enim patet aditus ad magiſtratum dicendæ ſententiæ vel iuris dicundi poteſtate præditum, eum demum ciuem eſſe ciuitatis dicimus. Nũc ad hãc quaſi regulã omnes de plebe homines an in ciuiũ numero habendi ſint, dirigere debemus. Quod cùm fecerimus, facilè quibus pateant aut non pateant magiſtratus, intelligemus. Nam & quos ciues eſſe aut fuiſſe apud nonnullos populos oſtendemus, eis etiam ad honores viam facilem fuiſſe docebimus: & quos ciuium numero excludemus, eis etiam aditum ad magiſtratus nõ patuiſſe

demonſtrabimus. Ac illud quidem intelligendum eſt, cũ paulò ſuprà honores patuiſſe apud omnes ſemper patritiis dixi, in eo excipiendos eſſe eos, qui id ætatis nondum ſint, quam patriæ leges legitimam iis gerendis eſſe voluerunt, de qua non ita multò poſt diſſeram. De plebe autem plebíſque partibus, hoc generale ſit præceptum, omnes de plebe homines ferè cùm ciuitates conduntur fundantúrque Reſpub. aut euerſę reſtituuntur, in ciuium numerum aſcribi ſolere propter ciuium penuriam. Nam, vt domeſticis, id eſt, Latinorum exemplis vtar, prima vrbis origine, & aliquot pòſt annis, peregrini & omnes qui Romam habitandi gratia commigrabant, & ciues erant & ampliſsimos magiſtratus adipiſcebantur. Teſtes ſunt Sabini, iíque omnes qui aperto aſylo libertate propoſita eò confugerunt, teſtis Numa Pompilius qui Curibus Sabinorum vrbe accitus eſt ad regnum, teſtis Priſcus Tarquinius, qui Tarquiniis Corinthiorum oppido cùm Romã ſe recepiſſet, paulò pòſt aduentum ſuum regnum occupauit, teſtis denique Appius Claudius, qui, vt ait libro ſecundo Liuius, cùm Algido magna cliẽtium manu comitatus Romam transfugiſſet, inter patres lectus eſt. Quanquam hoc poſtremum Appio honoris & virtutis ergô tributum eſt potius, & vt vires hoſtium debilitarẽtur, quã quòd penuria hominum eſſet in vrbe. Quod etiam ſæpe factum eſt. Ex quo intelligi poteſt, multos ciues habitos eſſe prima origine ciuitatum, qui eis frequentatis ſint repudiati. Qui autem fuerunt, deinceps dicendum eſt. In primis ij mihi videntur qui à Græcis βάναυσοι, id eſt, qui in ſordidis artibus verſantur. Itaque Thebis legẽ fuiſſe ſcribit Ariſtoteles III. de Rep. lib. ne quis magiſtratum caperet, qui decennium à ſordidis artibus non abſtinuiſſet. Verba eius ſubieci, ἐν Θήβαις δὲ νόμος ἦν τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς. Quanquã autẽ inter πλῆθος, ἀγοραῖον, & βάναυσον Ariſtoteles vult intereſſe, nos tamen hoc loco ea non ſeiungimus. Ille autem βάναυσον πλῆθος vocat, aliàs quòd in iis artibus verſatur, ſi-

ne quibus eſſe ciuitas nullo modo poteſt, in quibus ea numerat quæ ad vitam degendã pertinent, aliâs quòd in iis artibus verſatur, quę corpus inquinant. ἀγοραῖον autem id quòd emendo, vendendo, mercando, cauponando vitam tuetur. Lutetię autem Pariſiorum, in qua vrbe hos libros ſcripſimus, priuantur ij quidem à ratione magiſtratuum qui in ſordidis artibus verſantur, ſed tamen nulla lex iubet, aliquem eorum certum tempus ab illis abſtinere, ſi ad honores aſcẽdere velit. Nam vt primùm per opes ſuas quiſque abſtinere poteſt, ei ad quatuor viratum (Scabinatum lingua noſtra vocant) qui ſecundum prӕfecturã mercatorum ampliſsimus eſt magiſtratus, facillimus curſus patet, prӕſertim cùm hoc anno quidã qui pellio paulò antè fuerat, ad eum honorem multis contradicentibus tamen obrepſerit. Neque verò omnibus aut iis qui in liberalibus artibus verſantur, aut iis qui in ſordidis aliquãdo verſati ſunt, ad prӕfecturam curſus patet, ſed iis demũ qui in vrbe vel in ſuburbanis nati ſunt. Atque hic eos homines qui à magiſtratibus arcẽtur, à cæteris Pariſij diſtingunt corio quo ſe ipſi prӕcingunt tum cùm aliquid operis agunt, ne quam veſtes maculam ſuſcipiant aut contrahant. Hinc enim facilè perſpici poteſt, eas artes quas tractent, in ſordidarum numero eſſe ducendas. Curationes autem, quæ in tanta & tam copioſa vrbe, quãta nulla eſt, vt ferè inter omnes conſtat, ſunt penè infinitę, omnibus patent, ſed venales ferè ſunt omnes.

In numero eorum qui de plebe nec ciues ſunt nec honores capiunt ij ſecundo loco ducendi ſunt, qui θῆτες à Grӕcis, à nobis mercenarij & operarij vocantur. Quanquam & hos & ſuperiores nihil vetat in nonnullis ciuitatibus ciuium appellatione contineri. Nã in aliquo Reip. genere nonnulli ciues ſunt, quos aliud genus nunquam probabit. In eo enim ciuitatis ſtatu, in quo populus prӕeſt, ferè fit vt cuiuis magiſtratus pateãt. Quod Xenophõtis ætate Athenis contigit, quemadmodũ verba eius quę paulò ſuprà protuli, indicant. At in optimati ciuitatis genere.

nere.

nere neutri eorum ciues habentur. Ibi enim virtuti &pro dignitate honores tribuuntur, cuius in illis nulla particula ineſt. In ea autem forma Reipub. quæ à paucis adminiſtratur, operarij ciues eſſe non poſſunt, ij qui in ſordidis artibus verſantur, poſſunt. Nam illic ex magno cenſu magiſtratus deſcribuntur, &hi ſummas opes nàciſci poſſunt, illi non poſſunt. Hæc fere ſunt apud Ariſtotelem poſita in tertio de Repub. libro. Alia etiam hominum de plebe genera ſunt, quæ omnium conſenſu in ciuium numero non reponuntur, cuiuſmodi ſunt ſerui, liberti, peregrini, incolæ. De peregrinis inter omnes cõſtat. Quęritur enim ciuiſne ſit aliquis an peregrinus. Incola etiam Romę non erat ciuis. Quod in primo libro de officiis Cicero indicat his verbis. Peregrini autem & incolę officium ſit, nihil pręter ſuum negotiũ agere, miniméque in aliena Repub. curioſum eſſe. Nam cùm eos dicat in aliena Repub. eſſe, profectò eis adimit Reip. gerendæ poteſtatẽ. Quos vocat peregrinos, Græcè dicuntur ξένοι, quos incolas, μέτοικοι. nam ἔποικοι coloni dicuntur. Athenis ξένους ciues non fuiſſe hinc intelligi licet, quòd Cliſthenes exactis tyrannis, in tribulium numerum eos aſcripſerit, quẽadmodum Ariſtoteles ait in tertio libro de Repub. Lutetiæ autem Pariſiorũ peregrini & incolę, id eſt, qui eo habitandi gratia migrant, non ſunt illi quidem ciues, ſed tamen liberi eorum ſunt, dum in ſordidis artibus nõ verſentur: quòd ius in veteribus rebus publicis non valuit. Serui autem & liberti, qui Gręcè dicuntur ἀπελεύθεροι non ſunt ciuis, propterea quòd qui ciuis eſt idem liber eſt à primo ortu, quod neutris conuenit. Nam libertus etſi liber eſt, tamen ſeruus fuit. Hoc autem ius in iis libertis intelligendum eſt, qui priuatim, non publicè libertate donabantur. Nam ij qui publicè libertate donabantur quòd bene meriti eſſent de Repub. ij ciues habebantur, duntaxat apud Romanos. Quinetiam apud eos libertate publicè donari, idem quòd ciuitate donari valebat. Cicero in Corneliana, quę ſola extat, Seruos denique

quorum vis & fortunæ conditio infima eſt, benè de Rep. meritos, perſæpe.i. libertate ciuitate publicè donari videbamus. An autē omnes in ciuium numero haberentur ij qui ciuitate donarētur, quæſtio eſt. Augéntque huius loci difficultatem Ciceronis & Feſti Pompeij pugnãtes inter ſe ſententiæ. Nam municipes hic negat ciues eſſe, in iíſq; nonnullos populos nominat, quos Cicero donatos dicit ciuitate. Feſti verba hæc ſunt, Municipium id genus hominum dicitur, qui cùm Romam veniſſent, neque ciues Romani eſſent, participes tamen fuerunt omnium rerũ ad munus fungendum vnà cùm Romanis ciuibus, præterquã de ſuffragio ferendo, vel magiſtratu capiendo. Sicut fuerunt Fundani, Formiani, Cumani, Serani, Lanuuini, Tuſculani, qui poſt aliquot annos ciues Romani effecti ſunt. Ciceronis hæc in Corneliana, Itaque & ex Latio multi, vt Tuſculani & Lanuuini, & ex cæteris generibus gentes vniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, vt Sabinorũ, Volſcorum, Hernicorum. Atque hæc illi: Quæ diſsident inter ſe, niſi Cicero loquatur de eo tempore, quo ait Feſtus illos populos cum iam veniſſent in ciuitatem, ciues eſſe factos, aut certè recipi ciuitate vel in ciuitatem, & donari ciuitate, non idem declarent, quòd ciuē fieri, ſed tantùm quantùm id quod ait Feſtus, venire in ciuitatem, id eſt, participem fieri omnium rerum ad munus fungendũ vna cùm Romanis ciuibus, præter ius ſuffragij ferēdi gerēdique magiſtratus. Quod vt credam, facit ille Liuij locus, qui ſcriptus eſt in XXXVIII. libro, quo quidem Formianos, Fundanos & Arpinates ſcribit ius habuiſſe ferēdi ſuffragij anno ferè DXVI. poſt vrbem conditã. Eius verba perſcribenda cenſui. De Formianis, inquit, Fundaníſque municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo Trib. pleb. promulgauit, vti iis ſuffragij latio (nam antè ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet. Acerranis autem in VIII. libro ſine ſuffragio ciuitatem datam ſcribit his verbis, Romani facti Acerrani lege ab L. Papyrio prætore lata, qua ciuitas ſine ſuffragio data.

Ciuis

Ciuis autem Romanus hic à cæteris differebat, quòd ſic erat vrbis Romæ, vt alterius eſſe non poſſet, cùm alij poſſent ciues eſſe aliarum etiam ciuitatũ. Quod in Corneliana oratione Cicero docet, Atqui cæteræ ciuitates omnes non dubitarent noſtros recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cęteri. Sed nos nõ poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris cõceſſum eſt. Itaque in Gręcis ciuitatibus videmus Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros vndique aſcribi, multarúmque eſſe eoſdem homines ciuitatum. Quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines noſtros ciues, Athenis in numero iudicum atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, ſi illã ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. Peritus verò noſtri iuris ac moris nemo vnquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet in aliam ciuitatem ſe dicauit. Hoc autem ius eadem oratione cõparatum eſſe dicit ab initio Romanæ Reip. O mira, præclara atque diuinitus iam à principio Romani nominis à maioribus noſtris iura comparata, ne quis noſtrum plus quàm vnius ciuitatis eſſe poſsit. Diſsimilitudo enim ciuitatum varietatem iuris habeat neceſſe eſt. Quoniam qui ciues ſint quíque de plebe homines nõ ſint in ciuium numero reponendi, ſatis demonſtratum eſt, nunc non alienum erit, quæ ætas in ciue deſideretur, exponere. Neque enim pueri omnino ciues habendi ſunt, ſed ſolùm quadã ex parte, vel inchoati & imperfecti, quòd nondũ per ætatem ciuilia munera ſuſtinere poſsint. Eos ſic appellat Ariſtoteles in tertio libro de Rep. τοῦτο γὰρ ἀληθὲς, ὡς οὐ πάντας θετέον πολίτας, ὧν ἄνευ οὐκ ἂν πόλις. ἐπεὶ οὐδ' οἱ παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλ' οἱ μὲν ἁπλῶς, οἱ δ' ἐξ ὑποθέσεως. πολῖται μὲν γάρ εἰσι, ἀλλ' ἀτελεῖς, id eſt, Hoc enim verũ eſt, non omnes ducẽdos eſſe ciues eos, ſine quibus eſſe ciuitas nullo modo poteſt, quippe cùm pueri nõ eodem modo ciues habẽdi ſint, quo viri, ſed hi omnino, illi quadam ex parte. Sunt enim illi quidem ciues, ſed inchoati. Cùm

Ariſtoteles dicit non eǫdem modo pueros & viros ciues eſſe, profectò tum demum pueros ciues omnino fieri ſolitos dicit, cùm viri eſſe cœpiſſent, id eſt cùm ex pueris exceſsiſſent. Atque apud Romanos quidem cùm primùm pueri pubeſcere incipiebant in numerum ciuium aſcribebantur, túmque prætexta poſita, quæ puerorum erat inſigne cum bulla, virilem togam ſumebant, patebátque eis iam ab ea ætate magiſtratus. Suetonius hoc in Auguſto indicat his verbis, Quadrimus patrem amiſit. duodecimũ annum agens auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit. Quadriennio poſt, virili toga ſumpta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africani donatus eſt. Ex his verbis quæ de vno dicũtur Auguſto, ea intelligi poſſunt quæ ad omnes pertinent, vt omnes Romę anno ſextodecimo virilem togam ſumere ſolitos intelligamus. Is enim annus, vel quindecimus ei ætati cõſtitutus eſt quam pubertatem vocãt, quemadmodũ Ariſtoteli placet, qui XIIII. negat annum initio eius ætatis cõuenire. Ab eis enim qui ætates in ſeptenarium numerum partiuntur, diſſentiens, in ſeptimo de Rep. ſcribit his ferè verbis, δύο δ' εἰσὶν ἡλικίαι, πρὸς ἃς ἀναγκαῖον διῃρῆσθαι τὴν παιδείαν, μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἑπτὰ μέχρι ἥβης, καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀφ' ἥβης μέχρι τῶν ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντες τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λέγουσιν οὐ καλῶς, id eſt, Duæ autem ætates ſunt, in quas diſciplina diuidenda neceſſariò eſt, altera à ſeptimo anno ad eum cùm primùm puer pubeſcere incipit, altera ab illo ad primum & viceſimum. Nam qui ætates in ſeptẽ partiuntur, ij ferè errant. Hoc ergo iam intelligimus, pueros in ciuium numero nõ habitos, niſi quadam ex parte, eóſque apud Romanos à viris prætexta & bulla eſſe diſtinctos. Plutarchus huius diſtinctionis auctorem ponit Romulum. ex cuius verbis περιπόρφυρον prætextam dici intelligemus, φέρειν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βοῦλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὅμοιον πομφόλυγι, περιδέρραιόν τε καὶ περιπόρφυρον. Atque etiam earũ liberis bullam quam vocant à figura & ſimilitudine aqueæ bullę quę eis à collo

depen-

dependeret, prætexeretúrque prętexta, inſigne conceſsit. Feſtus autem Pompeius bullam auream fuiſſe dicit, diſceditque à Plutarcho de etymologia, nec ait prętextam ei purpuram fuiſſe. Bulla, inquit, aurea, inſigne erat puerorũ prętextatorũ, quę dependebat eis à pectore, vt ſignificaret eam ætatem alterius regendam conſilio. Dicta eſt autem bulla à Gręco ſermone βουλῆ, quod conſilium dicitur Latinè, vel quia eam partem corporis bulla contingat, id eſt pectus, in quo naturale manet conſilium. Itaque Romani cum de pueris ſuis loquũtur, ponere prętextam dicunt, & virilem togam ſumere. Cicero Philippica ſecũda, Víſne igitur te inſpiciamus à puero? Sic opinor, à principio ordiamur, Tenéſne memoria prętextatum te decoxiſſe? Paulo infra, Sumpſiſti virilem togam quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Sunt qui prętextam fuiſſe dicant tãtum patriciorum. Plutarchi verba quæ paulò ſuprà poſita ſunt, omnium fuiſſe declarant. Nam cùm raptarum virginum Sabinarum liberis hoc ius à Romulo conceſſum eſſe dicit, profectò omnium Romanorum liberis conceſſum fatetur, cùm præſertim tum & centum eſſent ſolùm ſenatores, & de plebe homines ex ea multitudine vxores duxerint. Quòd autem Romani de ſuis loquentes dicebant, prętextam ponere, hoc de aliis ex pueris & ephebis excedere, & Græci ἐξέρχεσθαι ἐκ παίδων, de ſuis dicebãt, Demoſthenes περὶ στεφάνου, quo loco ſuum inſtitutum cum Aeſchinis comparat. σὺ δ' ὁ σεμνὸς ἀνὴρ καὶ διαπτύων τοὺς ἄλλους, πρὸς ταύτην, ποίᾳ τινὶ κέχρησαι τύχῃ, δι' ἣν παῖς μὲν ὢν μετὰ πολλῆς ἐνδείας ἐτράφης &c. Paulo infra, ἀνὴρ δὲ γενόμενος, τῇ μητρὶ τελούσῃ, τὰς βίβλους ἀνεγίγνωσκες, id eſt, Tu verò pręclare vir qui cęteros irrides, confer hanc meã fortunã cum tua, cuius aduerſo flatu, puer in magna egeſtate educatus es &c. paulo infra. Cum autem ex pueris exceſsiſſes corroborata ætate, matri initianti libros legiſti, &c. paulo ſupra, loquens de fortuna ſua, ἐξελθόντα ἐκ παίδων dixit, quod vt alio loco docui Cicero in Archiana oratione, dicit, excedere ex pueris. Ex quibus perſpicuum

eſt,eos qui ex pueris excederent, iam in virorum numerum aſcriptos fuiſſe. Quòd ſi in virorũ, etiam in ciuium, quoniã vt oſtendimus de Ariſtotelis ſentẽtia, non erant omnino ciues pueri,nec eodem modo quo viri erãt. Itaque Plutarchus in Antonio de eo loquens ἐγγράφειν εἰς τοὺς ἐφήβους dicit virilem togam dare. ἀναληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὰ βασίλεια, πρὸς δεῖπνα καὶ πότους καὶ διανομὰς ἔτρεψε τὴν πόλιν, ἐγγράφων μὲν εἰς ἐφήβους τὸν Κλεοπάτρας παῖδα καὶ Καίσαρος: τὸ δὲ ἀπόρφυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον Ἀντύλλῳ τῷ ἐκ Φουλβίας περιτιθείς, id eſt, Cùm autem in regiam à Cleopatra receptus eſſet,ciuitatem ad prandia,pocula, potationes, diuiſionéſque cõuertit,quòd & virilem togam Cleopatræ Cæſariſque liberis daret, & Antyllo quem ex Fuluia ſuſceperat,puram & iuſtam daret. ἐγγράφεσθαι etiam ſolum verbum eſt aſcribi in ciuium numerũ. ἐγγεγραμμένους enim Ariſtoteles eos,qui aſcripti ſunt, & profeſsi nomen ſuũ appellat. In tertio de Rep.lib. πολλαχοῦ μὲν οὖν οὐδὲ τούτων τελέως οἱ μέτοικοι μετέχουσι τῆς τοιαύτης κοινωνίας, ἀλλὰ καθάπερ καὶ παῖδας τοὺς μήπω δι' ἡλικίαν ἐγγεγραμμένους, καὶ τοὺς γέροντας τοὺς ἀφειμένους, φατέον εἶναι μέν πως πολίτας, οὐχ ἁπλῶς δὲ λίαν, ἀλλὰ προστιθέντας, τοὺς μὲν ἀτελεῖς, τοὺς δὲ παρηκμακότας. Ac municipes multis locis nõ omnino huius participes ſunt ſocietatis, ſed quemadmodum pueri qui nondum virilem togam ſumpſerunt, & ſenes qui exauctorati ſunt, ciues quodammodo dicendi ſunt,non omnino quidem, ſed cum adiunctione, illi inchoati,hi veterani. Ciuium enim omnium etiam eorum qui ciuitate donabãtur,quos Ariſtoteles ποιητοὺς,id eſt,factos ciues appellat(Alij enim naſcũtur ciues, alij efficiuntur)nomina in tabula perſcribebantur,quod verbum ἐγγράφειν & ἐγγράφεσθαι & ἀπογράφεσθαι indicat. Romæ id fiebat apud prętorem, vt ex Archiana Ciceronis oratione licet perſpici. An domicilium Romæ nõ habuit is,qui tot annis ante ciuitatem datam, ſedem omnium rerũ ac fortunarum ſuarum Romæ collocauit? At non eſt profeſſus.Imò verò his tabulis profeſſus,quæ ſolę ex illa pro-

feſsione

feſsione collegióque prętorum obtinent publicarum tabularum auctoritatem. Nam cum Appij tabulæ neglig ẽtiùs aſſeruatæ dicerentur, & Gabinij, quandiu incolumis fuit, leuitas, poſt damnationem calamitas, omnem tabularum fidem reſignaſſet: Metellus homo ſanctiſsimus modeſtiſsimúſque omnium, tanta diligentia fuit, vt ad Lentulum prætorem, & ad Iudices venerit, & vnius nominis litura ſe commotum dixerit. Lex autem Romæ erat, quàm Syllanus & Carbo tulerant, ne quis fœderatis ciuitatibus aſcriberetur, niſi qui in Italia domicilium habuiſſet. In eadem oratione, Data eſt ciuitas Syllani lege & Carbonis, ſi qui fœderatis ciuitatibus aſcripti fuiſſent, ſi tamen cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſi ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſsi. Cùm hic domicilium Romæ multos iam annos haberet profeſſus eſt apud Prætorem. Lutetię etiam Pariſiorum nemo eorum qui eò habitãdi gratia commigrant, ciuis habetur, niſi annum continuum diémque præterea domicilium habeat. Quod ait Cicero profiteri & profeſsio, græcè ἀναγράφειν, & ἀναγραφὴ dicitur, ἀπογράφεσθαι autem, ad verbum aſcribi eſt in proximo Ciceronis loco. In Venetorum Repub. omnium patriciorum, id eſt, ciuium nomina in tabulas publicas ſiue codices referuntur, quod quemadmodum fiat, quáque ætate, dicẽdum eſt. Omnes quidem qui annos quinque & viginti nati ſunt patricij (ij enim ſoli, vt dixi, habentur ciues) eum magiſtratum adeunt, qui legum cuſtodiam habet, quæ Cenſoribus Romę cura dabatur, apud Græcos iis qui νομοφύλακας ex ea dicebãtur, Venetiis autem aduocatorius appellatur, eíque iureiurãdo obſtricti teſtes duo clari viri affirmãt ex patricio patre illos natos eſſe & proba matre, pręſente patre ſi etiam viuit, ſin ille exceſſerit, matre, ſin illa quoque de vita migrauerit, eo qui proxima illum cognatione attingat. Is autem qui ex his tribus adeſt, in verba iurat aduocatorum quos vocant, filium natum eſſe annorum quinque & viginti, tum omnium nomina in

tabulis deſcribuntur. De vniuerſitate etiam ſtudiorum quæ Lutetiæ Pariſiorum collocata eſt frequentiſsima & clariſsima,non alienum erit cùm locus dabitur, diſputare.Neque enim vllam eſſe Rempub.exiſtimo, in qua verius Romanæ Reipub.ſimulachrum,quàm in ea, eluceat. Nam & comitiorum eadem eſt,& ferendorum ſuffragiorum ratio,& tribuum cẽturiarúmque ordo & deſcriptio. Atque hic quidem duo ſunt ciuium genera, vt ferè vbique. Prius genus eſt eorum qui ſemeſtre in ſtudiis tẽpus conſumpſerint,quo exacto tempore apud ſummum magiſtratum,qui Rector vniuerſitatis rectè dicitur (nam & rector Reipub.à Cicerone appellatur is qui ſummam obobtinet in Repub. auctoritatem, & vniuerſitas mundus hic ab eodem dicitur, quòd res omnes complexu ſuo cõtineat. Itaque vniuerſitatem à maioribus noſtris appellatam hanc ſcholam puto, quòd vniuerſa artium genera complecteretur) cuiuis licet profiteri. In ea autem profeſsione à Rectore ipſo leges quędam recitantur, quas ſe quiſque ſeruaturum eſſe iuret. Hinc ſcholaſtici iurati vocantur, eorúmque locus, nomina, in tabulis, aut codice deſcribuntur. Iura quædam his comparata ſunt à maioribus noſtris. Itaque ſunt illi quidem quaſi ciues Vniuerſitatis huius tanquam Reipub.ſed nõ omnino ciues, quòd eis magiſtratus minimè pateant. Aliud autem genus eſt ciuium qui magiſtratus adipiſci poſſunt, & ferre ſuffragia. Nec verò omnes quibus ferendorum ſuffragiorum ratio patet,iis etiam ineſt adipiſcendi magiſtratus. Quòd enim in aliis Rebuſpub. ętas valet ad gerendos magiſtratus,hic vel tempus certum valet, quòd adepto eo gradu honoris quòd magiſterium artium vocant, in docendis aliis ponitur, vel gradus honoris, qui baccalaureatus dicitur,vel licentiæ.

IOACHIMI PERIONII

DE ROMANORVM ET GRÆCORVM MAGISTRATIBVS.

LIBER SECVNDVS.

ATque vt aliquando hunc locum de ciuibus concludam, hoc intelligendum eſt, vt apud Romanos virilis togá inſigne erat virorum, & ciuium, ſic apud Græcos fuiſſe in publicis conuiuiis accubationem. Ariſtoteles enim in ſeptimo libro de Repub. hoc videtur hĩs verbis indicare. ἐὰν δέ τις φαίνηταί τι λέγων ἢ πράττων τῶν ἀπηγορευμένων, τὸν μὲν ἐλεύθερον, μήπω δὲ κατακλίσεως ἠξιωμένον ἐν τοῖς συσσιτίοις ἀτιμίαις κολάζειν καὶ πληγαῖς, id eſt, Quòd ſi conſtet aliquem quippiam eorum vel dicere vel facere quę vetita erunt, íſque ingenuus ſit, nec dum in conuiuiis publicis accũbat, caſtigãdus erit ignominia, virgíſq; cędendus. Diximus adhuc quę fuerit origo magiſtratuum, quot in partes & ordines diuiſus fuerit populus & apud Romanos & Græcos, quibúſq; pateãt honores. Nũc ſequitur vt quomodo cuique magiſtratus mandẽtur, doceamus. Et quia hoc totũ poſitum eſt in ferendis ſuffragiis, primũ qui ea ferrent & quomodo ferrent, dicendum eſt. Sed quoniam tribus & centuriæ ius ſuffragiorum habebant, ab eis capiamus exordium. Tribus quidẽ tres initio à Romulo inſtitutę ſunt. Ennij ea eſt, vt Varro ait in libro de Latina lingua, ſententia. Ager, inquit, Romanus primùm diuiſus in partes tres, à quo tribus Tatienſium, Ramnenſium, Lucerenſiũ. nominatę, vt ait Ennius. Tatienſes à Tatio, Ramnenſes à Romulo, Lucerenſes, vt ait Iunius, à Lucumone. Sed omnia hæc vocabula Thuſca, vt Volumnius qui tragœdias Thuſcas ſcripſit, dicebat. Ex quibus verbis perſpicuũ eſt, verbum tribus Varronis ſententia, à tribus quòd in tres partes diuiſus eſſet ager, eſſe nominatũ. In quo ille Athe-

nienſes imitatus eſt. τείτ̄υς enim dicebatur, vt paulò infrà docebo. Titus autem Liuius à tributo pendendo tribus appellatas eſſe dicit, nec verò has quas Varro tribus vocat, eodem appellat nomine, ſed centurias eáſque equitum in primo libro poſt Romam conditam. Eodem, inquit, tempore & centuriæ tres equitum cõſcriptæ ſunt. Ramnenſes à Romulo, ab T. Tatio Tatienſes appellati. Lucerum nominis & originis cauſa incerta eſt. Idem paulò ſuprà, populum in curias triginta à Romulo diuiſum fuiſſe ſcribit his verbis, Itaque cùm populum in curias triginta diuideret, nomina earum curiis impoſuit. Id nõ traditur, cùm haud dubiè aliquãtò numerus maior hoc mulierum fuerit, ætate, an dignitatibus ſuis, virorúmue, an ſorte lectæ ſint, quæ nomina curiis darẽt. Omnes qui noſtra vel maiorum memoria de curiis aliquid ſcripſerunt, curias & tribus eaſdem dicunt fuiſſe. Sed eorum errorem perſpicuè & Cicero & Liuius ex noſtris, & ex Græcis Dionyſius Halicarnaſſeus coarguunt. Cicero enim alia comitia tributa facit, alia curiata, vt, cùm de comitiis diſſeram, demonſtrabo. Titum autem Liuium eaſdem non appellare tribus & curias, ex iis verbis intelligi poteſt, quas in eodem primo libro de Seruij Tullij Regis rebus geſtis loquens ponit, Nec mirari inquit oportet, hunc ordinem qui nunc eſt, poſt expletas quinque & triginta tribus duplicato earum numero, centuriis iuniorum ſeniorúmque ad inſtituta ab Seruio Tullio non conuenire. Quadrifariam enim vrbe diuiſa regionibus collibúſque, quæ habitabantur partes, tribus eas vocauit, vt ego arbitror, ab tributo, nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eo inita ratio eſt, neque hæ tribus ad centuriarum diſtributionem numerúmque quicquam pertinuere. His verbis multa traduntur à Liuio, ex quibus id quod volumus, perſpici licet, primùm duplicatum fuiſſe tribuũ numerum quas XXXV. ſuo tempore dicit fuiſſe. Quòd ſi duplicatæ fuerunt, vt ipſe vult, & curiæ eædem ſunt quæ tribus, certè cùm dicat curias à Romulo triginta fuiſſe, nõ

ſolùm eſſent quinque & triginta tribus, ſed ſexaginta duplicatæ. Deinde tribus à tributo appellatas confirmat, cuius conferendi Seruius rationem inierit, diſtributa regione in quatuor partes, quas tribus vocauerit. Quòd ſi quatuor erant tantùm tribus quę à Seruio inſtitutæ ſint & appellatę, curię autem triginta, quas Romulus, vt vult inſtituerit, certè aliud tribuum, aliud curiarum nomine vult intelligi. Ex quibus perſpicuum eſt, non ſolùm à Varrone T. Liuium verbis, ſed ſententiis etiam & rebus diſcrepare, nec eaſdem eſſe Liuij ſentẽtia tribus & curias. Quid ergo intereſt inter tribus & curias? dicet aliquis. Equidem cùm omnium ſcripta, qui de his rebus aliquid reliquiſſent, euoluiſſem, qui de horũ verborum diſsimilitudine meliùs accõmodatiúſque ad veritatem Dionyſio Halicarnaſſeo diſſeruerit, inueni certe neminem. In ſecũdo enim libro eorum, quibus Romanorum antiquitates diligẽtiſsimè perſecutus eſt, ſcribit his fere verbis, Dicam autem primum de forma Reip. quam ego puto vnam ex omnibus maximè ſeipſa eſſe contentam & bello & pace. Fuit autem talis partitio. Diuiſa enim tres in partes omni multitudine, ſingulis partibus ſingulos duces clariſsimos homines præfecit. deinde earum trium partium vnaquaque in partes decem diſtributa, harum quoque præfectos delegit viros fortiſsimos. Vocauit autem partes maiores tribus, & minores curias, quibus nominibus etiam nunc appellantur. Latini omnes ſcriptores quos quidem legere potuerim nullam huius diuiſionis mẽtionem faciunt. Nam Plutarchus Græcus ſcriptor in Romulo Dionyſij ſententiam ſequitur. φυλὰς δὲ τρεῖς καταστήσαντες ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ ῥωμύλου ῥαμνιώσης, τοὺς δὲ ἀπὸ τατίου τατιώσης, τρίτους δὲ λουκερίωσης διὰ τὸ ἄλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες ἀσυλίας διδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον. τὰ δ' ἄλση λούκους ὀνομάζουσιν. ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται τοὔνομα μαρτυρεῖ. τρίβους γὰρ ἔτι νῦν τὰς φυλὰς καλοῦσιν, καὶ τριβούνους τοὺς φυλάρχους. ἑκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔνιοι λέγουσιν ἐπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος εἶναι

πολλαὶ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προσηγορίας. Tres autē tribus inſtituerunt, eóſque qui à Romulo dicti ſunt, Ramnenſes nominauerunt, eos qui à Tatio, Tatienſes, tertios Lucerenſes à luco, in quem multi aſylo aperto cōfugientes, ciuitate donati ſunt. Tribus autē tot fuiſſe, ipſum nomen indicat. Tribus enim nunc etiam vocāt, quas φυλὰς nos, & tribunos quos φυλάρχους dicimus. Vnaquęque autem tribus decem curias continebat, quas nonnulli ab illis mulieribus appellatas eſſe aſſerunt, quod falſum videtur eſſe, propterea quòd multæ ab oppidis nomē habuerunt. Quid inter tribū & curiam interſit, ex iis quæ adhuc non à Latinis, ſed à Græcis duobus auctoribus Dionyſio Halicarnaſſeo & Plutarcho ſumpſimus, intellectum arbitror. Eorum enim ſententia, vnaquæque tribus curias decem continebat. Titus autem Liuius obſcuram hanc de tribubus & curiis, vt docui, quæſtionem reddidit. Nam & ſolus centurias vocat, quas tribus cæteri appellant, & curias triginta à Romulo inſtitutas eſſe dicit, quas quoniam & à tribubus ſeiungit, & à curiis triginta quas Halicarnaſſeus & Plutarchus ponūt, profectò quid curias appellet prorſus ignoro. Neque enim eaſdē putat quas tribus. Curiam autem Varro mihi videtur nō eodem modo appellare, quo Dionyſius atque Plutarchus vocant. In lib. enim de latina lingua duo genera curiarum facit his verbis, Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent ſacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres, & vbi ſenatus humanas, vt curia Hoſtilia, quam primus ædificauit Hoſtilius rex. In eodem, Curia vbi ſenatus Remp. curat. illa etiam curia dicitur, vbi cura ſacrorum publica: ab his curiones. Varro nomē curiæ ad loci appellationem refert ſuperioribus verbis, de qua ſignificatione Dionyſius Halicarnaſſeus loquitur, libro ſecundo. Iis autem quæ ad deorum cultores pertinent conſtitutis, tēpla diuiſit, curiiſque ſingulis binos deos quos colerēt aſsignauit, decreuítque ad ſacra ſumptus qui publicè pręberentur, ſacra autem vnà cum ſacerdotibus curiæ faciebant, feſtíſque diebus in cu-

riali

riali veſta omnes epulabātur. Erat enim ſuum cuique curiæ tricliniū, in quo ſacra fiebant, vt apud Græcos in Prytaneis. Veſta quædam curiarum communis, erátque nomē tricliniis, ſicut & curiis, curia. Si mihi vſuueniſſet grçcum Dionyſij codicem legere, aliter hæc dicerem. Vocarem enim curiam locum, in quo curiæ ſacra faciebant & comedebant, quam veſtam curialem & triclinium dicit interpres. Antequam græca cum latinis coniungo, libet tribuum numerum perſequi. Complurium quidem ſententiā tres primum, vt docui, ſunt inſtitutæ, Ramnenſis à Romulo ducta, Tatienſis à Tatio collega & conſorte imperij, tertia Lucerenſis à Lucumone vt Varroni placet, vt autem Dionyſius vult & Plutarchus, à luco. Quatuor autem deſcriptas eſſe à Seruio Tullio rege ſupra ex Liuio docui, quas à quatuor regionibus in quas vrbs diuiſa eſt ab illo, appellatas eſſe Varro etiā auctor eſt. Ab hoc quoque inquit, quatuor partes vrbis tribus dictæ à locis, Suburbana, Palatina, Eſquilina, Collina, quinta quòd ſub Roma, Romilia. Iam octo tribus vnde appellatæ ſint, intelligimus. Nona Claudia vetus appellata eſt ab Appio Clauſo, qui pòſt Claudius vocatus eſt, anno quinto poſt exactos reges, P. Valerio quartum & T. Lucretio iterum COSS. De qua T. Liuius libro ſecūdo poſt vrbem conditā ſcribit his fere verbis, Seditio inter belli paciſque auctores orta in Sabinis, aliquantum inde virium tranſtulit ad Romanos. Nanque Appius Clauſus, cui poſtea Claudio fuit Romæ cognomen, cùm pacis ipſe auctor à turbatoribus belli premeretur, nec par factioni eſſet, ab vrbe Regillo magna clientum comitatus manu Romam transfugit. His ciuitas data, agérque trans Anienem. Vetus Claudia tribus, additis poſtea nouis tribulibus qui ex eo venirent agro, appellata. Eodem libro, vnam & triginta tribus factas eſſe anno quartodecimo poſt exactos reges ſcribit his verbis, Romæ tribus vna & XXX. factæ. Atque earum quidem quæ ad nouem ſuperiores additæ ſunt, non tradit nomina. Quatuor autem reliquarū, qui-

bus v. & xxx. numerus expletus eſt, in ſexto tradit, Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Pometina, Sabbatina, Narnienſis, eæque xxxv. tribuum numerum expleuere. Idem auctor eſt in extremo nono libro à Q. Fabio cenſore omnem forenſem turbam excretam in quatuor tribus cõiectam eſſe, quæ vrbanæ vocatę ſint. Ex eo, inquit, tẽpore in duas partes diſceſsit ciuitas, aliud integer populus fautor & cultor bonorum, aliud forenſis factio tenebat, donec Q. Fabius & P. Decius Cenſores facti. Fabius ſimul concordiæ cauſa, ſimul ne humillimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbã excretam in quatuor tribus coniecit, vrbanáſque eas appellauit: adeóque eam rem acceptam gratis animis ferũt, vt Maximi cognomen, quòd tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Quæ autem earum tribuum eſſent nomina, hoc loco nihil dicit: libro xx. vt Floro placet, tradit, Libertini in quatuor tribus redacti ſunt, cùm antea diſperſi fuiſſent, Eſquilinam, Palatinam, Suburranam, vel Suburbanam, Collinam. Sed cùm hoc dicunt, nõ hoc dicunt, ex libertinis ſolis has quatuor tribus conſtitiſſe, ſed cùm antea fuſæ diſperſęque eſſent, in quatuor has, quę etiam vrbanæ vocarentur, relatas fuiſſe. Ita non nouum numerum tribuum efficiũt, ſed quatuor quę priùs erãt, augent. In decimo libro duas additas dicit, quarum tradit nomina, Et luſtrum eo anno conditum à P. Sulpitio Sopho & P. Sempronio Auerrione Cenſoribus, & tribus additæ duę, Amenſis, ac Tarentina. Nos ſi ad ſuperiores xxxv. has duas addamus, ſeptem & triginta fient, cùm interea etiam Ciceronis ętate v. & xxx. tantùm eſſe dicerentur. Itaque vel T. Liuius errauit in earum tradendo numero, (Nam Cicero Tarentinam in Planciana oratione nominat) vel eo modo v. & xxx. tribuum nomen valuit, quo centumuiralia iudicia appellata ſunt, cùm plures eſſent quam centum, iudices: aut certè nominis vetuſtas valuit ac retenta eſt. Tenemus quidẽ tribuum earum quę xxxv. fuerunt, quindecim nomina. Reli-

na. Reliquarum autem viginti quærenda ſunt nobis. Atque vtinã Varronis de tribubus liber extaret. Facilè enim eſſet non ſolùm reliquarum nomina edere, verumetiam cauſas nominum exponere. Sed tamen quarum nomina multa lectione inuenimus, eæ nobis tradendæ ſunt. Cicero in Planciana oratione quatuor nominat. Tu autem Laterenſis quas tribus edidiſti. Tarentinam credo (Tarẽtinam enim à Tarento legendum puto, non Terentinã) Fuit certè id æquum, & certè expectatum eſt, & fuit dignũ conſtantia tua, cuius tu tribus venditorem & corruptorem & ſequeſtrem Plancium fuiſſe clamitas, eam tribum profecto, ſeueriſſimorum prçſertim hominum & grauiſſimorum edere debuiſti. At Volitinia (libet enim tibi neſcio quid etiam de illa tribu criminari) hanc igitur cur nõ edidiſti? Quid Plãcio cùm Lemonia? cùm Veiẽtana? quid cum Cruſtumina? Nam quoniam Tarentinam, vt dixi, legendum arbitror, quæ à Liuio commemorata eſt, quatuor hæ ſunt tantummodo, Volitinia, vel Volatinia potius, Lemonia, Cruſtumina, & Veiẽtana. In oratione priore contra Rullum trium mentionem facit, Romiliæ, Orticulanæ, & Narnienſis, ſed duas iam commemorauimus. Quæſiui ex eo Cal. Ianuariis quibus hominibus & quẽadmodum illum agrum eſſet diſtributurus, reſpondit à Romilia tribu initium ſe eſſe facturum. Primùm quæ eſt iſta ſuperbia & contumelia? vt populi pars amputetur? ordo tribuum negligatur? antè ruſticis detur ager qui habent, quã vrbanis, quibus iſta agri ſpes & iucunditas oſtẽditur, aut ſi hoc ab ſe dictum negat, & ſatisfacere omnibus vobis cogitat, proferat, in iugera dena deſcribat, ab Orticulana vſque ad Narnienſem nomina veſtra proponat. Feſtus Pompeius præter has, octo nominat, Metia, inquit, tribus à quodam caſtro ſic appellatur. Oſentina, ab Oſente fluuio dicta. Pontina tribus à Pontia vrbe eſt dicta. Papyria tribus à Papyrio vocata. Pupina tribus ab agro Pupino. Popilia tribus à progenitrice traxit vocabulum. Scaptia tribus à nomine vrbis Scaptiæ appellatur.

Tormentina tribus à campo Tormento dicta. T. Liuius præterea in lib. XXIX. Polliæ tribus mentionem facit. Equitum deinde cenſus agi cœptus:& ambo forte cenſores equum publicum habebant,cùm ad tribum Polliã võtum eſt,in qua M. Liuij nomen erat, & pręco cunctaretur citare ipſum cenſorem:Cita,inquit Nero,M. Liuium. In VII. etiam libro quo tempore Pontina, de qua dictũ eſt addita fuerit, ſcribit, & pręterea Publitiæ nouæ tribus nomen exprimit, Eo anno duæ tribus Pontina & Publitia additæ. Is autẽ annus fuit duodequadringenteſimus poſt vrbem conditam,C. Fabio,& C. Plautio Cõſulibus. Libro nono duas alias additas eſſe tradit, Ofentinam, de qua iam diximus,& Falerinam,ſeu Faleriam,L. Flacco & L.Plautio Venoce Conſulib. Duæ,inquit,Romæ additæ tribus Ofentina,ac Falerina.Duas alias commemorat lib. XIX.vt auctor eſt Florus in Epitome(nam decas ſecunda non extat.)Velinam & Eſquilinam. Accedit ergo Velina ſuperioribus, quoniam de Eſquilina iam dixi. Duas alias commemorat,in XXXVIII. lib. Aemyliam & Corneliam,Rogatio inquit,perlata eſt,vt in Aemylia tribu Formiani & Fundani in Cornelia Arpinates ferrent, ſcilicet, ſuffragium.Inueni etiam tribũ Sappiniam. Scribit enim in XXXII. lib. his verbis, ſub hæc tam varia fortuna, re geſta L. Furius Purpurio alter Cos. per tribum Sappiniã Boios venit. De Metia & Scaptia iam de Feſti ſententia mentionem fecimus,& vnde ſint dictæ. Quando autem ſint additæ,Liuius VIII. poſt vrbem cõditam libro docet his verbis, Eodem anno cenſus actus, nouíque ciues cenſi,tribus propter eos additæ,Metia & Scaptia. Cenſores addiderunt Q.Philo,Sp.Poſthumius. Atque hæc quidem de tribuum numero, nominibúſque tradita comperi. De centuriis autem ſequitur vt diſſeramus. Romulus omnium,quos quidem legerim,niſi Liuij, conſenſu, tribus Romæ primus & inuenit & inſtituit. Centurias etiã Liuij conſenſu,Seruius Tullius qui ſextus regnauit. Duo autem centuriarum fuerunt genera,multæque partes generum

nerũ ſingulorũ. Aliæ enim ſunt peditum,aliꝗ equitũ centuriæ, peditúmque fuerũt quinque claſſes,quarum prima LXXX. centurias continebat eorum,qui centum millium æris aut maiorem cenſum haberent.Secunda viginti centurias, ex eíſque qui intra centum, quod vulgò dicunt infra, vſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum conſiſtebat. Tertiæ quinquaginta millium cenſus fuit,totidémque centuriæ:quartæ xxv. millium cenſus, quem numerum centuriæ adęquabant. Quinta deſcripta fuit cenſu vndecim millium, centuriis quinque & triginta.Sed quò maior nobis habeatur fides,hæc confirmari auctorum grauiſsimorum teſtimoniis eſt melius. T. Liuius loquẽs de Seruio Tullio, Aggreditúrque inde, inquit, pacis longè maximum opus, vt quemadmodum Numa diuini auctor iuris fuiſſet, ita Seruium conditorẽ omnis in ciuitate diſcriminis, ordinúmque quibus inter gradus dignitatis fortunæque aliquid interlucet, poſteri fama ferrent. Cenſum enim inſtituit,rem ſaluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli paciſque munia non viritim,vt antè,ſed pro habitu pecuniarum fierent. Tum claſſes centuriáſque, & hũc ordinem ex cenſu deſcripſit, vel paci decorum,vel bello.Ex iis qui centũ millium æris aut maiorem cenſum haberent, LXXX. confecit centurias,quadragenas ſeniorum ac iuniorum: prima claſsis omnes appellati: ſeniores vt ad vrbis cuſtodiam præſto eſſent:iuuenes,vt foris bella gererent,arma his imperata, galea,clypeus,ocreæ,lorica,omnia ex ære hæc, vt corporis tegumenta eſſent,tela in hoſtem, haſtáque,& gladius. Additæ huic duæ fabrum centuriæ, quæ ſine armis ſtipẽdia facerent:datum munus, vt machinas in bello ferrent. Secunda claſsis intra cẽtum vſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta: & ex his ſenioribus iunioribúſque viginti conſcriptæ centuriæ,arma imperata, ſcutum pro clypeo,& præter loricam omnia eadem.Tertiæ claſsis quinquaginta millium cenſum eſſe voluit.totidem centuriæ,& eæ eodem diſcrimine ætatum factæ, nec

de armis quicquam mutatum, ocreæ tantum ademptę. In quarta claſſe cenſus quinque & viginti millium, totidem centuriæ factæ, arma mutata, nihil præter haſtá & verutű datum, quinta claſsis aucta, centuriæ triginta factæ, fundas lapidéſque miſsiles hi ſecum gerebant, in his accenſi, cornicines, tubicinéſque in tres centurias diſtributi, vndecim millibus hæc claſsis cenſebatur. Hic minor cenſus reliquam multitudinem habuit. Inde vna centuria facta eſt immunis militia. Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributóque, equitű ex primoribus ciuitatis duodecim ſcripſit centurias, ſex item alias centurias, tribus ab Romulo inſtitutis, ſub iiſdem quibus inauguratæ erant nominibus fecit. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data, & quibus equos alerent, viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Hæc omnia in dites à pauperibus inclinata onera. Atque hæc quidem T. Liuius. Dionyſius autem Halicarnaſſeus eadē ferè tradidit lib. I I I I. etſi aliis verbis. Gręcis enim verbis in cenſu cuiuſque claſsis deſcribendo vtitur. Ait enim primæ claſsis minarum centum cenſum fuiſſe, ſecundæ intra decem drachmarum millia vſque ad quinque & ſeptuaginta minas conſtitiſſe. Atque de harum duarum cenſu ei cùm Liuio conúenit, de tertiæ autem non conuenit. Tit. enim Liuius tertiæ claſsis cenſum quinquaginta millium æris omnino dicit fuiſſe, Dionyſius autem minorem ſeptuaginta nec quinquaginta minis minorem. Eodémque modo, quem vult fuiſſe cenſum omnino quartæ claſsis, quinque & viginti millium æris Liuius, hic ſimiliter minorem quinquaginta facit, non minorem x x v. minis. Sed de quintæ claſsis cenſu maior inter eos videtur eſſe diſſenſio. Nam vndecim millium omnino eam cenſam fuiſſe vult Liuius: hic autem intra quinque & viginti vſque ad duodecim minas & ſemiſſem, niſi fortè vitio librariorum pro vndecim duodecim aſcriptum eſt. Nam in cæteris eos non diſcrepare hinc ſcire poſſumus, quòd Titus Liuius ſatis intelligi poſſe putauit quod omnino

locutus,

locutus, omiſit, cùm præſertim in ſecundæ claſsis deſcribendo cenſu verbis vſque & intra vſus eſſet, quæ eſſent deinceps intelligenda in cæteris. Sed hæc non ſunt inſtitutæ diſputationis, quemadmodũ neque illud quod prætcrire non poſſum, æs apud Romanos quod verbum à veteribus ſæpe vſurpatur, eiuſdem precij & ponderis fuiſſe, cuius minam apud Athenienſes, drachmámque decem minas, id eſt, decem æris millia valuiſſe.

Quoniam ſatis multa de tribubus centuriíſque Romanorum dixi, nũc de more, quem Græciæ populi in his tenuerint, dicendum eſt. In quo Romanorum mihi perſpicua videtur imitatio. τριττὺς enim ab Athenienſibus appellata eſt ἀπὸ τῶν τριῶν, id eſt à tribus, quam latini tribũ vocant. Itaque Varronis & Plutarchi & Dionyſij verior eſt ſententia, qui tribum à numero dictam putant, quòd à Romulo ager Romanus in tres partes diuiſus fuerit, quæ ob eã cauſam tribus ſint nominatæ. Quanquã τριττὺς apud Athenienſes, tertia erat pars φυλῆς, quemadmodũ de Ariſtotelis ſententia confirmat Suidas. Iulius etiam Pollux in eadem ſententia eſt octauo libro, εἰς τρία μέρη ἑκάστη φυλὴ διῄρητο, καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐκαλεῖτο τριττὺς, καὶ ἔθνος, καὶ φράτρια, id eſt, In tres partes vnaquæque tribus diuiſa erat, atque partes hæ, τριττὺς, ἔθνος, φράτρια vocabãtur. Neque enim τριττὺς verti poteſt commodè in linguam noſtram in hac ſignificatione. ἔθνος autem gentem dicamus licet, & φράτριαν curiam. quoniam Dionyſius comparans morem Romanorum Athenienſium inſtituto φράτριαν ſic appellatã dicit. Sed in hoc diſsimilitudo eſt, quòd Romæ vnaquæq; tribus in decẽ curias diſtributa erat, Athenis autem ſolùm in tres partes, quarum φράτρια vna aut vnaquæque potiùs diceretur. Nam hæc mihi tria nomina vnicuique parti vidẽtur conuenire, quod Suidas de aliorum ſententia dicit his verbis, φασὶ δὲ τὸ αὐτὸ ἔθνος εἶναι τριττὺν ἤτοι τὴν φράτριαν, ἢ φρατορίαν, id eſt, Eadem autem gẽs trittys, vel phratria, vel phratoria eſſe dicitur. Trittys autem à tribus, vt dixi, appellata eſt. φράτρια autẽ, vt Sui-

dæ placet, dicta eſt quaſi πατειὰ, id eſt familia & genus. Aliis autem videtur appellata, ἀπὸ τῦ φρέατος, id eſt, à puteo, quòd φράτορες, id eſt, curiales, id eſt, qui eiuſdem erant curiæ, eodem puteo vterentur. Atque in hoc etiam Romani Athenienſes imitati videntur, quòd ſingulæ curiæ diebus feſtis Romę vna epulabãtur, in curiali Veſta, quẽadmodum, vt Dionyſio placet, in Prytaneo Athenis. Itaque illi mihi rectè hũc Græcorum Romanorúmque morem in Galliam noſtram tranſtuliſſe videntur, ij qui ſacra quædam priuata quę paſsim faciunt opifices vel alij, φρατρείας etiam gręco verbo nominarunt. Nec verò iis aſſentior, qui inde à maioribus noſtris minimas illas iuriſdictiones Eccleſiæ, quas vulgus Curas vocat, non curas, ſed curias dicendas eſſe contendunt. Neutrorum mihi ſentẽtia placet. mihique videtur & verius & aptius verbum curationis, vt cura quæ vocatur vulgo, curatio, & qui pręeſt, Curator nominetur latinè. Atque in hanc me ſentẽtiam illa potiſsimũ ratio impulit, quòd maiores noſtri illi primi, qui fines imperij Chriſti & ſanctiſsimè viuendo, & optimè dicendo propagarunt, cum multos iis regionibus quas in Chriſti fidem redegerant, præficere vellent, quorum iis de quibus agimus, minimam darẽt auctoritatem, hoc inſtituiſſe videntur, vt alij magiſtratus, hi non magiſtratus, ſed curatores vocarentur: quæ duo ita differunt, quemadmodum ſupra dixi, vt apud Græcos ἀρχὴ & ἐπιμέλεια. Curatores ergo aptius mihi vidẽtur dici poſſe, qui vulgo curati appellantur, quàm curiones, & curationes quæ vulgo curæ dicuntur, quàm curiæ. Quinetiam illud tritum mihi videtur aptius. ἐπιμέλεια enim cura interdũ dicitur & ἐπιμελεῖσθαι curare. Curatus autem non placet omnino. φράτορες à Cicerone Curiales dicuntur. Sunt enim φράτορες τῆς αὐτῆς φρατρείας, vt ait Suidas, id eſt eiuſdem curiæ. In 11. libro de officiis. Theophraſtus quidem ſcribit Cimonẽ Athenis etiam in ſuos curiales Laciadas hoſpitalẽ fuiſſe. Ita enim dicitur inſtituiſſe & villicis imperauiſſe, vt omnia præberentur, quicunque Laciades in

villam

villam ſuam diuertiſſet. Pollux quidem φράτορας vult eſſe etiã magiſtratus apud quos pueri & virgines profitebantur, quod ſi verum eſt, εἰσάγειν εἰς τοὺς φράτορας παῖδας, & ἐγγράφειν, quo dicendi genere frequẽter vtitur Demoſthenes, erit curiæ aſcribendum nomen filij apud phratores, & εἰσάγεσθαι, & ἐγγράφεσθαι profiteri apud phratores & aſcribi phratorem. Sic enim Cicero loquitur, Aſcribi ciuem, & profiteri nomen, vt ſuprà docui. Mihi autem magis placet φράτορας vno modo tantum dici, quos expoſui, eos qui eiuſdem curiæ participes erant. Nam φρατρίαρχος is eſt potius apud quem nomen pueri profitebantur. Eſt autem φρατρίαρχος is qui à Liuio, & Feſto Pompeio maximus curio dicitur. Sic enim nomina iũcta ex verbo ἀρχὸς conuerti ferè debent, vt ἀρχιερεὺς pontifex vel ſacerdos maximus. Athenis autem in eo die feſto quæ Apaturia dicebantur, pueri nomen profitebãtur tertio die (nam tot diebus concludebatur) quia dies, quo aſcribebant nomina pueri, κουρέωτις vocabatur. Itaque verbum vnum apud Pollucem corrigendum eſt VIII. lib. Legendum eſt enim κουρεώτιδα, non κηρεώτιδα. In nomine autem profitẽdo, ordo Athenis ſeruandus erat, vt primùm in phratorũ, id eſt, curialium, deinde εἰς τοὺς δημότας, id eſt in populariũ numerum aſcriberentur. Atque in curialium quidem numerum Apaturiis, vt dixi, aſcribebantur, quo autem tempore in popularium numerum, inuenire non potui. Demoſthenis ſunt ferè quæ dixi, in oratione cõtra Bœotum de nomine, loquens Mantitheus de patre, ὡς δὲ τοῦτ᾽ ἐποίησε, εἰσάγειν εἰς τοὺς φράτορας ἦν ἀνάγκη τούτους, καὶ λόγος οὐδεὶς ὑπελείπετο, εἰσήγαγεν, ἐποιήσατο, ἵνα τἀν μέσῳ συντέμω, ἐγγράφει τοῖς ἀπατουρίοις, τουτονὶ μὲν τὸν Βοιωτὸν εἰς τοὺς φράτορας καὶ τὸν ἕτερον, Πάμφιλον. Μαντίθεος δὲ εἰ ἐγγεγράμμην ἐγώ. συμβάσης δὲ τῷ πατρὶ τῆς τελευτῆς πρὶν τὰς εἰς τοὺς δημότας ἐγγραφὰς γενέσθαι, ἐλθὼν εἰς τοὺς δημότας οὑτοσί, ἀντὶ Βοιωτοῦ, Μαντίθεον ἐνέγραψεν αὑτόν, id eſt, Quod vt fecit, neceſſe fuit iſtos in curialium numerũ aſcribi, nec reliqua fuit vlla defenſio, aſcripſit, fecit, vt quæ in medio ſunt, prętercam, aſcripſit in quã

Apaturiis Bœotum iſtum in curialium numerum, atque alterũ, Pamphilum. ego autem Mãtitheus aſcriptus ſum. At cùm è vita pater exceſsiſſet, antequam in popularium numerum aſcriberentur, populares iſte adiit, ſéque pro Bœoto Mantitheum aſcripſit. Aliud eſſe ἐγγράφειν εἰς τοὺς φράτορας, καὶ εἰς τοὺς δημότας ex his intelligi poteſt. Quæ autem ſequuntur ex eadem ſumpta oratione, hoc facient planiùs, ἡδέως τοίνυν ἐροίμην ἂν αὐτὸν ἐναντίον ὑμῶν. εἰ μὴ ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ τί ἂν ἐποίεις; πρὸς τοῖς δημόταις οὐκ ἂν εἴας σε αὐτὸν ἐγγράφειν βοιωτόν; &c. quæ eodem ſpectant, id eſt, Equidem libenter hoc ex eo quæro. Si pater minime deceſsiſſet, quid facturus fuiſti? An non eum ſiuiſſes apud populares nomen tuum Bœotum profiteri? &c. Quòd ſi illa duo differunt, certè alij ſint φράτορες, alij δῆμοι neceſſe eſt. φράτορες quidem qui ſint, dixi. δῆμοι autem qui ſint, non plane intelligo. Ariſtoteles quidem in libro de poëtica δήμους Athenienſes ait facere non vt comœdos, à comeſſando dictos, ſed ab errore vicorum, eos qui ex Vrbe honoribus priuati diſcederent. Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ὡς κωμῳδοὺς ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεως. Loquitur de Pelopõneſiorũ & Athenienſium in fingendis nominibus diſsimilitudine, propterea quòd illi κώμας, id eſt, vicos vocant quædam coniuncta ædificia vicina vrbibus, à comeſſando. Atheniẽſes autem δήμους eos qui ratione honorum priuati ſint, propterea quòd per vicos vagentur & quaſi errent. Itaque Ariſtoteles δήμους & κώμας idem efficere vult. Pollux eodem modo nono libro δήμους loca extra vrbem eſſe dicit, καὶ τὰ μέρη, τὰ μὲν ἔξω πόλεως, ὄρη, ἐφόρεια, ἀγορὰ, δῆμοι, κῶμαι, ἀγροὶ, προάστεια, ἐσχατιαὶ χῶραι, κῆποι, παράδεισοι, ἐννηβητήρια, ἐνδιαιτήματα, ὧν ἔνια καὶ ἐν πόλει ἂν γένοιτο. i. partéſq; partim ſunt extra vrbem, vt montes, mercatus, populi, vici, agri, ſuburbana, loca regionis extrema, regiones *

Demoſthenes autẽ aliud in oratione, quam modò dixi, videtur dicere. Ait enim eos qui profeſsi ſint apud populares, poſſe gerere magiſtratus. niſi forte ἀτιμάζεσθαι nõ carere

rere honoribus,ſed improbari ab iis qui vrbem incolunt, dicitur, Sed in his vereor ne ſimus lõgiores. Quapropter ad id vnde egreſſa eſt ſe referat oratio. φυλὴ ergo in has tres partes eſt diſtributa,in τριττὺν,ἔθνος,& φρατρίαν.φυλαὶ autem,id eſt, tribus primùm Athenis fuerũt quatuor, regnãte Cecrope,Cecropia, Athenienſis(ſic enim αὐτόχθονα dico,id eſt, eorum qui ibi nati ſunt) Actæa, & Paralia. Cranao autem regnante numerus remanſit, ſed mutata ſunt nomina,Cranaïa,Atthea,Meſogæa,Diacria. Rurſus Ericthonio rege nomina mutata ſunt, Iouia, à Ioue, Minerualis à Minerua,Neptuna à Neptuno, Vulcania à Vulcano.Hæc ſunt Pollucis apud quem hęc ſcripta ſunt libro VIII. καὶ αἱ φυλαὶ,πέως μὲν ἐπὶ κέκροπος,ἦσαν τέσσαρες. κεκροπὶς,αὐτόχθων, ἀκταία, παραλία. ἐπὶ δὲ κραναοῦ μετονομασθεῖσαι,κραναΐς,ἀτθὶς,μεσόγαια,διακρίς.ἐπὶ δὲ ἐριχθονίου,διὰς, ἀθηναΐς,ποσειδωνιάς,ἡφαιστιάς. Hæ poſtremæ quatuor vnde appellatæ ſint docui. Earum autem quatuor quæ primo loco nominatæ ſunt,κεκροπὶς à Cecrope ſecundo Atticæ rege dicta eſt, αὐτόχθων quòd ij qui eius erant tribus non ex aliis locis habitandi gratia Athenas migraſſent, ſed ibi nati eſſent.Ex quo intelligimus trium reliquarum homines conuenas fuiſſe. αὐτόχθονες enim aborigines à Saluſtio vocantur,id eſt,quorum origo non traditur, ἀκταία,ab Actæo,qui primus,vt ait Pauſanias in Atticis, regnaſſe dicitur. Quòd ſi verum eſt,non Cecrops primus, vt vult Euſebius, regnauit, ſed ſecundo loco. παραλία,à quarta parte Atticæ,quæ,vt verbũ ipſum indicat, ad mare ſita erat. Diuiſa enim fuit Attica quondam in parteis treis,vt Suidæ placet,ídque Pandionis regis inſtituto,qui cùm ſucceſsiſſet in locum Cecropis poſterioris, redegiſſetque in ſuam ditionem Megariam, quatuor liberis ita Atticam diuiſit, vt eam partem in qua Athenæ erant, vſque ad Apollinis Pythij templum Aegeo,qui poſt illum regnauit,daret,Palanti παραλίαν de qua agitur, Lyco, aut Lupo,Diacriam,Neſo,vel Oeneo potius(Nam Pauſanias Aegei & Oenei tantùm mentionem facit)Megariam.Ea-

rum autem quatuor,quæ ſuperiorum deletis nominibus, à Cranao rege appellatæ ſunt, κρανaὶς ab ipſo Cranao dicta eſt,ἀτθὶς,ab Atthide,vel Atthi Cranaï filia, μεσόγαια à parte mediterranea,διακρεὶς, à quarta parte Atticæ,quàm paulò antè dixi. Nomina etiam alia pro his impoſita ſunt tribubus,Erichtheo regnante,ab Ionis liberis. Quoniam autem apud Pollucem locus deprauatus eſt,græca ſcribẽda cenſui,quò facilius error animaduerteretur.Sic paſsim legitur, ἀπὸ δὲ τῶν ἴωνος παίδων ἐπὶ ἐριχθονίου τε καὶ λέοντος, ὅπλῆται,αἰγικόρεις,κάδεις, Primùm vitioſè tres tantùm tribus nominatæ ſunt, deinde vitioſè etiã in numero multitudinis. Nam & quatuor ab initio,vt docui, tribus inſtitutæ fuerunt Athenis,& adhuc ſingulari numero expreſſæ ſunt, atque deinceps exprimuntur à Polluce, & in has extremas literas ις, α, ας, deſinunt. Iam verò hinc etiam intelligi licet,corruptum eſſe locum, quòd Athenis vnus tantũ rex imperauit,nõ duo: id quòd locus videtur velle, in his verbis, ἐπὶ ἐριχθονέως τε καὶ λέοντος. Eſt igitur locus ita corrigendus, ἀπὸ δὲ τῶν ἴωνος παίδων ἐπὶ ἐρίχθέως,λεοντὶς,ὁπλητὶς,αἰγικορεὶς,ἀργαδὶς.In extremo enim verbo error ineſt,Argodeus enim apud Herodotũ ſcriptũ eſt in v.lib. non Cadeus. Quanquam apud eum etiam γελέοντες pro λέοντος legitur.Nam & apud Pollucẽ & apud Pauſaniam λέων ſcriptum eſt.Perſpicuum eſt vnde hę quatuor tribus ſint nominatæ,à nominibus enim Ionis liberorum ductę ſunt.Deinceps Pollux decem tribus expletas fuiſſe Athenis dicit, iis nominibus quæ Apollo Pythius conſultus ediderit, ídque factum eſſe Alcmæonis temporibus aſſerit.Herodotus autem lib.v. etiam eum nominat, qui hoc perfecit, quáquæ ductus ratione fuerit,exponit. Cliſthenes is eſt, qui,vt ille ait, Cliſthenis materni aui qui Sycione tyrannus erat, factum imitatus eſt. Nam & ille cùm aſtutè Sicyoniorum regnum occupaſſet, tribuũ quatuor quæ eadem erant & Argis & Sicyone, nomina mutauit, ſic hic Athenienſis Cliſthenes cùm exactis tyrannis vinceretur, plebis animis conciliatis, ex quatuor tribubus,

quas

quas modo commemoraui ab Ionis liberis nomina habuiſſe, decem aliis nominibus expleuit. Longa eſt apud Herodotum de hac re oratio, quam, ne moleſtiam afferam legentibus, omitto. Quæ fuerint hæ tribus decem, & vnde appellatæ, dicendum eſt. Pollux libro octauo, & Pauſanias in Atticis earum nomina exprimunt. Et quoniam Pollux ſolùm nomina ſcribit, Pauſanias etiam earũ originem: vtriuſque verba proferam. Pollux, ὕστερον δὲ ἀλκμαίωνες δέκα ἐγένοντο ἐκ πολλῶν ὀνομάτων, ἐρομένου τοῦ πυθίου, ἐρεχθεὶς, κεκροπὶς, αἰγὶς, πανδιονὶς, ἀκαμαντὶς, ἀντιοχὶς, λεοντὶς, οἰνὶς ἱπποθωοντὶς, αἰαντίς. Has omnes aptè ad noſtrã cõſuetudinem ſic conuerto, Erechthia, Cecropia, Aegia, Pandionia, Acamantina, Antiochia, Leontina, Oenia, Hippothoontia, Aiacia. Vt enim illi ſuas vel in ις, vel in α, vel in ας: ſic noſtri ſuas vel in a vocali antecedente, vel in na, vel in enſis exire volunt. Cuiuſmodi ſunt, Metia, Tarentina, Tatienſis. Pauſanias autem vnde appellatæ ſint, tradit his verbis, ἀνωτέρω δὲ ἀνδριάντες ἑστήκασιν ἡρώων, ἀφ᾽ ὧν Ἀθηναίοις ὕστερον τὰ ὀνόματα ἔσχον αἱ φυλαί. ὅς τις δὲ ἀντεκατεστήσατο δέκα ἀντὶ τεσσάρων φυλὰς εἶναι, καὶ μετέθετο σφίσι τὰ ὀνόματα ἀντὶ τῶν ἀρχαίων, Ἡροδότῳ ταῦτά ἐστιν εἰρημένα. τῶν δὲ ἐπωνύμων, (καλοῦσι γὰρ οὕτως σφᾶς) ἔστι μὲν Ἱπποθόων Ποσειδῶνος καὶ Ἀλόπης θυγατρὸς Κερκύονος. ἔστι δὲ Ἀντίοχος τῶν παίδων τῶν Ἡρακλέους γενόμενος ἐκ Μήδας Ἡρακλεῖ τῆς Φύλαντος, καὶ τρίτος Αἴας ὁ Τελαμῶνος. ἐκ δὲ Ἀθηναίων, Λέων, δοῦναι δὲ οὗτος σωτηρίᾳ λέγεται κοινῇ τὰς θυγατέρας τοῦ θεοῦ χρήσαντος. Ἐρεχθεύς τέ ἐστιν ἐν τοῖς ἐπωνύμοις, ὃς ἐνίκησεν Ἐλευσινίους μάχῃ, καὶ τὸν ἡγούμενον ἀπέκτεινεν Ἰμμάραδον τὸν Εὐμόλπου. Αἰγεύς τέ ἐστιν ὁ Οἰνεὺς Πανδίονος υἱὸς νόθος, καὶ τῶν Θησέως παίδων Ἀκάμας. Κέκροπα δὲ καὶ Πανδίονα (εἶδον γὰρ καὶ τούτων ἐν τοῖς ἐπωνύμοις εἰκόνας) οὐκ οἶδα ὅπως λέγουσιν ἐν τιμῇ. Superiore verò & editiore loco Heroum ſtatuæ ſtatutæ ſunt, à quibus Athenienſium tribus nomen habuerunt, Herodotus quidem quiſnam tribus decem ex quatuor, mutatis veterum nominibus fecerit, tradit. In iis autem à quibus nomina duxerunt (ἐπωνύμους vocant) Hippothoon eſt, Neptuni &

Alipes Cercyonis filiæ filius, Antiochus etiam eſt quem Hercules ex Meda Phylātis filia ſuſcepit, tertius Aiax Telamonis filius, ex Athenienſibus autem Leon, qui liberādæ patriæ cauſa filias oraculo Apollinis tradidiſſe dicitur. In iis eſt etiam Erechtheus, qui Eleuſiniis prælio victis, Emmaradum Eumolpi filium eorum imperatorem occidit. Sequitur Aegeus, tum Oeneus Pādionis ſpurius. tum Acanias Theſei filius. Nam Cecropem & Pandionem (vidi enim eorum etiam ſtatuas) quamobrem colant ac venerentur, neſcio. Ex quibus facile perſpici poteſt, ſuperiorum tribuum omnium nomina ſublata eſſe, his decem modo retentis. Quocirca vehementer errant, qui nō mutatas ſuperiores, ſed his nouas ſemper additas fuiſſe confirmant. His decem poſtea adiectæ fuerunt duæ, vt vult Pollux, ἀντιγονὶς, & δημητριὰς, quarum nomina etiam mutata ſint, in ἀτταλίδα & πτολεμαΐδα. Ita maximus tribuum numerus Athenis primum à quatuor, deinde à decem ad duodecim, tantùm peruenit. Sicyone autem quatuor ſolùm fuerunt, totidémque Argis. Veterum quidem tribuū Sicyoniorum nomina quæ fuerint, non inueni: quæ autē pro veteribus nomina & à quo impoſita fuerint, Herodotus v. libro, id eſt in Terpſicore exponit. Loquēs enim de Cliſthene eorum tyranno, ſcribit his verbis. φυλὰς δὲ τὰς Δωριέων, ἵνα δὴ μὴ αἱ αὐταὶ ἔωσι τοῖσι Σικυωνίοισι καὶ τοῖσι Ἀργείοισι, μετέβαλε ἐς ἄλλα οὐνόματα. ἔνθα καὶ πλεῖστον κατεγέλασε τῶν Σικυωνίων. ὠδὶ γὰρ ὑός τε καὶ ὄνου τὰς ἐπωνυμίας μετατιθεὶς, αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἐπέθηκε πλὴν τῆς ἑωϋτοῦ φυλῆς. ταύτῃ δὲ τοὔνομα ἀπὸ τῆς ἑωϋτοῦ ἀρχῆς ἔθετο. οὗτοι μὲν δὴ Ἀρχέλαοι ἐκαλέοντο, ἕτεροι δὲ ὑᾶται, ἄλλοι δὲ ὀνεᾶται, ἕτεροι δὲ χοιρεᾶται, id eſt, Tribus autē Dorienſium, ne eædem Sicyoniis, & Argiuis eſſent, in alia nomina mutauit. in quo maxima contumelia affecit Sicyonios. Nam cùm ſuis & aſini nominibus appellaſſet, tandem eis nomina illa impoſuit præterquam ſuæ, quam ab imperij appellauit nomine. Atque hi quidem Archelai nominati ſunt, alteri ὑᾶται, id eſt, ſubulci, vel ſuilli, alij ὀνεᾶται, id eſt, Aſinij, alij

χοιρεᾶται

χοιρεάται, id eſt, Porcij. Hac Herodoti oratione planum fieri puto Sicyone & Argis quatuor tribus fuiſſe, eâſque iiſdem nominibus. Itaque cùm etiam Athenis, vt docui, quatuor initio fuerint, coniectura eſt in reliquis etiam rebuſpublicis è Grecorũ eum numerum probatum ac retentum fuiſſe. Nomina autẽ hæc, quę Cliſthenes per contumeliam Sicyoniorum tribubus impoſuit, poſt illũ mortuum, ſexageſimo demum anno deleta ſunt, & alia quæſita. Appellati enim ſunt Hylei, Pamphyli, Demenetæ, & Aegialei. Hoc enim docet deinceps Herodotus his verbis, τούτοισι τοῖσι οὐνόμασι τῶν φυλέωμ ἐχρέωντο οἱ Σικυώνιοι, καὶ ἐπὶ Κλεισθένεος ἄρχοντος, καὶ ἐκείνου τεθνεῶτος ἔτι ἐπ' ἔτεα ἑξήκοντα. μετέπειτα μέντοι λόγομ σφίσι δόντες, μετέβαλομ ἐς τοὺς ὑλλέας καὶ παμφύλους, καὶ Δημανάτας. τετάρτους δὲ αὐτοῖσι προσέθεντο ἐπὶ τοῦ Ἀδρήστου παιδὸς Αἰγιαλέως, τὴν ἐπωνυμίην ποιεύμενοι κεκλῆσθαι Αἰγιαλέας, id eſt, His tribuum nominibus vſi ſunt Sicyonij & regnãte Cliſthene, & eo mortuo præterea ad annos ſexaginta. Deinde autem re agitata facta eſt nominum mutatio in Hyleos, Pamphylos, & Demenetos. Quartos autem Aegialei qui erat Adraſti filius, nomine, Aegileos appellauerũt. Plato autem in libris de legibus duodecim tribus vult eſſe in Rep. quam ibi conſtituit, eáſque à Diis duodecim nomina ducere. In v. extremo libro. νείμασθαι δὲ δεῖ καὶ τοὺς ἄνδρας δώδεκα μέρη, τὴν τῆς ἄλλης οὐσίας εἰς ἴσα ὅτι μάλιστα τὰ δώδεκα μέρη συνταξάμενον, ἀπογραφῆς πάντωμ γενομένης, καὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο δώδεκα θεοῖς δώδεκα κλήρους θέντας, ἐπονομάσαι καὶ καθιερῶσαι τὸ λαχὸμ μέρος ἑκάστῳ τῷ θεῷ, καὶ φυλὴν αὐτὴν ἐπονομάσαι, id eſt, Diuidendi etiam ſunt viri in partes duodecim, vt alia poſſeſsio, ídque in partes æquas & pares ab eo qui eas deſcripſerit, omnium inſtituta profeſsione. Tum duodecim diis ſortes duodecim aſsignandæ erunt, & vt quęque ſors obuenerit, ita cuiuſque Dei appellanda erit nomine, eíq; deuouẽda, quam tribũ appellare oportebit. Primum autẽ fanũ Veſtę, Ioui, & Palladi paulo ſuprà eadẽ, pagina vult ſacrũ eſſe. Platonẽ autẽ exiſtimo, cùm Aegyptiorum

Sacerdotes adiiſſet, cognitis lectiſq; iis quæ à Moſe & Io de tribuũ ratione ac numero tradita ad nos peruenerũt, hũc numerũ potiſsimum ſecutũ & imitatum fuiſſe. Fuit enim vetus ille populus in duodecim tribus diuino Dei iuſſu oraculo diſtributus. Sed earũ nomina à Diis potius trahẽda, quàm, vt illic, à familiarum principibus credo, cẽſuit, ne eos imitatus videretur. Quòd ſtudioſè aliorum imitatores faciunt. Tribus autem ille ad conſuetudinem noſtram accommodatè ſic dici poſſunt. Tribus Rubenia à Rubeno primigenio Iacobi, tribus Simeonia, à Simeone ſecundũ Rubeniũ maximo natu, Leuitẽſis, à Leuitio, Iudana à Iuda, Dania à Danio. Nephthalina, à Nephthalino, Gadia à Gadio, vel Vadio, Aſerina, ab Aſerio, Iſſacharina, ab Iſſachario, Zabulonia à Zabulone, Ioſephina à Ioſepho, Beniaminenſis à Beniaminio. Hos enim duodecim liberos Iacobus Iſaacij filius ex quatuor vxoribus ſuſcepit. Tribuum autem nomẽ his temporibus in nulla, quod ſciã, ciuitate vſurpatur, nec vlla ferè populi in eiuſmodi partes retinetur diuiſio. Venetiis quidem nulla eſt talis. Lutetiæ autem Pariſiorum quoddam eſt eius ſimulachrum. Fuit enim quondam in partes quatuor omnis diuiſa ciuitas, quòd lingua loci indicat. Quarterium enim dicunt quòd Latinè quartam partem declarat, & quaterniones eos quos Romani magiſtros vicorũ vocabant, qui, vt nomen ipſum indicat, quartę parti pręſunt. Itaque his etiam temporibus vetus illa manet partitio. Nam & inſulam in qua pontificis ædęs extructæ ſunt, quarterium vocant ciuitatis, & Vniuerſitatẽ ſtudij, quarterium Vniuerſitatis. Reliquarum autem duarum altera pars Arenaria ab arenis quæ Sequana ferè in alueum ſe cohercente & cohibente, plurimæ reſidunt, altera forenſis à phallis & mercatu dicitur. Sed in nulla hodie republica antiquitatis veriùs elucet imago, quàm, vt iam dixi, in Pariſienſi Academia, quam ſtudiorum vniuerſitatem rectè appellari poſſe arbitror. Nam vt Athenis initio quatuor erant tribus, quarum cuiuſque tres erant partes, quę curiæ dicebantur,

bantur,& Romæ tres primùm tribus,quarum quæque in partes decem tributa erat: ita hic quatuor ſunt, quas vocant nationes: appellare autē tribus rectè poſſumus, quæ etiam in certas partes diuiſæ ſunt, quæ vulgo prouinciæ nominantur:curiæ autem appellandæ ſunt. Satis eſt hoc loco de hac ſimilitudine diſputare.Poſtea de aliis dabitur diſſerendi locus.Quatuor autem harum tribuum quas,vt dixi,nationes vocāt,hæc ſunt nomina,Tribus Gallicana, Picardina,Nortmanenſis,Alemanienſis.Gallicana in has quinque curias diuiſa eſt,in Pariſienſem, Remenſem, Senonenſem,Turonenſem, & Biturigenſem. Hæ quinque curiæ nomen à quinque Gallicis vrbibus habuerunt, Lutetia Pariſiorum,Remis,Senonibus, Turonibus, & Biturigibus, nō quòd eos ſolùm homines qui ex earum agris Lutetiam diſcendi cauſa confluunt, complectuntur, ſed quia maiores noſtri,cum eas vellent vrbium,quibus præfecti eſſent Archiepiſcopi qui vocātur, nominibus appellari,his ipſis viciniores Lutetiæ minimè habuerunt.

IOACHIMI PERIONII

DE ROMANORVM ET GRÆCORVM MAGISTRATIBVS.

LIBER TERTIVS.

AC de Græcorum quidem tribubus,hactenus. De claſsibus autem pauca dicēda ſunt. Quāquam de iis iam diſputatum eſt. Nam cū diſſereremus de populi in ordines partitione, Ariſtotelem, & Plutarchum docuimus tradere,Athenis à Solone cenſus quatuor eſſe inſtitutos, quorum primus eſſet quinquagena iugerûm, ſecundus tricenûm, tertius ducenûm, quartus τίμημα τὸ θητικὸν, id eſt, cenſus merce-

narius dicebatur. Iulius Pollux in libro octauo de his diſſerit his verbis, τιμήματα δ' ἦν τέτταρα, πεντακοσιομεδίμνων, ἱππέων, ζευγιτῶν, θητικῶν, οἱ μὲν ἐκ τοῦ πεντακοσιομεδίμνου μέτρου ὑγρὰ καὶ ξηρὰ ποιεῖν, κληθέντες, ἀνήλισκον δ' εἰς τὸ δημόσιον τάλαντον. οἱ δὲ τὴν ἱππάδα τελοῦντες, καὶ μὲν τοῦ δύνασθαι τρέφειν ἵππους, κεκλῆσθαι δοκοῦσιν. ἐποίουν δὲ μέτρα τριακόσια, ἀνήλισκον δὲ ἡμιτάλαντον. οἱ δὲ τὸ ζευγίσιον τελοῦντες, ἀπὸ διακοσίων μέτρων κατελέγοντο. ἀνήλισκον δὲ μνᾶς δέκα, οἱ δὲ τὸ θητικὸν, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἦρχον, οὐδὲ ἀνήλισκον οὐδέν, id eſt, Cenſus autem quatuor fuerũt, quingenariorum, Equitum, Zeugitûm, id eſt, iugatorum, & mercenariorum. Quingenarij ex eo appellati ſunt, quòd quingenos modios humidorum & ſiccorum percipere poſſent. Talentum autem hi in commune conferebant. Hi autem qui equitum cenſum pendebant, ex eo quòd equos alere poſſent, dicti ſunt. Modios autem trecenos percipiebant, & talentum dimidiatum in commune pendebant. Qui verò ζευγίσιον, id eſt, vt ita dicam, iugerinum cenſum pendebant, ducenis modiis cenſebãtur & deſcribebantur, decémque minarum ſumptus publicè faciebant. At verò qui mercenarium cenſum pendebant, ij nec magiſtratum vllum adipiſcebantur, nec vllos publicos ſumptus ſuſtinebãt. In his percipere modios dicere malo, quàm arare, quoniam verbum ποιεῖν poſitũ eſt, quòd Gallicè in hac re percipere declarat. Dicimus enim, Facio de villa mea quotannis quingenos aureos ſcutatos, quòd Cicero dicit percipio ex mea villa &c. Si nunc Romanorum & Athenienſium cenſum inter ſe conferre placet, Romanorũ quidem maximũ, centenarium, Athenienſium quinquagenarium eſſe intelligemus. Sed quia illis in pecunia, his vel in agris, vel in rebus quas agri ferebãt cenſus erat (cenſus autẽ non aliud intelligitur quàm æſtimatio bonorum, quoniam cenſere æſtimare dicitur) nec facile eſt, quanti eſſet frumentum, quanti vinum aliæque res, Athenis, iudicare, vtri opulẽtiores eſſent, Romanine an Athenienſes, nec huius loci eſt exponere, nec facilè id tradi poteſt. Quapropter hoc prætermiſſo, ad alia

veniamus.

veniamus Romani quidem non ſoliti ſunt dicere primũ, ſecundum, tertium, quartum, quintúmue cenſum, ſed primam, ſecundam, tertiam, quartam, quintámue claſſem. Athenienſes autem πρῶτον τίμημα, δεύτερον, τρίτον καὶ τέταρτον, id eſt, primum cenſum, ſecundũ, tertium, atque quartum. Claſsis ergo pro multitudine ſumitur, quæ in aliquẽ ordinem coacta eſt, quòd græcè σύνταγμα dicitur. Nã τάξις ordo eſt. Claſsis autem Dionyſij Halicarnaſſei ſentẽtia à verbo Græco καλεῖν, id eſt, à vocando dicitur. Ait enim olim καλήσεις, id eſt, Caleſes vocari ſolitas, quæ claſſes dictæ ſunt poſtea vnius literæ detractione. Itaque M. Varro in libro IIII. de lingua Latina, Claſsicos à Claſſe dictos aſſerit, quòd cornu canant, cùm claſſes ad comitia vocant. Sed tamen quoties apud veteres fit mẽtio comitiorum, Centuriata vocantur à centuriis quæ plures à quaque claſſe continentur, non claſsica, vt mox docebimus. In academia etiam Pariſiorum quædam eſt cenſus ratio. Sed non eodem modò ducitur. Romæ vt quiſque pecuniis maximè abundabat, ita plurimũ poterat, Athenis vt quiſque vel maximos fructus (redditus vocãt) vel plurimos agros arare poterat: hic autem cùm ſint quatuor claſſes, prima Gallorum, altera Picardorum, tertia Normãnorum, quarta Alamannorum, dignitas ex tribu & gente æſtimatur & iudicatur. Prima dignitas ex Gallorũ, hos ſequuntur Picardi, tum Normanni, poſtremi ſunt Alamanni. Hæc autem præſtantia cùm in ordine vocandorum tribuum ad ſuffragia ferenda, tum in magiſtratibus adipiſcendis gerendíſque ſpectatur: quod quale ſit quoque modo fiat, mox diſſeremus. Athenis quidem hoc in magiſtratibus adipiſcendis, non in ſuffragiis, Romæ in ſuffragiis dominabatur. Sed de his diſſerendi hinc capiamus exordium. Nam quoniam & qui magiſtratus adipiſci poſſent, & quot tribus & claſſes quæque eſſent Romæ & Athenis, docuimus, nunc ſequitur, vt quemadmodum eos adipiſcantur, id eſt, ſorte, & voce, quibúſque locis, id eſt, comitiis, dicẽdum ſit. Alij enim magiſtratus ſor-

titò, alij ſuffragiis mandantur. Gręcè illi κληρωτοὶ dicuntur hi αἱρετοὶ, quos vulgo electiuos nominant. Romę quidem ſorte nulli dabantur, ſed omnes ſuffragiis, quòd ibi duobus modis factum eſt, vt antè dixi. Nam interdum tabella mandati ſunt. Tabella autem vulgo appellatur rotulus, in ſuffragiis ferendis de cuiuſque eruditione, qui gradum honoris eum, quem vocant licentias, in Theologia & medicina Lutetiæ adipiſcitur. Hinc leges tabellares dicuntur de magiſtratibus mandandis, quibus cauetur, vt magiſtratus mandentur per tabellam. Cicero in tertio de legibus libro hunc morem ſuffragiôrum legéſque tabellarias improbat his verbis, T. Dicam Attice & verſabor in re difficili ac multùm ac ſępe quæſita. Suffragia in magiſtratu mandando, aut de reo iudicando qui lege aut rogatione donatur, palàm ferre melius eſſet. A. An etiam id dubium eſt? Q. Vereor ne à te rurſus diſſentiam. T. Nō facies Quinte. Nam ego in iſta ſum ſententia qua te fuiſſe ſemper ſcio, nihil vt fuerit in ſuffragiis voce melius, ſed obtineri an poſsit, videndum eſt. Quare frater, bona tua venia dixerim, iſta ſententia maximè & fallit imperitos, & obeſt ſæpiſsimè Reipub. cùm aliquid verum & rectúm eſſe dicitur, ſed obtineri, id eſt obſiſti poſſe populo negatur. Primùm enim obſiſtitur, cùm agitur ſeuerè, deinde vi opprimi in bona cauſa eſt melius, quàm malè cedere. Quis autem non ſentit omnem auctoritatem optimatiū tabellariam legem abſtuliſſe? quam populus liber nunquam deſiderauit, idem oppreſſus dominatu ac potentia principum flagitauit. Itaque grauiora iudicia de potentiſſimis hominibus extāt voces, quàm tabellæ. Quamobrē ſuffragandi nimia libido in non bonis cauſis eripienda fuit potentibus, non latebra danda populo, in qua bonis ignorantibus quid quiſque ſentiret, tabella vitioſum occultaret ſuffragium. Itaque iſti rationi neque lator quiſquam eſt inuētus, nec auctor vnquam bonus. Sunt enim quatuor leges tabellariæ, quarum prima de magiſtratibus mandandis: ea eſt Gabinia, lata ab homine ignoto, & ſordido.

dido. Secuta biennio poſt Caſsia eſt de populi iudicio, &c. Vt autem apud Latinos tabella eſt nomen diminutiuum quod vocant, in huiuſmodi ſuffragiis tabellariis, ſic apud Græcos πινάκιον, quòd à verbo πίναξ, κος deducitur, vt à tabula tabella. Ariſtoteles enim in ſecundo libro de Republica, differens de Republica, quam Mileti conſtituit Hippodamus Mileſius Euryphontis filius, legis tabellariæ de iudiciis mẽtionẽ facit, deinde eam improbat, τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις, οὐ διὰ ψηφοφορίας γίγνεσθαι δεῖν., ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν εἰ καταδικάζοι, ἁπλῶς τὴν δίκην, εἰ δ' ἀπολύοι ἁπλῶς, κενόν. εἰ δὲ τὸ μὲν, τὸ δὲ μὴ, τοῦτο διορίζειν, id eſt, Iudicia autẽ in foro legibus ſanxit. non voce ac ſuffragiis fieri oportere, ſed vnumquemque iudicem tabellam deferre, in qua ſcriberet, ſi planè condemnaret, ſin planè abſolueret, eam inanem relinqueret, ſin partim condemnaret, partim abſolueret, id diſtingueret. Atque hæc Hippodami lex tabellaria eſt de iudiciis, non de mandandis magiſtratibus. De his autem nullam apud Græcos legem latã eſſe arbitror. Neque enim Ariſtoteles, qui omnium ferè populorum mores, leges, & inſtituta perſecutus eſt in libris de Repub. reticuiſſet. Plato quidem in VI. lib. de legibus πινάκιον, id eſt, tabellæ mentionem facit, ſed hoc ſolùm de tabella in qua milites patris, tribus, populi cuius quiſq; eſſet, intelligit. Apud Græcos igitur ſortito & voce mandabantur magiſtratus. Ac ſortito quidem eos mandare, nec ex cenſu, Ariſtoteli placet, eius eſſe Reipub. cui populus pręſit, ſuffragio ac voce, & ex cenſu eius, quam pauci potentes gubernent. credo quòd in horum paucorum potentum manu ſint comitia, vt mandentur iis quibus velint, & prætereantur quos velint corruptis ſuffragiis. Illic autem populus dominus comitiorum, facile eorũ ratione priuat nobiles. Itaque hæc inter ſe temperari putat oportere in optimo ſtatu ciuitatis, vt & voce mandentur, neque ex cenſu. Quamobrem damnat Solonis Remp. in qua cenſu deſcripſit magiſtratus. Romæ, vt dixi, nullus ſorte mãdabatur. In Græcia au-

tem multi. κλῆρος, id eſt, ſors in hoc dicitur, quod etiam tabellam dici docui, id eſt, πινάκιον. Hydria vas eſt in quod ſortes coniiciuntur, quod etiam vrna & ciſtella nuncupatur. Proferam locum vnum Ciceronis ex actione III. in Verrem, ex quo hanc totam ſortium in capiendis vel mandandis magiſtratibus, rationẽ licebit cognoſcere. Syracuſis lex eſt de religione, quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortitò capi iubeat, quod apud illos ampliſsimum ſacerdotium putatur. Cùm ſuffragiis tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. Perfecerat iſte imperio, vt ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renunciaretur. In ſorte, cui imperare non poterat, expectabãt homines quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primò vetat ſortiri, iubet extra ſortem Theomnaſtum renunciari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorũ vllo modo fieri poſſe, fas denique negant eſſe. Iubet ille ſibi legẽ legi, recitatur, in qua ſcriptum erat, vt quot eſſent renũciati, tot in hydriam ſortes coniicerentur: cuius nomen exiſſet, vt is haberet ſacerdotium. Homo ingenioſus & peracutus, optimè, inquit. nẽpe ita ſcriptum eſt, quot renunciati erũt. Quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. nunquid igitur oportet, niſi tres ſortes coniici, vnã educi? nihil. coniici iubet tres, in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. Fit clamor maximus, cum id vniuerſis indignum atque nefarium videretur. Ita Iouis illud ſacerdotium ampliſsimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Sortiri κληροῦν, & ἀποκληροῦν, & λαγχάνειν eſt Græcè. His enim Plato in VI. de legibus libro vtitur. Ibi Plato ſimilẽ quandã legẽ fert illi Siculorum, cùm de ſenatus cooptandi ratione diſputat. Vult enim ſexto comitiorũ die eos qui ſint deſignati, eorúmque nomina edi in vulgus à magiſtratibus, omnéſque ciues renũciare, aut primam mulctã eis dici, tum centum & octoginta qui renunciati ſint ex ſingulis cenſibus, dimidiam partem, id eſt, nonaginta ſortitò ab omnibus deligi & probari. Verba eius ſubieci, πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ τὰ κα-

ταπι-

ταςημανθέντα ὀνόματα ἐξενεγκεῖν μὲν τοὺς ἄρχοντας ἰδεῖν πᾶσιν τοῖς πολίταις. φέρειν δ᾽ ἐκ τούτων αὖ πάντα ἄνδρα ἢ ζημιοῦσθαι τῇ πρώτῃ ζημίᾳ. ὀγδοήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν ἐκλέξαντες ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν τιμημάτων, τοὺς ἡμίσεις τούτων ἀποκληρώσαντας δοκιμάσαι. Deſignare ergo magiſtratum eſt græcè καταςημαίνειν, καταςημανθεὶς deſignatus. ἐκλέγειν autem ad verbũ non aptè dicitur ad conſuetudinem latinorum eligere, ſed deligere, in ratione dumtaxat magiſtratuum, quod etiam eſt αἱρεῖσθαι. Sed vt de his pluribus dicamus, iam tempus eſt de magiſtratibus iis, qui ſuffragiis mandantur, diſputare. αἱρετοὶ quidem dicuntur, vt paulo ſupra demonſtratũ eſt. Quæ autem eſſet apud Romanos magiſtratuum creandorum ratio, quæ voce, vt dixi conſtabat, & prima vrbis origine, & deinceps ea aucta & cõſtituta, Titus Liuius ex noſtris, Dionyſius Halicarnaſſeus ex Græcis tradiderunt. Ac Liuius quidem primo libro de ea diſſerit his verbis, Deinde eſt honos additus. Non enim, vt ab Romulo traditum, cæteri ſeruauerũt reges, viritim ſuffragium eadem vi eodémq; iure promiſcuè omnibus datum eſt: ſed gradus facti, vt neque excluſus quiſquã ſuffragio videretur, & vis omnis penes primores ciuitatis eſſet. Equites enim vocabantur primi, LXXX. inde primæ claſsis centuriæ peditum vocabantur: ibi ſi variaret, quod raró incidebat, vt ſecundæ claſsis vocarentur, nec ferè vnquam infrà ita deſcenderẽt, vt ad infimos peruenirent. Nec mirari oportet hunc ordinem qui nũc eſt, poſt expletas v. & xxx. tribus, duplicato earum numero centuriis iuniorum ſeniorúmque ad inſtitutam ab Seruio Tullio ſummam nõ cõuenire. Quadrifariam enim vrbe diuiſa regionibus collibúſque, quę habitabantur partes, Tribus eas appellauit, vt ego arbitror, ab tributo. nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eo inita ratio eſt. Ex his Liuij verbis, triplicem fuiſſe ferẽdorum ſuffragiorum rationem intelligimus, primam eam quam Romulus inſtituit, vt omnes pari iure promiſcuè ferrẽt ſuffragium, alteram eam cuius Seruius Tullius auctor fuit & inuentor, vt gradus eſſent

ij quos expoſuit Liuius,tertiam ſua ætate ab ſuperioribus diuerſam eſſe confirmat. Cur autem inſtituta à Seruio ratione,niſi variaretur ſentẽtiis,inter equites & primæ claſſis pedites,infrà non deſcenderetur, Liuius non exponit. Dionyſius exponit. Ait enim hoc idcirco fieri ſolitum, quòd illi vniuerſi reliquos tribus centuriis ſuperarent, Quod mihi falſum videtur. Nam cùm ſecundę claſsis viginti eſſent centuriæ, tertiæ, quinquaginta, quartæ quinque & viginti, quintę triginta: efficitur profectò maiorẽ harum numerũ eſſe,quàm Equitum & primę claſsis,quorum in ipſius Dionyſij ſententia,decem & octo centurias explebant, Liuij autem, tres præterea quas à Romulo facit inſtitutas,prima autem claſsis duas & octoginta,vt in iis duas fabrũ numeremus. Itaque magis adducor vt credam hunc honorem equitibus & primæ claſsis tributum eſſe, vt ſi in ferendis ſuffragiis vnum idémque ſentirent, eorum valeret ſentẽtia. Quanquam Dionyſius hanc,quã dixi rationẽ conuenienter ſententiæ ſuæ de numero centuriarũ attulit. Equites enim facit explẽtes decem & octo centurias, primam claſſem octoginta, ſecundam duas & viginti adiunctis fabris, tertiam viginti, quartam duas & viginti, quintam triginta. Ex quo perſpici poteſt, quàm incerta ſint ea omnia, quæ literarum monumentis mandantur,dum alius aliud tradit,vt quod ſequamur non habeamus. Sed verba Dionyſij de ratione ſuffragiorũ proferri eſt melius. Hoc quidem ſupra docui, in populi iure res tres & maximas & maxime neceſſarias lege fuiſſe,magiſtratuum & pace & bello neceſſariorũ creationem, legum lationem & abrogationem, bellorum indicendorũ, gerẽdorúmque poteſtatem. Hæc autem omnia ſuffragiis & ſententiis curiatim adminiſtrabantur, vt inops multitudo tantum voce ac ſuffragio ſuo, quantum locupletiſſimus quiſque poſſet. Ita fiebat, vt cum multò maior eſſet tenuiorum numerus quàm locupletum, hi ab illis hac re ſuperarentur. Quod cum Tullius intelligeret,in opulentos ſuffragiorum rationem tranſtulit. Nam cum aut ma-

giſtratus

giſtratus creandi erant, aut lex ferenda vel abrogãda, aut bellum indicendum centuriatim,non tributim concionẽ conuocabat. Vocabat enim ad dicendam ſententiam,vel ferendum ſuffragium primùm eas centurias,quarũ maximus cenſus erat,in quibus erant & equitũ decem & octo, & primæ claſsis octoginta centuriæ. Horum verò qui tribus reliquos ſuperarent, ſi vnum idémque ſenſiſſent, valebat ſententia. Quòd ſi variaretur,tum ſecũdam claſſem vocabat, cuius ſi eſſent varia iudicia & ſuffragia, tertiam quartámque claſſem etiam vocabat,ídque faciebat, dum eſſent ſeptem & nonaginta centuriæ in eadem ſententia. Quòd ſi vſque ad quintam claſſem hoc minime cõſequebatur, erántque centum & nonaginta centuriarum paria ſuffragia, tum vltimã claſſem vocabat in qua inops multitudo, quæ ob eam cauſam immunis erat à militia. Vtri autẽ parti hæc claſsis fauiſſet,ea vincebat. Quãquam hoc ita raro incidebat,vt fere fieri non poſſet. Sæpe enim prima claſſe vocata,res conficiebatur,vt vix ad quartã quinta & poſtrema prætermiſſa, perueniretur. Hæc ille. Facit quidem, vt intelligi potuit, ſex claſſes,quarum in quinta pauperes collocat. Hanc autem ſuffragiorum ferẽdorum rationem ſua ætate mutatam eſſe paulò infrà confirmat his verbis,Atque hæc quidem ratio in multa ſecula manſit, ſeruatáque eſt à Romanis, noſtris verò temporibus mutata eſt maximis populi vim inferentis tempeſtatibus. Et quanquam non omnino ſublata eſt, tamen & illorum ſententia & mea ipſius,qui ſæpe comitiis adfui, non iam veterem illam retinet deſcriptionem & diligentiam. Atque hæc Dionyſius. Quoniam autem coniuncta eſt cum hac ſuffragiorũ, comitiorúmque ratio, hoc loco de vtraque dicendum eſt. Comitium quidem à coëundo, vt nomen ipſum indicat,dicitur,quaſi coïtium,ſed m litera vocalitatis gratia interiecta eſt.Comitiorum autem tria erãt genera, Centuriata,curiata,& tributa. Neque enim verè dicunt, qui curiata & tributa eadem fuiſſe confirmant. Quod vel ex illo Ciceronis loco qui in priore in Rullum

oratione poſitus eſt, intelligi poteſt, Atque hic perſpicuũ eſt, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc Trib. pl. vobis relinquatur. Maiores de omnibus magiſtratibus bis vos ſententiam ferre voluerunt: nam centuriata lex cenſoribus ferebatur, Curiata cæteris patriciis magiſtratibus. tum iterum de eiſdem iudicabatur, vt eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficij ſui pœniteret. Nunc quia prima illa comitia tenetis, cẽturiata & tributa, curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt. Hic autem Trib. pl. quia videbat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, curiata ea comitia, quæ vos nõ ſinitis, confirmauit, tributa, quæ veſtra erant, ſuſtulit. Ita cum maiores binis comitiis voluerint vos de ſingulis magiſtratibus iudicare, hic homo popularis ne vnã quidem populo comitiorũ poteſtatem reliquit. At ex his omnes intelligere arbitror tria comitiorũ fuiſſe genera, & inter tributa & curiata intereſſe. Ea autem quę eſſent, nunc patefaciendum eſt. Centuriata quidem erãt, in quibus centuriæ eo ordine, quem ſupra deſcripſimus, conſules creabant. Itaque corruptus eſt locus Ciceronis, vt mihi quidẽ videtur, quem modo protuli. Nam Centuriata lex Cenſoribus ferebatur, legẽdúmque eſt pro Cenſoribus, Cõſulibus. Quod locus ille T. Liuij, qui eſt apud eũ ſcriptus in lib. v. apertiſsimè declarat, Comitia curiata quæ rẽ militarem continent, Comitia Centuriata quibus Conſules Tribunóſque militares creatis, vbi auſpicatò, niſi vbi aſſolent, fieri poſſunt? Tribunos autem militares intelligit eos, qui erant tum conſulari poteſtate, qui iiſdem comitiis, quibus Conſules, creabantur. Comitia autem curiata erant, in quibus magiſtratus & duces belli in curia creabantur. Hoc enim quod obſcurè de his dixit Cicero, Curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerũt, proxima fere pagina planè dixit, Atq; hoc cum in eo reprehendendum eſt quòd per Trib. pl. Tribunitia poteſtas minuitur, tum in eo deridẽdum, quòd Conſuli, ſi legem Curiatam nõ habet, attingere rem militarem nõ licet. Curiata enim

comitia

comitia in quibus lex Curiata ferebatur, rem militarē, vt ait Liuius, cōtinebāt. Quæ autē fuerint Tributa comitia, difficile eſt dictu. Fuit quidem tempus, cùm plebeij magiſtratus cēturiatis comitiis creabantur, ídque intra annos XVIII. à Tribunorum pleb. conſtitutione. Hinc tributis comitiis creari cœpti ſunt, vt auctor eſt Liuius II. lib. his verbis, Tū primùm tributis comitiis creati tribuni plebis ſunt. Quòd vt demus ita eſſe, non tamē totā definitionē, ſed ſolùm partē eius tenebimus. Quòd ſi quis dicat eorū definitionē ex duobus aliis eſſe intelligendam, ne ſic quidem difficilis hæc quæſtio eſſe deſinet. Quanquam enim ſi centuriata ſunt ea, in quibus tantū Cōſules & Tribuni militares creabātur, & Curiata ea, quæ rem militarē continebant, effici videtur, Tributa ea eſſe, in quibus, vt etiā nomē declarat, populus fuſè in tribus cōuocabatur, vt cęteros magiſtratus crearet: tamen illud primùm occurret nobis, quòd ſuprà in Ciceronis verbis continetur, curiata lex cæteris patriciis magiſtratibus ferebatur, niſi fortè non curiata, ſed tributa legendum eſt. Id enim videri poteſt, cùm præſertim de comitiis curiatis eodem loco verba faciens, ea ad rem militarem dicat pertinere. Deinde illud etiam obſtat nobis, quod lib. XV. Au. Gellius ex libris Lęlij Felicis ad Q. Mutium ſumptum eſſe dicit, Item in eodem libro ſcriptum eſt, cùm ex generibus omnium ſuffragium fertur, curiata comitia eſſe: cùm ex cenſu & ætate, centuriata: cùm ex regionibus & locis, tributa. Multóque illud magis quod idem auctor lib. XIII. M. Meſſalam ait dicere, Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtiùs curiata dantur lege. Maiores centuriatis comitiis ſint. Idem etiam auctor eſt lib. XV. id quòd Ciceronis & Liuij, quos paulò antè citauimus, auctoritatem & ſententiam refellit, eundem Lęlium Felicem ſcriptum in eodem libro reliquiſſe, comitiis centuriatis exercitum extra vrbem imperari oportere. Quod etiam pluribus M. Varro lib. V. de Latina lingua confirmat, In commentariis conſularibus ſcriptum ſic in-

ueni, Qui exercitum imperaturus erit, accenſo dicit hoc, Calphurni voca inliciũ: omnes Quirites huc ad me. Accenſus dicit ſic, Omnes Quirites inliciũ viſite huc ad iudices. C. Calphurni⁹ dicit, Voca ad cõuẽtionẽ omnes Quirites huc ad me, Accenſus dicit ſit, Omnes Quirites, ite ad cõuentionẽ huc ad iudices. Deinde Conſul eloquitur ad exercitum, Impero qua cõuenit die ad comitia cẽturiata. Atq; hęc quidẽ duo poſtrema nõ obſtãt, quominus Ciceronis & T. Liuij de curiatis comitiis vera ſit ſentẽtia. Neq; enim de magiſtratibus præfectiſq; bellicis loquũtur Varro & Lælius Felix, ſed ſolùm de imperando exercitu, qui centuriatim, vt docui, Seruij Tullij inſtituto cõſcribebatur. Superiora autem valde repugnant & iis quæ illi de centuriatis curiatiſque comitiis dixerunt, & ei, quam tributis comitiis ſtatui definitionem. Quanquam nullam ſtatui, difficultatémq; eius ſtatuendæ potius oſtẽdi, eámque nunc etiam augere volo, cùm difficile ſit quid in tanta tam grauium auctorum de his diſſenſione, iudicare & tenere debeamus. Sed tamen hoc confectum arbitror, nõ eadem curiata & tributa, vt nonnulli putãt, comitia fuiſſe. Teneamus ergo tria comitiorum genera fuiſſe, centuriata, quibus centuriæ ferebant ſententiam in creãdis vel conſulibus ſolis & tribunis militibus conſulari poteſtate, vel etiam prætoribus, atque Cenſoribus. Curiata ea, quibus populus in curias conuocatus reliquos magiſtratus crearet. Tributa ea quibus (ſic enim Cicero definit) iudicaret, vel minores magiſtratus crearet, vt M. Meſſalæ definitionem intelligamus. Ad Cẽturiata populus per cornicinem, ad curiata per lictorem conuocabatur, vt Lælio Felici placet, in quæ duo genera Calata comitia tribui, eidem placet. In quo genere quid velit, ignoro. Calata enĩ ea vocat, quæ pro collegio põtificum vel regis ſacrorum, vel flaminum inaugurandorum cauſa habentur. Nos autem docuimus centuriata, & curiata quæ ſunt calatorum, vt vult, ſpecies, ad multa alia pertinere. Ad centuriata etiam comitia Accenſus populum conuocabat, quemadmodum ſuprà oſtendi M. Varronem ſcriptum inueniſſe

in

in Conſularibus commentariis,quanquam loquitur tantùm de re militari. Tributa autem quis conuocaret, non inueni. Eſt etiam hæc comitiorum diuiſio. Alia enim ſunt Conſularia, alia prætoria, alia cenſoria, alia quæſtoria, alia ædilitia,in quibus conſules,prætores, cenſores, quæſtores, ædiléſque creabantur. Erant enim hæc ſola ſtata & ſolennia. Nam alia erant incerta,vt Maximi pontificis, maximi curionis flaminum atque ſacerdotum, quòd eorum magiſtratus nullo certo tempore definiti eſſent. Horum omnium mentio crebra eſt apud Liuium atque Ciceronem. Nunc dicendũ eſt & quo loco & quo tempore comitia haberentur. M. quidem Varro lib. IIII. de Latina lingua, vnde comitium dicatur,exponens,curiata comitia in curia haberi ſolita videtur dicere, Comitium, inquit,ab eo quòd coibant eò comitiis curiatis, & litium cauſa. Nam ſi comitium appellat locũ eum,in quem cogebatur populus & comitiis curiatis, & litium cauſa, lites autem agebantur in curia Hoſtilia & in Roſtris, vt eodẽ lib. deinceps tradit, profectò etiam comitia curiata eiſdẽ locis habita eſſe confirmat. Quòd ſi in eo tempus illud ſpectaſſet, cùm campus Martius nõdum publicatus eſſet, certè de centuriatis comitiis mentionem feciſſet. Nam Campus Martius erat Tarquiniorum, qui poſteaquam expulſis Tarquiniis Marti conſecratus eſt,hinc eſt appellatus Martius,in eúmque poſtea populus comitiis centuriatis conuocabatur. Itaque omne tempus videtur potius Varro comprehendere. Tempus autem comitiorum varium fuit. Varietatem quidem omnem mihi non eſt propoſitum perſequi: ſatis erit quædam exempla proferre. Cùm ego diligenter inquirerem in quẽ diem prima illa comitia conſularia,expulſis regibus, indicta eſſent, nihil certi reperire potuí. Ex quodam autem loco T. Liuij coniicere poſſumus, Quintili menſe ea habita fuiſſe. Nã anno quarto & quadrageſimo poſtquã exacti reges fuiſſent,primùm Calend. Sextiles tũ ſolennes magiſtratibus ineundis fuiſſe docet, cùm ſuperioribus annis nullã eius rei feciſſet mẽtionem. Comitia, inquit,inde habita,crea-

ti Conſules L. Ebutius. P. Seruilius calendis Sextilibus, vt tunc principium anni agebatur, Conſulatū ineunt. Quoniam ergo hic primus locus eſt, in quo de eo die, quo cōſules tum magiſtratum inibāt, loquitur, veriſimile eſt ſuperiores annos tres & quadraginta à calendis Sextilibus, id eſt, Auguſtis duxiſſe exordium. Quot autem annos ille mos deinceps ſeruatus fuerit, de eo nihil præter eandem coniecturā tradere poſſumus. Neque enim inuenio mutatum fuiſſe illud tempus, vſque ad CCCII. annum poſt vrbem conditam, quo Liuius ait Idus Maias fuiſſe ſolennes ineundis magiſtratibus tertio libro, his verbis, Idus tum Maiæ ſolennes ineundis magiſtratibus erant. Hoc certè intelligi facilè poteſt, cùm hoc tempus dicat fuiſſe ſolenne, nō duobus aut tribus annis id obſeruatum eſſe, ſed pluribus. Solenne enim id dicitur, quòd legitimum eſt, & fieri ſolet. Rurſus mutatū tempus initio ferè quinti reperio. Nam cùm ſolennes dies ineundis magiſtratibus eſſent Nonæ Decēbres, eum mutatum eſſe dicit his verbis, Primores patrum ſiue culpa, ſiue infelicitate Imperatorum tam ignominioſa clades accepta eſſet, cenſuere non expectandum iuſtum tempus comitiorum, ſed ex templo nouos Trib. militum creādos eſſe, qui Cal. Octobribus magiſtratum occiperent. In quam ſententiam cū pedibus iretur, cæteri Trib. militum nihil contradicere. At enim verò Sergius Virginiúſque propter quos pœnitere magiſtratuum eius anni Senatum apparebat, primò deprecari ignominiam, deinde intercedere Senatuſconſulto, negare ſe antè Idus Decembreis ſolēnem ineundis magiſtratibus diem honore abituros eſſe. Paulò infrâ eadem pagina ex Idibus Decembribus in Cal. Octobreis mutatum diem eſſe ſolennem ineūdis magiſtratibus docet, Cùm omnium aſſenſu comprobata oratio eſſet, gauderéntque patres ſine Tribunitiæ poteſtatis terriculis inuentam eſſe aliam vim maiorem ad coercendos magiſtratus, victi conſenſu omnium comitia Tribunorū militum habuere, qui Cal. Octobribus magiſtratum occiperent

rent,ſeque eam ante diem magiſtratu abdicauere. Paucis annis hic dies ſeruatus fuit. Nam ſexto ferè anno pòſt, quòd Conſules morbo eſſent impliciti, placuiſſe Calendas Quintiles ſolennes eſſe dicit, Conſulibúſque morbo implicitis placuit per interregnum renouari auſpicia. Itaque cùm ex Senatus conſulto Conſules magiſtratu ſe abdicaſſent,interrex creatur M.Furius Camillus,qui P. Cornelium Scipionem,is deinde L. Valerium Potitũ interrégem prodidit. Ab eo creati ſex Tribuni militum conſulari poteſtate, vt etiam ſi cui eorum incommoda valetudo fuiſſet,copia magiſtratuum Reipub, eſſet. Calendis Quintilibus magiſtratum occepere. Hunc etiam diem in alium, etſi incertũ,mutatũ inuenio. Neque enim dies nominatur.Hoc autem anno cccc x i i i. poſt vrbem conditam reperio accidiſſe. Quod Liuius initio ferè libri v i i i.docet his verbis. Iuſsíſque antè tempus Conſulibus abdicare ſe magiſtratu, quò maturiùs noui Conſules aduerſus tantam molem belli crearentur,religio inceſsit,ab eis,quorum culpa imminutum eſſet,comitia haberi.His enim verbis, quò maturiùs &c. mutatum fuiſſe ſolennem tum diem ineundis magiſtratibus indicat. Vt autem hic incertus eſt dies,ſic certus eſt is,qui paulò pòſt, id eſt, octauo inde anno ſtatutus eſt Calendarum Quintilium.Ex templo igitur, inquit, Coſs. noui L.Aemylius Mamercus,& Cn.Plautius eo ipſo die Calend. Quintilibus,quo magiſtratus inierũt, comparare inter ſe prouincias iuſsi. Menſem autem,quo diutiſsimè comitia habita ſunt,Februarium fuiſſe inuenio,& Idus Martias diem ſolennem ineũdis magiſtratibus. Semper enim tenuit bello Punico ſecundo, & bello Macedonico,atque eo etiam diutius.Liuius hoc docet multis locis, quorum nõnullos protuli. Anno quarto ſecundi belli Punici, libro tertio ſcribit his verbis,Circumacto tertio anno Punici belli T. Sempronius Conſul. Idibus Martiis magiſtratum iniit. Initio libri ſexti,Cneus Fuluius Centimabus.P.Sulpitius Galba Coſs. cùm Idibus Martiis magiſtratũ iniſſent, Se-

natu in capitolium vocato, de Repub. de adminiſtratione belli, de prouinciis exercitibúſque patres conſuluerũt. Initio primi libri de bello Macedonico, qui fuit annus D V I. poſt vrbem conditam, Omnium primùm, inquit, eam rem Idibus Martiis, quo die tum cõſulatus inibatur, Ser. Sulpitius Coſ. retulit. Lib. v I I I. dec. I I I I. M. Valerius Meſſala inde & C Liuius Salinator conſulatum Idibus Martiis cùm iniſſent, de Repub. déque prouinciis & exercitibus Senatum conſuluerunt. Lib. x. eiuſdem decadis, Ii omnes magiſtratum Idibus Martiis inierunt. Lib. I. quintæ decadis, Idibus Martiis, quo die Sẽpronius, Claudiúſque conſulatum inierunt, mentio tantũ de prouinciis Sardinia Hiſtriáque & vtriuſq; hoſtibus fuit. Lib. tertio eiuſdẽ decadis, L. Æmylio Paulo. C. Licinio Coſs. Idibus Martiis principio inſequentis anni, cùm in expectatione patres eſſent, &c. His omnibus intelligitur, diem comitiorum habendorum, ſolennem iuſtum & ſtatum nullum fuiſſe, cùm ineundi magiſtratus multi fuerint, qui quàm varij fuerint, non opinor, iniucundum erit ex iis, quæ multa collegimus ex omni memoria, cognoſcere. Ita fit, vt comitia indicta & edicta fuerint, quòd in quem diem haberẽtur, indiceretur. Idque Cicero in tertio libro epiſtolarum ad Q. Fratrem, indicat his verbis, Adhuc erat valde incertum & quando comitia, & qui Conſules futuri eſſent. Si erat incertum, quando, vt ait, comitia futura eſſent, nullus erat ſtatus dies comitiorum. Itaque in ſecundo libro in quem diem edicta fuerint, eo anno, quo epiſtolam ſcripſit, exponit, Sed omnia ſunt tardiora propter furioſæ ædilitatis expectationem. Nam comitia ſine mora futura videntur. edicta ſunt ad x I. Cal. Februarias. Ego quo die Cicero fuerit creatus cõſul, non inueni. Cõſulatum quidem ſe iniſſe Calendis Ianuariis dicit: In oratione I I. in Rullum pro lege agraria, Ego autem non ſolùm hoc in loco dicam, vbi eſt id dictu facillimum, ſed in ipſo Senatu, in quo eſſe locus huic voci nõ videbatur, popularem me futurum eſſe Conſulem, prima mea illa oratione

tione Cal. Ianuariis dixi. Itaque in v. lib. earum epiſtolarũ quæ familiares inſcribuntur, pridie Cal. Ianuarias dicit ſe abiiſſe magiſtratu, Atque ille, quod te audiſſe credo, pridie Cal. Ianuarias, qua iniuria nemo vnquam in annuo magiſtratu improbiſsimus ciuis affectus eſt, ea me Conſulem affecit, cùm Rempub. conſeruaſſem, atque abeuntem magiſtratu concionis habẽdæ poteſtate priuauit. Ex quibus perſpicitur, Calendas Ianuarias tum diem ſolennẽ ac iuſtum fuiſſe ineundis magiſtratibus. quod quãdiu tenuerit, tradere nõ poſſum. Qui autem comitia habiturus erat, is ad quem futura eſſent, ſiue edicebat, ſiue indicebat diem, non quem vellet ſemper, ſed cum interdum ad quem Senatus cenſuiſſet. De quibus omnibus aliquid dicendũ eſt. Habebat quidem Comitia vel alter Conſul, vel Dictator, qui interdum comitiorum habendorum tantùm cauſa creabatur, vel Interrex. nam in Conſule Tribunum militarem Cõſularis poteſtatis numero. Horum Conſul erat legitimus, cæteri erant extraordinarij. Quod mox docebimus. Vter autem Conſulum, haberet Comitia, non erat conſtitutum, ſed ipſi inter ſe comparabant, interdum vter præeſſet, idque iuſſu primùm factum eſſe inuenio, interdum S C. fiebat, quo nominatim alter vocabatur. T. Liuius lib. X L I. Sedato tandem Hiſtrico tumultu, S C. factum eſt, vt C O S S. inter ſe compararẽt, vter eorum ad comitia habenda Romã rediret. Tum M. Iunius rediit. Nam paulò infrà apud Liuium hæc ſequuntur, Per eos fortè dies M. Iunius C O S. ex Hiſtria comitiorum cauſa rediit. Comparare autem hoc loco apud Liuium, pro eo poſitum eſt, quod deliberare, conſultare, cõponere ſine ſorte. Nam ſæpe apud eum legitur, S C. factũ eſſe, vel patres cenſuiſſe, vt C O S S. & prætores vel comparẽt inter ſe, vel ſortiantur prouincias. Vno loco erimus contenti ad id probandum, lib. x x x I I I. De prouinciis cùm ad Senatum retuliſſent, patres cenſuerunt, cùm in Hiſpania tãtum gliſceret bellum, & iam conſulari & duce & exercitu opus eſſet, placere, Conſules Hiſpaniam ci-

teriorem & Italiam prouincias aut cōparare inter ſe aut ſortiri. Alterum quod dixi, Senatum cenſuiſſe interdum, vter Cōſul comitia habere placeret locus ille indicat qui eſt apud Liuium in lib. X L I. De prouinciis deinde conſultus Senatus, Piſas & Ligures prouincias Conſulibus decreuit. Cui Piſę prouincia obueniſſet, cùm magiſtratuū creandorum tempus eſſet, ad comitia reuerti iuſsit. Cùm ego diligēter inquirerem, cur alterum definirent patres, in eo commoditatis & vtilitatis reip. eos rationem duxiſſe comperi. Nam qui Romę erat, vel non tam procul Roma, quàm collega, aut non tam graui bello occupatus, is demum comitia habere iubebatur. Quòd ſi vno in loco eſſent, nec ancipiti bello detinerentur, tum ferè comparabant inter ſe, vter rediret, ad comitia habenda ſi abeſſent, ſi eſſent Romæ, vter ea haberet. Sin neuter ſine periculo reuocari poſſet, tum vel dictator, vel interrex comitiorū cauſa creabatur. Si dictator, literæ in caſtra ad Conſules mittebantur, vt ab altero nocte diceretur, ídque ſi tutò ad eos mitti poterant, ſin minus, Romæ Prodictator à populo dicebatur. Hoc poſtremum ſemel tantùm factū legi lib. I I. de bello Punico ſecundo, itaque ad remedium iandiu deſideratum nec adhibitum, Dictatorem dicendū ciuitas confugit. Sed quia & C O S. aberat, à quo vno dici poſſe videbatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam, facile erat aut nuncium, aut literas mitti, nec Dictatorem populus creare poterat quòd nunquam ante eam diem factū erat, Prodictatorē populus creauit Q. Fabium Maximum. His autem verbis, Nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium aut literas mitti, Liuius ſignificat, non ſemper neceſſariam fuiſſe eius qui dictator diceretur, præſentiam. Id enim apertè lib. V I I I. poſt vrbem conditam docet his verbis. L. Cornelio quia ne eum quidem in Samnium iam ingreſſum reuocari ab impetu belli placebat, literæ miſſæ, vt Dictatorem comitiorū cauſa diceret. D. M. Claudium Marcellum &c. Nam dictatorem creatū eſse comitiorum tantū cauſa tum cùm

bellum

bellum COSS. neceſsario occuparet, lib. IX. ſcribit his verbis, Dictatorem idem annus habuit, P. Corneliũ Scipionem cum magiſtro equitũ P. Decio Mure. ab iis propter quæ creati erãt, comitia Conſularia habita, quia neuter COSS. potuerat bello abeſſe. Quibus verbis illud etiam intelligitur, nõ ſolùm Dictatorem, ſed magiſtrum etiam equitum vnà cum eo ius habuiſſe comitiorum habendorum, cùm alter COS. ſolus ea haberet, quemadmodum ſupra dictum eſt. Quod ex hoc loco lib. VIII. facilè perſpici licet. Priuernum duobus conſularibus exercitibus cum obſideretur, alter COS. comitiorum cauſa Romam reuocatus. Quòd autem ſuprà dixi, Dictatorem nocte dici moris fuiſſe, non ſolùm de eo dictatore intellectum volo, qui terrore belli audito dicebatur, ſed de eo etiam, qui comitiorum tantùm cauſa creabatur. De dictatore quidem belli cauſa dicto, illud Liuianum lib. IX. poſt vrbem conditam intelligitur, Nocte deinde ſilentio, vt mos eſt, L. Papyrium Dictatorem dixit. Eadẽ dicit in eandem ſententiam lib XIII. Libro autẽ VIII. eum qui comitiorum cauſa dicebatur, non ſolùm nocte dici ſolitum ſcribit, ſed etiam qua parte noctis. Oriente enim nocte id fieri ſolitum confirmat his verbis, Eam rem Tribuni ſuſpectam infamémque criminando fecerunt. Nam neque facile fuiſſe id vitium noſci cùm COS. oriente nocte ſilentio diceret Dictatorem, neque ab COS. cuiquam publicè priuatímue de ea re ſcriptũ eſſe &c. Sed de Dictatore ſatis multa dicta ſunt. Nunc de Interrege pauca dicamus. Interrex interdũ creabatur comitiorũ cauſa, atque id iam ab initio vrbis obſeruatum eſt, quod alio loco docebimus, nunc ſatis eſt intelligi, morem Interregis creandi comitiorum cauſa quàm Dictatoris eſſe antiquiorem. Neque enim Dictator comitiorũ cauſa ante dici cœptus eſt, quã Dictator de plebe eſt creatus. Nã cùm ante illud tẽpus nihil intereſſet plebis, dictatórne, an interrex conſularia comitia haberet, quòd nec interrex, nec Dictator quiſquam de plebe creari poterat, qui alterum ex plebe

conſulem crearet, nullam etiam morã illa afferebat, quominus res ad interregnũ rediret. At poſtea quàm Dictaturæ faſtigium conſcendit, tum demũ vt abſentibus Conſulibus Dictator potius, quàm interrex comitia haberet, omnem diligentiam adhibebat. Contrà interregem patres petebãt. Quod ex his Liuij locis intelligi licet. In lib. VII. poſt vrbem conditam, Quia inquit nec per Dictatorem plebeium, nec per Popilium Conſulem comitia conſularia haberi volebant, & alter COS. Fabius bello retinebatur: res ad interregnum rediit. Interreges deinceps Q. Seruilius Hala, M. Fabius, Cn. Manlius, Cornelius Fabius, C. Sulpitius, Lucius Aemylius, Quintius Seruilius, M. Fabius Ambuſtus. In ſecundo interregno orta contẽtio eſt, quòd duo Patricij COSS. creabãtur, intercedentibúſque Tribunis, Interrex Fabius aiebat in XII. tabulis legem eſſe, vt quodcunque poſtremum populus iuſsiſſet, id iús ratúmq; eſſet, iuſſum populi & ſuffragia eſſe. Cum intercedendo Tribuni nihil aliud, quàm vt differrent comitia valuiſſent, duo patricij COSS. creati ſunt. T. Sulpitius Potitius, M. Valerius publicola. Octo fuerũt tum interreges, id eſt anno CCCC. poſt vrbem conditam, triennio autem pòſt, fuerunt vndecim. Extremo anno comitia Conſularia certamen patrum ac plebis diremit, Tribũnis negantibus paſſuros comitia haberi, niſi ſecundum Liciniam legem haberentur, Dictatore obſtinato tollere potius totum è Repub. Conſulatum, quàm promiſcuum patribus ac plebi facere. prolatandis igitur comitiis cùm Dictator magiſtratu abiiſſet, res ad interregnum rediit. Infeſtam inde patribus plebem interreges cùm accepiſſent, ad vndecimum interregem ſeditionibus certatũ eſt. Illo anno aliter atque CCCC. initum eſt interregnũ. Tum enim erat Dictator, erat Conſul. hoc autem anno prolatandis Comitiis Dictator magiſtratu abiit, non quòd, vt arbitror, ſex eius menſes præteriiſſent, ſed Tribunorum certaminibus impulſus. Itaque nõ mihi videtur legitimũ hoc interregnum fuiſſe. Eſt enim interregnũ aliud nihil

quàm

quàm poteſtas in quinque dies cum rex mortuus eſt, ad alterum ſubrogandum ſufficiendúmve comparata. Si ergo & ad alios magiſtratus referatur,& dum quis eſt in magiſtratu, non propriè interregnum dicitur. Sed quoniam Romæ quoad manſerunt reges, vſitatũ hoc verbum fuit, etiam exactis regibus retinuerunt. Hic me locus monet, vt aliquid de comitialibus diebus differam Comitiales dies duobus modis inuenio dici, iiſque contrariis. Nam & ij in quibus nefas erat haberi comitia, & ij in quibus ea fas erat haberi, dies comitiales vocabãtur. Comitiales autem nõ dicũtur ſolùm ij, in quibus comitia haberi licebat creãdis magiſtratibus, ſed ij etiam, in quibus populus alicuius rei agendæ cauſa cõueniebat. T. Liuius in tertio lib. poſt vrbẽ cõditam, Quemadmodũ Tribuni ſe geſsiſſent in prohibendo delectu, ſic Patres in lege quæ per omneis comitiales dies ferebatur, impedienda gerebant. Per dies autem comitiales Senatus haberi non poterat, quod Cicero lib. II. epiſtolarum ad Q. Fratrem tradit his verbis. Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos Senatus haberi non poterat. Si id verum eſt, id eſt, ſi dies comitiales impediebant, quominus Senatus haberi poſſet, certè illa ætate quo die Senatus habebatur, is non erat comitialis. Quòd ſi ita eſt, nec Calẽdæ Febr. nec III. Nonas eiuſdẽ menſis, nec IIII. nec V. nec VI. nec VII. Idus eiuſdem comitiales dies erant. Nam iis diebus eodem libro aliquid actum eſſe dicit in Senatu. A Calendis Februariis legationes in Idus Febr. reiiciebantur: eo die res confecta non eſt. Ad IIII. Non. Febr. Milo affluit, ei Pompeius aduocatus venit, producta dies eſt in IIII. Idus Febr. Interim reiiectis legationibus, III. Iduum referebatur de prouinciis quæſtorum & de ordinandis prætoribus. Paulò infrà, Ad IIII. Iduum Febr. Milo affuit, dixit Pompeius &c. Paulò infrà, Clodius in Quirinalia produxit diem. Ad VI. Id. Feb. Senatus ad Apollinis fuit. Paulò infrà. Ad VII. Iduum Feb. ad Apollinis S C. factum eſt, ea quæ facta eſſent ad VI. Iduũ Februarij contra Remp.

eſſe facta. Hi inquam dies, non erunt comitiales, niſi fortè quòd dixit, Conſecuti ſunt dies Comitiales &c. refert ad id quod paulò antè dixerat. Nam comitia ſine mora futura videntur, edicta ſunt ad X I. Cal. Februarias. Ita loquitur de diebus iis in quibus comitia edicta erãt creãdis magiſtratibus, quod vero propius videtur eſſe. Vtcunque res habeat, id obtinebimus quòd Cicero dixit, Senatum non potuiſſe haberi per comitiales dies. Comitiales autem dies indicebantur ſiue edicebantur, vt dixi. In quo & auſpiciorum, & dierum religioſorum, nefaſtorũ, atrorúmue ratio habebatur. Liuius libro X L I. C O S. Q. Petilius cum primùm per auſpicia poſſet, collegę ſubrogando comitia habere iuſſus & Latinas edicere: comitia in diem I I I. Non. Sextiles, Latinas ad diem I I I. Idus Sextiles, edixit. Itaque cùm Augures conſulti, vitio creatos aliquos dixiſſent, ſtatim magiſtratu ſe abdicabãt, vt ſi tonuiſſet quo quis die creatus erat conſul, vel prodigium aliquod viſum eſſet, quòd vel ille locus Liuij qui eſt poſitus in X X I I I. lib. indicat, Poſtquam Marcellus ab exercitu rediit, comitia vni Conſuli rogando in locum L. Poſthumij edicuntur. Creatur ingenti conſenſu Marcellus, qui extemplo magiſtratum occiperet: cui ineunti conſulatum cùm tonuiſſet vocati Augures vitio creatũ videri pronunciauerũt, vulgóque patres (ita fama ferebat) quòd tum primùm duo Plebeij conſules facti eſſent, id deis cordi non eſſe. In locum Marcelli, vbi is ſe magiſtratu abdicauit, ſuffectus Fabius Maximus I I I. Sed vt pluribus de diebus comitialibus differã, qui dies ne comimitia haberentur impedirent, docebo. His enim cognitis comitiales etiam cognoſcemus. Comitia impediebant primùm feſti dies, deinde religioſi nefaſti & atri. Feſti dies partim ſacrificiis deorum, partim epulis, partim ludis in deorum honorem faciendis, partim feriis obſeruandis conſtant. De his omnibus pauca dicam & primùm de feriis. Feriarum duo genera erant. Aut enim priuatæ ſunt, aut publicæ. Publicarum ſunt genera quatuor. Aliæ enim

ſtatiuæ ſeu ſtatæ ſunt, aliæ conceptiuæ, aliæ imperatiuæ, aliæ nundinæ. Has duas poſtremas formas addit Macrobius primo libro Saturnaliorum. Varro nō addit. Statiuæ erant, quæ in ſtatos menſes & dies incidebant: conceptiuæ, quæ concipiebantur à cōſulibus aut pōtificibus quotānis non certis diebus aut menſibus, annales vocabantur: quæ nec certis menſibus nec diebus nec quotannis concipiebantur, non erant annales. Annales erant paucæ (quatuor enim tantū enumerat Varro,) Compitalia qui dies erat attributus laribus in quo aut vbi viæ competūt, id eſt in compitis ſacrificabatur. Latinæ feriæ, dies conceptiuus dictus à Latinis populis, quibus in Albano monte ex ſacris carnem petere fuit ius cùm Romanis. A quibus Latinis Latinæ dictæ. Sementinæ feriæ, dies is qui à pontificibus edictus, appellabantur à ſemente, quòd ſationis cauſa ſuſceptę eſſent. Paganicę eiuſdem agriculturę cauſa ſuſceptæ, vt haberet in agris omnis pagus, vnde Paganicę dictæ ſunt. Latinarum quidem feriarum crebra eſt apud Liuium mentio, reliquarum nulla. Ego nonnullos Liuij locos proferam, ex quibus intelligi poterit Latinas à Cōſulibus edici ſolitas. Ita non fuiſſe ſtatas. Lib. X L I. Latinę feriæ fuere ante diem I I I. Non. Maij, in quibus quia in vna hoſtia magiſtratus Lanuuinus precatus non erat S.P.Q.R. religioni fuit. Id cùm ad Senatum relatum eſt, Senatúſque pontificum collegium reieciſſet, pontificibus quia nō rectè factæ Latinæ eſſent, inſtauratis Latinis, placuit Lanuuinos, quorum opera inſtauratæ eſſent, hoſtias præbere. Acceſſerat ad religionem quòd Cn. Cornelius C O S. ex monte Albano rediens concidit, ſed inde mortuus Romam allatus, & funere magnifico elatus ſepultúſque eſt. Pontifex idem fuerat. Conſul Q. Petilius cùm primùm per auſpicia poſſet, Collegæ ſubrogando comitia habere iuſſus, & Latinas edicere, comitia in diē I I I. Non. Sextiles Latinas ad diem I I I. Idus Sextiles edixit. Idem lib. V. poſt vrbem conditam, ingens inde haberi captiuus vates cœptus, eúmque adhibere Tri-

buni militum Cornelius Poſthumúſque ad prodigij Albani procurationem ac Deos ritè placandos cœpere. Inuentúmque tandem eſt, vbi neglectas ceremonias intermiſſúmve ſolenne Dij arguerent, nihil profectò aliud eſſe, quàm magiſtratus vitio creatos, Latinas ſacrúmque in Albano monte non ritè concepiſſe. vnam expiationem eorum eſſe, vt tribuni militum abdicarent ſe magiſtratu, auſpicia de integrò repeterētur, & interregnum iniretur. Quando feriarum Latinarum origo extiterit, non potui inuenire. Certè in primo libro idem Liuius ſacri Albani mētionem facit, ídque vetus fuiſſe ſcribit his verbis, Viſi etiam audire vocem ingentem ex ſummi cacuminis luco, vt patrio ritu ſacra Albani facerent, quæ velut Diis quoque patriis relictis, obliuioni dederant. Id ego ſacrum Albanū vel Latinas ferias appellatū eſſe puto, quòd omnes Latini ab Alba oriundi erant; vel cum Latinis feriis fuiſſe coniunctum. Atque hæc quidem de Latinis feriis. Sementinæ autem & paganicę quę eſſent, expoſui. Vtræque conceptiuæ fuerunt, ſed Ianuario mēſe, vt in primo libro de faſtis Ouidius his carminibus indicat,

Ter quater euolui ſignantes tempora faſtos,
 Nec ſementina eſt vlla reperta dies.
Tum mihi (ſenſit enim) lux hæc indicitur, inquit,
 Muſa, quid à faſtis non ſtata ſacra petis?
Vtque dies incerta ſacris, ſic tempore certo,
 Seminibus iactis, eſt vbi fœtus ager,

Idem paulò infra paganicas ſemente peracta fieri ſolitas tradit.

Villice da requiem terræ ſemente peracta,
 Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat feſtum, pagum luſtrate coloni,
 Et date paganis annua liba focis.

Sunt etiam feriæ conceptiuæ, vt dixi, non annales. Eas Varro dicit fuiſſe quæ proprio verbo aut non perſpicuo ſignificabantur. vt Nouendiale ſacrum, cuius originem & vim exponit in primo libro Liuius. Romanus quoque ab

eodem

eodem prodigio Nouendiale ſacrum publicè ſuſceptum eſt, ſeu voce cæleſti ex Albano monte miſſa (nam id quoque traditur) ſeu Aruſpicum monitu. Manſit certè ſolenne, vt quandocunque idem prodigium nunciaretur, feriç per nouem dies agerẽtur. Prodigium autem paulò ſupra narrat his verbis, Deuictis Sabinis cùm in magna gloria magníſque opibus regnum Tulli ac tota res Romana eſſet, nunciatum regi patribúſque eſt, in monte Albano lapidibus pluuiſſe. Non eſt neceſſe docere, quoties id prodigium nunciatum fuerit, idem ſacrum fuiſſe ſuſceptum. Hoc enim & lõgum nimis eſſet, & curioſum. Satis eſt intelligi, hoc ſacrum non quotannis factum eſſe, nec certo die, cum eius cauſa eſſet incertiſsima. Eodẽ pertinẽt ſupplicationes, obſecrationes, lectiſternia, aliæque religiones, quæ prodigiis nunciatis, placandis diis procurabãtur. Libro XXVII. Liuius, Prodigia quoque prius, quàm ab vrbe COSS. proficiſcerentur, procurari placuit. In Albano monte tacta de cælo erant, ſignum Iouis, arbórque tẽplo propinqua, & Hoſtiæ lacus, & Capuæ murus, Fortunæque ædes, & Sinueſſç murus portáque. Hæc de cçlo tacta. Cruentam etiam fluxiſſe aquam Albanã, quidam auctores erant &c. Ea prodigia hoſtiis maioribus procurata & ſupplicatio circa omnia puluinaria, obſecratio in vnũ diem indicta. Lib. XXVI. Eodem anno prodigia aliquot viſa nũciatáque ſunt. In æde Concordiæ Victoria, quæ in culmine erat, fulmine icta, decuſſáq; ad victorias, quæ in arce fixæ erant, hæſit, neque inde procidit. Et Anaginæ & Fregellis nunciatum eſt murum portáſque de cælo igne tactas, & in foro Sudertano ſanguinis riuos per diem totum fluxiſſe, & Ereti lapidibus pluuiſſe, & Reate mulam peperiſſe. Ea prodigia hoſtiis maioribus ſunt procurata & obſecratio in vnum diem populo indicta & Nouendiale ſacrum. Non neceſſe habui omnium prodigiorum procurationes, quòd id ad rem nihil pertinet, hic attexere. Quemadmodum autem ferias alias ſtatas, alias conceptiuas eſſe diximus, & cõceptiuarum partim annales, partim

non annales,ſic ludorũ diuiſio adhiberi poteſt. Alij enim ſtati ſunt, alij conceptiui & conceptiuorum, alij annales, alij non annales erant. Ludos omneis primum fuiſſe indictiuos & conceptiuos,nõ annales aut annuos, id eſt,nõ in annos ſingulos,reperio,deinde annales quoſdam,tum ſtatos ſolos Apollinareis. Ludi primi facti ſunt Romæ Neptuno Equeſtri, quę Conſualia appellãtur, quòd Cõſus Neptunus à Romanis diceretur. Indicti ſunt autem finitimis populis â Romulo anno IIII. imperij eius, vt placet Dionyſio Halicarnaſſeo,eóſque ſua etiã ætate fieri ſolitos dicit. L.Tarquinius annuos fecit eos, qui iidem & Magni & Romani vocantur, quemadmodũ primo libro Liuius docet his verbis, Ludos opulentiùs inſtructiúſque quàm priores reges,fecit. Tum primũ circo,qui nunc maximus dicitur, deſignatus locus eſt. Loca diuiſa Patribus Equitibúſque, vbi ſpectacula ſibi quiſque facerent, Fori appellati. Spectauere, furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinẽtibus pedes. Ludicrum fuit equi pugiléſque ex Hetruria maximè acciti. Solẽnes deinde annui mãſere ludi Romani Magníque variè appellati. Hęc ille. Romani ergo & Magni ludi iidem fuerunt, iíque annui, Liuij ſentẽtia. Quod verúmne ſit dubito. Inuenio enim eos factos fuiſſe prodigiorũ ferè cauſa, & interdũ religione iniecta. Id quod ipſe Liuius lib. XXII. tradit. Q. Fabius Maximus Prodictator iterum quo die magſtratum iniit, vocato Senatu,ab diis orſus,cùm edocuiſſet patres plus negligentia cerimoniarum auſpiciorúmque temeritate atque inſcitia peccatum à C. Flaminio COS. eſſe, quæque piacula iræ deũ eſſent,ipſos Deos conſulẽdos eſſe peruicit, vt (quod non fermè decernitur, niſi cùm terra prodigia nunciata ſunt) Decemuiri libros Sibyllinos adire iuberentur. Qui inſpectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quòd eius belli cauſa votum Marti foret,id non ritè factum deintegrò atque ampliùs faciendum eſſe: & Ioui ludos Magnos & ædes Veneri Erycinæ ac Deæ Menti vouendas eſſe, & ſupplicationem lectiſterniúmque habendum &c. In XXV.

à P.Corne-

à P.Cornelio Scipione ædile ante legitimã ætatẽ creato, factos eſſe tradit,quod ad Ciceronis ætatem ſeruatũ, Ædilibus magno honori fuit. Ædilitia,inquit Liuius,largitio hæc fuit, Ludi Romani pro temporis illius copiis magnificè facti,& diem vnum inſtaurati,& congij olei in vicos ſingulos dati. Plebeij etiam ludi fuerunt,qui hoc nomine appellabantur, quòd eos Ædiles plebeij facerent. Nam Ædiles Curules Magnos,qui iidẽ Romani dicebãtur, exhibebant. In lib.XXVII. Ludi & Romani & plebeij eo anno in ſingulos dies inſtaurati.Ex his etiam paucis verbis mihi videtur facilè perſpici poſſe, non fuiſſe vtroſque ludos annuos. Si enim erant annui, cur eo anno inſtauratos fuiſſe addidiſſet?niſi fortè dicimus,non factos ſed inſtauratos ſcriptum eſſe.Aliud eſt enim facere ludos aliud inſtaurare. Inſtaurare enim eſt eos cùm prius non ritè facti ſint reficere.Alij quoque ludi fuerunt, qui Scenici à Scena, id eſt tabernaculo vocati ſunt. Eorum origo à peſtilentia,cuius vis nulla ratione leuari poterat,aut reprimi,dicta eſt, nec tamen facti eam leuarunt. In libro VII. pòſt vrbem conditam Liuius, Et cum vis, inquit, morbi, nec humanis conſiliis, nec opẽ diuina leuaretur, victis ſuperſtitione animis,ludi quoque Scenici,noua res bellicoſo populo (nam circi modo ſpectaculum fuerat) inter alia cæleſtis iræ placamina inſtituti dicuntur. Cæterùm parua quoque (vt fermè principia omnia) & ea ipſa peregrina res fuit. Sine carmine vllo, ſine imitandorum carminum actu, ludiones ex Hetruria acciti ad tibicinis modos ſaltantes,haud indecoros motus more Tuſco dabant.Deinceps eorum ludorum progreſſum tradit & abſolutionem. Atque hi quidem ludi conceptiui & indictiui omnes fuerunt. Annui eſſent nécne, aliud affirmare non poſſunt. Apollinares autem primùm indictiui, vt dixi,fuerunt,ídque quadriennio ſolùm, aut plurimùm quiquennio,deinde voti ſunt & facti in ſtatum diem, qui eſt ante III.Nonas Quintiles.T. Liuius lib. XXVII. poſt vrbem conditam,Ludi,inquit, Apollinares. Q. Fuluio.

Ap. Claudio COSS. à P. Cornelio Sylla prætore vrbis primùm facti erãt: inde omnes deinceps Prætores vrbani fecerant, ſed in vnum annum vouebant, diéque incerto faciebant. Eo anno peſtilentia grauiùs incidit in vrbem agróſque, quæ tamen magis in morbos longos quã in perniciales euaſit. Eius peſtilentiæ cauſa & ſupplicatũ per compita tota vrbe eſt, & P. Licinius Varus Prætor vrbis legem ferre ad populum iuſſus, vt hi ludi in perpetuũ in ſtatum diem vouerentur. Itaque ipſe primus ita vouit fecítque antè diem III. Nonas Quintiles. Is dies deinde ſolennis ſeruatus. Hos autem ludos ſcribit votos eſſe ex libris Martis vatis clariſsimi, in quibus ita ſcriptum fuit, Hoſtes, Romani, ſi expellere vultis, vomicámque quę gẽtium venit longè, Apollini vouendos cenſeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant. Cùm populus dederit ex publico partem, priuati vti conferant pro ſe ſuíſque. Iis ludis faciendis præerit prætor is, qui ius populo plebíque dabit ſummũ. Decemuiri Græco ritu hoſtiis ſacra faciant. Hæc ſi rectè faxitis, gaudebitis ſemper, fiétque res veſtra melior. Nam is Dius extinguet perduelles qui veſtros cãpos paſcit placidè. Deinceps Liuius hęc omnia decreta & facta eſſe docet. Hos ſolos ſtatos cõperi. Sacra etiã & epulum, quæ ad feſta dixi pertinere, conceptiua fuiſſe inuenio. Sed quoniam de feriis conceptiuis ſatis multa dixi, nunc ſequitur vt de ſtatis dicendum eſſe videatur. Quanquam nobis hæc via & artificio tradentibus ſatis erat de his dicere. Neque enim ars in iis quæ incerta ſunt, verſari ſolet. Atque vt in hoc ordinẽ certũ ſeruem, ab iis quæ in Ianuarium menſem incidebant, initium ſumam. Calendis Ianuariis, Iani, à quo deo is menſis nomẽ inuenit, feſtum fiebat. Hoc quidem feſtum aliáque ſtata quæ deinceps trademus vetus Faſtorum ratio, quæ inter Capitolij ruinas in marmore inſculpta, inuenta eſt, nos docuit. Quam cùm Faſtis Ouidianis ita conuenire conferẽdo notaui, vt vel Ouidius ab illis ſuos, vel qui illos inſculpſit, eos ab Ouidianis ſumpſiſſe videatur. In feſto autem

Iani

Iani opus agebatur, quòd Ouidius, cur fieret, docet his verſibus.

Poſtea mirabar, cur non ſine litibus eſſet
Prima dies, cauſam percipe, Ianus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis,
Totus ab auſpicio ne foret annus iners.
Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo
Nec plus quàm ſolitum eſt teſtificatur opus.

Itaque is dies intercifus erat potius, quam feſtus. A Calẽdis autẽ Ianuariis ad eum diem, qui eſt ante v. Idus eiuſdem menſis, nullum feſtũ erat. Eo autẽ die erant Agonalia. Dies multos eis feſtos Varro aſsignat his verbis, Dies Agonales, per quos rex in regia arietẽ immolabat. Dicti ab ago, eò quòd interrogatur à principe ciuitatis & princeps gregis immolatur. Eſt enim legendum ago, non agõ vt ſcriptum eſt in vulgatis libris. Ouidius enim notationem verbi huius exponens, in multis quas de multorum ſententia affert, hanc Varronis primo loco explicat.

Quattuor adde dies, ductis ex ordine Nonis:
Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit,
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros
Semper agátne rogat, nec niſi iuſſus agit.
Pars, quia non veniant pecudes, ſed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc feſtum priſcis Agonalia dictum,
Vna ſit vt proprio littera dempto loco.
Aut, quia præuiſos in aqua timet hoſtia cultros,
A pecoris lux eſt ipſa notata metu,
Fas etiam fieri ſolitis ætate priorum:
Nomina de ludis Græca tuliſſe diem:
Et prius antiquus dicebat Agonia ſermo,
Veráque iudicio eſt vltima cauſa meo.

Tertio inde die, id eſt, tertio Idus Ianuarias erant Carmentalia. Varro, Carmentalia nominantur, quòd ſacra

tum & feriæ ſunt Carmentis. Ouidius in primo libro de faſtis multis verſibus cauſam feſti exponit. Idibus Ianuariis Iouis feſtum erat, de quo Ouidius,

Idibus in magni caſus Iouis æde ſacerdos
Semimaris flammis viſcera libat ouis.

XVIII.Cal. Feb. erat alterum Carmentis feſtum, quod etiam Ouidius his carminibus indicat,

Reſpiciet Titan actas vbi tertius Idus,
Fient Parrhaſiæ ſacra relata deæ.
Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur,matronáque deſtinat omnis
Ingratos nulla prole nouare viros.
Néve daret partus,ictu temeraria cæco
Viſceribus creſcens excutiebat onus.
Corripuiſſe patres auſas immitia nuptas,
Ius tamen ereptum reſtituiſſe ferunt,
Bináque nunc pariter Tegeææ ſacra parenti
Pro pueris fieri virginibúſque iubent.

Eodem etiam die feriæ Porrimæ & Poſtuertæ agebantur,de quarum dearũ nominibus & ſacro idem Ouidius hæc tradidit.

Si quis amas veteres ritus,aſsiſte precanti,
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur,Poſtuertáque,ſiue ſorores,
Siue fugæ comites Mænali diua tuæ.
Altera quòd porrò fuerat,ceciniſſe putatur,
Altera venturum poſt modò quicquid erat.

In ſequenti die, id eſt, XVII. Cal. Feb. feriæ erant Concordiæ.Id Ouidius tradit in eodem libro,

Candida te niueo poſuit lux proxima templo,
Quà fert ſublimeis alta Moneta gradus,
Nunc benè proſpicies Latiam Concordia turbam,
Nunc te ſacratæ conſtituere manus.
Furius antiquus populi ſuperator Hetruſci
Vouerat,& voti ſoluerat ille fidem.

Cauſa

Cauſa quòd à patribus ſumptis ſeceſſerat armis
Vulgus,& ipſa ſuas Roma timebat opes.
Cauſa recens melior,paſſos Germania crines
Corrigit auſpiciis dux venerande tuis.

Sexto autem Cal. Febr. erat feſtum Caſtoris & Pollucis. Ouidius.

At quæ venturas præcedit ſexta Calendas,
Hac ſunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis,fratres de gente deorum
Circa Iuturnæ compoſuere lacus.

Pacis autem feriæ erant I I I. Calend. menſis eiuſdem, Ouidij etiam ſententia,

Ipſum nos carmen deduxit pacis ad aras.
Hæc erit à menſis fine ſecunda dies.

Atque hæc quidem feſta erant menſe Ianuario. In Februario autem quæ ſequuntur. I I I I. quidem Non. feſtum Soſpitæ,Iouis,& aſylum celebrabatur. Ouidius:

Principio menſis Phrygiæ contermina matri
Soſpita delubris dicitur aucta nouis. Paulò infrà,
Tunc quoque vicini lucus celebratur Aſyli,
Qua petit æquoreas aduena Tybris aquas.
Ad penetrale Numæ Capitolinúmque tonantem,
Inque Iouis ſummi cæditur arce bidens.

Idibus eiuſdem menſis Fauni ſunt feriæ, idémque dies nefaſtus erat ob cædem Fabiorum.Ouidius lib. I I.

Idibus agreſtis fumant altaria Fauni.
Hîc,vbi diſcretas inſula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies,in qua Veientibus aruis
Ter centum Fabij ter cecidere duo.

X V.Cal.Martias Lupercalia erant. Ouidius eodem lib.

Tertia poſt Idus nudos aurora Lupercos
Aſpicit,& Fauni ſacra bicornis erunt.

Originem Lupercalium deinceps explicat.

Tranſtulit Euander ſylueſtria numina ſecum
Hîc vbi nunc vrbs eſt,hinc locus vrbis erat.
Inde deum colimus,deuectáque ſacra Pelaſgis

Flamen ad hæc priſco more Dialis erat.

Dionyſius & Liuius & ipſe Ouidius multa de his ſacris commemorant,ſed hæc ſatis multa ſunt nobis.

Quirinalia ſequũtur. Erãt enim XII.Cal.Martias.Varro, Quirinalia à Quirino,quòd huic deo feriæ &c.ſunt enim corrupta,Ouidius in ſecundo lib.

Proxima lux vacua eſt,at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen Romulus antè fuit.

Eas autẽ ferias Romulo fieri ſolitas deinceps tradit,quòd Iulius quidam Romanis mœſtis de morte Romuli, miſſum ſe ab eo dixit, vt nunciaret ne ſe vt mortalem lugerent, ſed vt Deum colerent. De his Liuius multa & Dionyſius. Eodem etiam die feſtum erat ſtultorum,& feralia ſacrificia fiebant.Feralia,inquit Varro,ab inferis & ferendo,quòd ferunt tum epulas ad ſepulchrum quibus ius eſt parentare. Hæc ſacra Fornacalia Ouidius appellat, eáque indici ſolita dicit à Maximo Curione,negátque eadẽ ſtato die fieri.

Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indicit,nec ſtata ſacra facit.

Ritum eius ſacri plurib.exponit, quæ qui legere volet,locum indicaui.Poſtridie eius diei fiebant Chariſtia,de quibus Ouidius loquitur his verſibus.

Proxima cognati dixere Chariſtia chari,
Et venit ad ſocios turba propinqua Deos.
Scilicet à tumulis,&,qui periere,propinquis
Protinus ad viuos ora referre iuuat,
Póſtque tot amiſſos quicquid de ſanguine reſtat,
Aſpicere,& generis dinumerare gradus.

Sequũtur etiã alia de eodẽ feſto carmina. Poſtridie Chariſtiorũ Terminalia fiebãt,de quibus Ouidius ita diſſerit,

Nox vbi tranſierit,ſolito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arua ſuo.
Termine,ſiue lapis,ſiue es defoſſus in agro
Stipes,ab antiquis tu quoque numen habes.
Te duo diuerſa domini de parte coronant,

Bináque

Bináque ſerta tibi,bináque liba ferunt.
Ara fit,huc ignem curta fert ruſtica teſta
Sumptum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit, conciſáque conſtruit arte.
Et ſolida ramos figere pugnat humo.
Tunc ſicco primas iritat cortice flammas.
Stat puer,& manibus lata caniſtra tenet.
Inde vbi ter fruges medios immiſit in ignes
Porrigit inciſos filia parua fauos.
Vina tenent alij,libantur ſingula flammis:
Spectant,& linguis candida turba fauet.
Spargitur & cæſo communis Terminus agno,
Nec queritur,lactens cum ſibi porca datur.
Conueniunt celebrántque dapes vicinia ſupplex,
Et cantant laudes Termine ſancte tuas.

Atque hæc quidem Ouidius de Termini feriis. Varro autem dicit feſtum hoc celebratũ fuiſſe pridie Calend. Martias,niſi cum intercalaretur Februarius,tum enim ſexto à fine die ſolitum fieri ſcribit, quanquam ait tum quinque inferiores dies ei menſi demi ſolitos. Extremæ huius mẽſis feriæ erant Equiria, ſic appellata ab equorum curſu, vt ait Varro,quòd tum equi in campo Martio currerẽt. Erat autem is dies. I I I. Cal. Martias, vt placet Ouidio,

Iámque duæ reſtant noctes de menſe ſecundo,
Marſque cito iunctis curribus vrget equos.
Ex vero poſitum permanſit Equiria nomen,
Quæ Deus in campo perſpicit ipſe ſuo.

Calendis Martiis Martis erat feſtum , quod matronæ colebant. Erant etiam Iunonis Lucinæ feriæ. Et Salij ferunt Ancilia & Mamurium canunt. Ouidius in tertio libro faſtorum horum omnium originem tradit multis verſibus, quorum pauca ſubiiciam,

Cùm ſis officiis Gradiue virilibus aptus,
Dic mihi matronæ cur tua feſta colant.

Cauſam explicat deinceps, cuius hæc ſententia eſt. Cùm Romulus Conſos ludos facere inſtituiſſet, eóſque finiti-

mis populis indixiſſet, virgines Sabinæ ad diem conueniunt, Eas nec opinãteis in medio ludicro Romani, qui conſtituti erãt, rapiunt. Hinc natum eſt bellum inter Romanos & illos populos quarũ virgines repetitas Romani reddere noluiſſent. Iam acies inſtructæ erant, iam ſignum pugnæ datum erat, cùm Sabinæ aliorúmque populorum mulieres, quæ raptę erant, habitu luctus, paſsis crinibus in medias acies prorumpunt cum infantibus. Ita victis animis, pax facta eſt. Itaque Ouidius addit,

Inde diem primáſque meas celebrare Calendas
Oebaliæ matres non leue munus habent.
Aut quia committi ſtrictis mucronibus auſæ
Finierant lacrymis Martia bella ſuis.
Vel quòd erat de me fœliciter Ilia mater,
Ritè colunt matres ſacra diémque meum.

Eodem libro de Iunonis Lucinæ feſto differit, & cur Salij ancilia eo die ferrent & Mamurium canerent, quæ ſciens prætereo, ne ſim longior. De ancilibus multa ſcripta ſunt à Liuio, plura à Dionyſio. Pridie Nonas Martij Veſtę erãt feriæ, quemadmodum Ouidius declarat his verſibus,

Sextus vbi è terra cliuoſum ſcandet Olympum
Phœbus, & alatis æthera carpet equis:
Quiſquis ades, caſtæque colis penetralia Veſtæ,
Gratare, Iliacis thuráque pone focis.

De ſacris Veſtæ idoneo loco dicemus, cum de ſacerdotibus erit differẽdum. Nunc ſatis eſt intelligi, hæc ſacra fieri Diis Troiæ, quos Aeneas in Italiam aduexiſſe dicitur. Nonis Martiis Veiouis erat feſtum. Hoc faſti, quos repertos dixi inter Capitolinas ruinas, nõ indicãt, ſed Iunonis. Veiouis autẽ legẽdum eſſe Ouidius indicat his verſibus.

Vna nota eſt Martis Nonis, ſacrata quòd illis
Templa putant lucos Veiouis ante duos.

Cur autem ita Iupiter vocaretur, paulò infrà docet.

Nunc vocor ad nomen, Vegrandia farra coloni
Quæ malè creuerunt, veſcáque parua vocant.
Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego Veiouis ædem,

Aedem

Aedem non magni ſuſpicer eſſe Iouis?

Pridie Idus Martias erant altera Equiria. Ouidius.

Sex vbi ſuſtulerit, totidémque emerſerit orbes
Purpureum rapido qui vehit axe diem:
Altera gramineo ſpectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curuis in latus vrget aquis.

Idibus autem eiuſdem mẽſis feſtum erat Perennæ Annę, in Faſtis, quos ſæpe nominaui, Proannæ vitioſè legitur, pro Perennæ. Ouidius,

Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,
Non procul à ripis aduena Thybre tuis.
Plebs venit, ac virides paſsim diſiecta per herbas
Potat, & accumbit cum pare quiſque ſua.

& cætera carmina quibus ritum eius feſti explicat. Quæ autem fuerit hæc Anna, variæ fuerunt opiniones. Alij enim Lunam, quòd menſibus annum expleat, eſſe putauerũt. Alij Themin, nonnulli bouem Inachi, quidam nympham Iouis nutricem, alij pauperem fœminam, quæ plebi, cum in ſacrum montem ſeceſsiſſet, eique iam panis ad victũ non ſuppeteret, panem ſuppeditaſſe dicitur. Sed conſtantior fama eſt eſſe Annã, quæ Didonis ſoror metu ex feneſtra ſe in mare deiecerit, incolumíſque in Italiam peruenerit. XVI. Cal. Apri. feſtũ Bacchi, quod vocat Varro Liberalia. Liberalia, inquit, dicta, quòd per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes Liberi, & anus edera coronatæ cum libis & foculo pro emptore ſacrificantes. Ouidius tertio libro de faſtis.

Tertia poſt Idus lux eſt celeberrima Baccho.

XIIII. autem Cal. eiuſdem menſis erant Mineruæ, quæ quinq; diebus fiebãt Quinquatria, vt etiã Ouidio placet.

Vna dies media eſt, & fiunt ſacra Mineruę,
Nomina quæ à iunctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Cauſa, quòd eſt illa nata Mineruа die.
Altera, tréſque ſuper ſtrata celebrantur arena,
Enſibus exertis, bellica læta Dea eſt.

Nono autē Cal. fiebat feſtū Forti Deę. Ouidius eodē lib.

Summa dies è quinque tuba luſtrare canora
Admonet, & Forti ſacrificare Deæ.

Poſtridie eius diei erat Iani ſacrificium, Concordiæ, Salutis, & Pacis. Ouidius hoc docet ſed obſcurè: itaque quod numerat, à Quinquatriis incipiendum eſt,

Tres vbi luciferos veniens præmiſerit Eos
Tempora nocturnis æqua diurna feret.
Inde quater paſtor ſaturos vbi clauſerit hœdos,
Canuerint herbæ rore recente quater,
Ianus adorandus, cúmque hoc Concordia mitis,
Et Romana Salus, aráque Pacis erit.

Pridie Calendas Lunæ erant feriæ in Auentino. Ouidius eodem libro,

Luna regit menſes, huius quoque tempora menſis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Sequitur hunc Aprilis, cuius Calendis Veneri & Fortunę virili ſacra fiebant. Hoc docet multis carminib. Ouidius in quarto Faſtorum libro. Eius de Fortunæ virilis ſacro hæc ſunt carmina,

Diſcite nunc quare Fortunæ thura virili
Detis, eo gelida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus poſito velamine cunctas,
Et vitium nudi corporis omne videt.
Vt tegat hoc, celétque viros Fortuna virilis
Præſtat, & hoc paruo thure rogata facit.

Inde ſequitur feſtum Cybelis Nonis Aprilibus. Ouidius ibidem,

Ter ſine perpetuo cælum verſetur in axe,
Ter iungat Titan, térque reſoluat equos:
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta parentis erunt.
Ibunt ſemimares, & inania tympana tundent,
Æráque tinnitus ære repulſa dabunt.
Ipſa ſedens molli comitum ceruice feretur
Vrbis per medias exululata vias.
Scena ſonat, ludíque vocant, ſpectate Quirites.

Et fora Marte ſuo litigioſa vacent.

Poſtridie,id eſt VIII. Idus feſtum erat Fortunæ publicæ in colle Quirinali. Ouidius,

Poſtera cùm cælo motis Pallantias aſtris
Fulſerit,& niueos luna leuarit equos.
Qui dicit,quondam ſacrata colle Quirini
Hac Fortuna die publica,verus erit.

VI.Idus Ludi fiebant ob honorem Cæſaris, atque ij ſtati erãt. Cùm autem ſupra dixi, nullos me legiſſe ludos fuiſſe præter Apollinares, hoc ad ſuperiora tempora retuli. Poſtridie Cereri ſacrum fiebat,& ludi. Verſus Ouidianos deinceps paucos proferam,vt vitem ſatietatem.

Idibus autem feſtum erat Iouis Victoris atque Libertatis. Ouidius,

Occupat Aprileis Idus cognomine victor
Iuppiter,hac illi ſunt data templa die.
Hac quoque ni fallor,populo digniſsima noſtro
Atria libertas cœpit habere ſua.

XVII. Calen.Maias erant Fordicidia à fordis bobus, vt Varroni placet. Eſt enim,vt ait,bos forda,quæ fert in vẽtre. Fordicidia autem dicta ſunt,quòd ea die publicè immollabãtur boues pręgnantes in curiis. A fordis ergo cædendis Fordicidia dicta ſunt.

Fuiſſe autem Fordicidia eo die quẽ diximus,id eſt, XVII. Cal.Maias,Ouidius declarat his verſibus,

Tertia poſt Veneris cùm lux ſurrexerit Idus,
Pontifices forda ſacra litate boue.

XIIII. Calend.erat curſus equorum in circo, & vulpiũ combuſtio.Palilia,id eſt,deæ Palis feſtum XII. Calend. Vinalia Iouis X.Calendas.IIII.Cal.Rubigalia à dea Rubigine quæ ſegetibus nocere dicitur.Pridie Calẽd. Maias feſtum Florę & Veſtę.De his omnibus Varro & Ouidius differunt. Atque vt paucis multa complectar,Maio mẽſe hæc feſta ſunt,V.Non.Floræ,& ludi ei fiunt.VII.Idus Lemuria nocturna.IIII.Idus Martis Vltoris. Idibus,Mercurij.XIII.Calend.Iunias Iani.Agonalia,XI.Vulcanalia.

vi. Fortunæ publicæ. Horũ omnium qui originem & ritũ ſcire volet, euoluat v. Faſtorũ librum. Iunius eſt deinceps, in quo hæc feſta celebrantur, Belonæ pridie Non. Nonis ipſis Fidei. vii. Idus Mentis, & Tybridi ludi fiunt. vi. Idus Veſtæ feſtum. iiii. Idus Matronalia Concordiæ Fortunæque feſtũ. Idibus Iouis, & Quinquatria Mineruæ. xiii. calend. Quintileis feſt. ſummi Iouis. viii. Fortis fortunę. Superiorum quidem menſium quæ de faſtis tradidimus, certa & explorata ſunt: quæ autem in reliquis fuerint, tradere non poſſum. Nam nec alteri ſex Ouidij de Faſtis libri extant, nec in libris qui extant aliorum, id notare & cognoſcere poſſumus. Pauca tamẽ quę diu multum quærendo inuenimus, non erit alienum exponere. Varro quidem in libris de lingua Latina, præter multa feſtorum nomina, quæ adhuc edidi, alia etiam quędam exprimit. In quo menſium ordinẽ eum ſeruaſſe hinc ſciri poteſt, quòd ab Agonalibus quæ ſunt v. Idus Ianuarij ducto exordio, ad Saturnalia quæ extremo ferè Decẽbri menſe fiunt, peruenit. Sed hoc ferè prætermiſit, quòd hoc tempore ſtudioſiſsimè quærimus. Neque enim tam feſta quærimus, quàm eos dies qui eis ſacri & conſtituti fuerunt. Extremum feſtum Fortis Fortunæ Iunio menſe eſſe diximus. Huius auctorem Varro Seruium Tullum facit his verbis, Dies Fortis Futunæ appellatus ab Seruio Tullo rege, quòd is fanum Fortis Fortunæ ſecundũ Tyberim extra vrbem Romam dedicauit. Quæ ergo feſta deinceps commemorat, ad Quintilem, id eſt, Iulium pertinẽt, niſi fortè Populifugia. Attribuit enim ea Iunio. Iunio, inquit, menſe dies Populifugia videtur nominatus, quòd eo die repentino tumultu fugerit populus. Diei huius nec in Faſtis Ouidianis, nec in iis, quos inuentos eſſe dixi inter ruinas Capitolij, vlla fit mentio. Atque hic dies quotus Iunij fuerit, ignoro. Nonæ autem Caprotinę quæ apud eum ſequuntur, cuius menſis fuerint, ipſe non exprimit. Macrobius autem in primo Saturnaliorum libro explicat, Nonis, inquit, Iulis diem feſtum eſſe ancillarũ,

tam

tam vulgò notum eſt, vt nec origo, nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni enim Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæque ſacrificant ſub arbore caprifico, in memoriam benignæ virtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam poſt vrbem captam, cùm ſedatus eſſet Gallicus motus, res verò publica eſſet ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadēdi Rom. nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumium Liuium Fidenatium Dictatorem. Qui mandatis ad Senatum miſsis poſtulauit, vt ſi vellent reliquas ſuæ ciuitatis manere, matresfamiliæ ſibi & virgines dederētur. Cúmq; Patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi, ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt, ſe cùm cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram, habitúque matrumfamiliâs & virginum ſumpto, hoſtibus cū proſequentium lacrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. Quæ cùm à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, viros plurimo vino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes: quibus ſoporatis, ex arbore caprifico, quæ caſtris erat proxima, ſignum Romanis dederunt. Qui cùm repentina incurſione ſuperaſſent, memor beneficij Senatus omnes ancillas manumitti iuſsit, dotémque eis ex publico fecit, & ornatum quo tunc erant vſæ, geſtare conceſsit, diémque ipſum Nonas Caprotinas nuncupauit ab illa caprifico, ex qua victoriæ ſignū ceperunt, ſacrificiúmque ſtatuit annua ſolennitate celebrandum, cui lac, quod ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Hæc Macrobius. Hoc eodem menſe erant Apollinares ludi antè diem III. Non. vt ſuprà docui, & Neptunalia quantum ex fragmento quodam faſtorum coniicere potui, ſed non erat notatus dies. Itaque de his Varro deinceps diſſerit, qui locus eſt, vt plerique alij, corruptus. Furinalia apud eum ſequuntur. Erant autem vt ait Feſtus, ſacra Furniæ, quam deam dicebant. Portunnalia à Portunno, qui vt ait Feſtus, Palęmon dictus eſt. Atque hæc ſacra quibus diebus fierent inuenire non potui,

nec Quintili mēſe ánne Sextili. Vinalia autem ruſtica dicuntur inquit Varro, antè diem XII. Calendas Septembris, quòd tum Veneri dedicata ædes & horti eius tutelæ aſsignantur, ac tum ſunt feriati olitores. Conſualia dicta à Conſo, quòd tum feriæ publicæ ei Deo, & in circo ad aram eius ab ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. De his iam diximus, & quo die fierent. Varro hoc loco eorum mentionē facit. Sequūtur apud Varronem Vulcanalia, à Vulcano, quòd ei tum feriæ, & quod eo die populus pro ſe in ignem animalia mittit. Sextili menſe, id eſt, Auguſto hæc ſacra facta eſſe in quodā fragmento Faſtorum inueni. Opeconſiua, vt idem actor eſt, dies ab dea Opeconſiua, cuius in regia ſacrarium, quòd ideo actum eſt, vt eò præter virgines Veſtales & ſacerdotem publicū introeat nemo. Vortumnalia à Vortumno cuius, vt idem ait, feriæ Octobri menſe fiebant. Meditrinalia dies dictus à medendo, quòd, vt ait Flaccus, flamen Martialis dicebat hoc die ſolitum vinum nouum & vetus libari & deguſtari medicamenti cauſa. Fontanalia à fonte, quòd eo die ferię eius. Tum & in fontes coronas iaciebant, & puteos coronabant. Armiluſtrium apud eum ſequitur. Erat autem feſtum, vt etiam ait Feſtus, in quo res diuinas armati faciebant, ac dum ſacrificabant, tubis canebant. Atque hæc quidem ſacra incertū eſt quo & menſe & die fierent. Saturnalia autem Opalia & Angeronalia & Laurentalia quæ ferè ſacra reſtant apud Varronē, quo menſe ac die celebrarentur apud Macrobium reperi. Fiebant autem XIIII. Calend. Ianuarias, & ſeptem diebus finiebantur. Quanquam de hoc controuerſia eſt. Nam & tertio die Opalia fuiſſe Varro ſcribit, & ſexto Laurentalia. Sed vt variæ multorum de his ſententiæ intelligātur, Macrobij verba libet attexere. Apud maiores, inquit, noſtros Saturnalia die vno finiebantur, qui erat ad XIIII. Calendas Ianuarias. Sed poſtquam C. Cæſar huic menſi duos addidit dies, ſexto decimo cœpta celebrari. Ea re factum eſt, vt cùm vulgus ignoraret certum Saturnaliorū diem,

diem,nonnullíque à C.Cæſare incerto die, & alij vetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur. Licet & apud veteres opinio fuerit ſeptẽ diebus peragi Saturnalia, ſi opinio vocanda eſt, quæ idoneis firmatur auctoribus. Nonius enim probatiſsimus Attellanarum ſcriptor ait, Olim expectata veniunt ſeptem Saturnalia. Mummius quoque, qui poſt Nonium & Pomponium diu iacentem artem Attellaniã ſuſcitauit, Noſtri,inquit, maiores velut bene multa inſtituere, hoc optimè à frigore fecere ſomno dies ſeptem Saturnalia. Sed Mallius ait, eos,qui ſe,vt ſuprà diximus,Saturni nomine defenderãt, per triduum feſtos inſtituiſſe dies & Saturnalia vocauiſſe,vnde & Auguſtus,huius,inquit,rei opinionem ſecutus in legibus iudiciariis triduo ferias ſeruari iuſsit. Maſurius & alij vno die,id eſt, X I I I I. Calendas Ianuarias fuiſſe Saturnalia crediderunt. Quorum ſententiam Feneſtella confirmat dicens Æmyliã virginem X V. Calendarum Ianuariarum eſſe damnatã,quo die ſi Saturnalia gererẽtur, nec cauſam omnino dixiſſet.Deinde adiecit, Sequebantur eum diem Saturnalia.Mox ait,Poſtero autem die qui fuit X I I I. Calendarum Ianuariarũ, Liciniam virginem vt cauſam diceret iuſſam,ex quo oſtendit X I I I. Calendas profeſtum eſſe. Atque hæc de Saturnalibus Macrobius.Angeronalia autem idẽ ſcribit fuiſſe X I I. Calend. Ianuarias X I I. verò inquit,feriæ ſunt diuæ Angeroniç, cui põtifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciunt,quã Verrius Flaccus Angeronã dici ait, quod angores ac animorum ſolicitudines propiciata depellat.Maſurius adiicit ſimulacrum eius Deæ ore obligato atque ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum, quòd qui ſuos dolores anxietatéſque diſsimulant,perueniãt patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic Deæ dicit, quòd populus Romanus morbo qui angina dicitur,præmiſſo voto ſit liberatus.X I.autem Calendas Ianuarias feriæ ſunt Laribus dedicatæ,quibus ædẽ bello Antiochiæ Æmylius Regillus prætor in campo

Martio curandam vouit.x. verò Calendas eiuſdem menſis feriæ ſunt Iouis quæ appellantur & Laurẽtinæ & Laurentalia. Varro hũc diem ſextum vult eſſe poſt Saturnalia. Ita Saturnalia XVI. Cal. Ianuarias fiebant, quòd quidã alij etiam exiſtimauerunt. Hoc ſacrificium, inquit Varro, fit in Velabro quà in nouam viam exitur, vt aiunt quidam, ad ſepulchrũ Accæ. Quæ autem fuerit Acca hæc ſiue Laurentia à qua Laurentalia ſint appellata, variæ ſunt opiniones. Quidam enim, vt Macer & Liuius, eam Fauſtuli vxorem & Remi Romuliq́ue nutricem eſſe dicunt, alij vt Cato, meretricem, quæ meretricio quæſtu locuples facta, agros quatuor pop. Rom. legauerit, ex quo & ſepulchri magnificentia & annuæ parentationes honore dignata ſit. Opalia ab ope Saturni vxore appellata ſunt. Ea autem ſacra tertio die poſt Saturnalia ſolita fieri tradit, qui dies eſt eius ſententia XIIII. Calend. Ianuarias. Sigillaria addit Macrobius, eáque dicit Saturnaliorum celebritatis, quam ſeptem dierum facit eſſe, diem eſſe ſeptimum. Sed Sigillariorum, inquit, celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lętitiam religionis extẽdit. Huius ſacri duplicem tradit originem, quam qui ſcire volet, eius legat primum librum. In hoc autem ſacro ſigilla quædã fictilia, id eſt ſtatuas & ſimulacra, emebantur, quæ pro ſe quiſque atque pro ſuis piaculum pro Dite facerent. Præter hęc feſta, alia etiam quędam reperio fuiſſe. Macrobius enim in primo Saturnaliorum libro de Varronis ſententia omnibus Idibus Iouis, & Calendis Iunonis ſacrũ fieri ſolitum eſſe tradit. Vt autem Idus omnes Ioui, ita omnes Calendas Iunoni tributas & Varronis & pontificalis confirmat auctoritas. Quod etiam Laurentes patriis religionibus ſeruant, qui & cognomen Deæ ex cerimoniis addiderunt Calendarem Iunonem vocantes. Sed & omnibus Calendis à menſe Martio ad Decembrem huic Deæ Calendarum die ſupplicant. Romæ quoque Calendis omnibus præterquam quòd pontifex minor in curia Calabra rem diuinam Iunoni facit, etiam regina ſacrorũ,

regis

regis vxor porcam vel agnam in regia Iunoni immolat. Sacrorum etiam apud Græcos, A, litera extrema erat. Nã & κρόνια Saturnalia dicunt, & Liberalia διονύσια. Itaque apud nos hodie ſi veteres imitari velimus, & Martinalia Martini feſtum, & Paulilia, Pauli, Marialia Mariæ, eodémque modo cæterorum ferias appellemus licebit. Feſtis autem diebus ac feriis ita Romani rebus diuinis operam dabant, vt opus aliquod eorum quæ ſeruilia vocantur, agere piaculum ac religioſum putarent. Hoc Macrobius docet his verbis, Affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias, ſi indictis conceptíſque opus aliquod fieret. Prętereа regem ſacrorum flaminéſque non licebat videre feriis opus fieri. & ideo per præconẽ denunciabant, ne quid tale ageretur, & præcepti negligens mulctabatur. Præter mulctam verò affirmabãt eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere. prudentem expiare non poſſe Scæuola pontifex aſſeuerabat. Quod autem opus non pollueret ferias, deinceps exponit. Vmbro, inquit, negat eũ pollui, qui opus vel ad deos pertinens, ſacrorúmve cauſa feciſſet, vel aliquid ad vrgẽtem vitæ vtilitatem reſpiciens actitaſſet. Scęuola denique conſultus, quid feriis agi liceret, reſpondit, quod prætermiſſum noceret. Quapropter ſi bos in ſpecũ decidiſſet, eúmque paterfamiliâs adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe, nec ille qui trabẽ tecti fractã fulciendo ab imminenti vindicauit ruina. Romanorum religionem hanc cũ Chriſtiana noſtra in feriis obſeruãdis conſentire adhuc videmus. In eo quod ſequitur, minime con ſentit. Viros Romanis vocare feriis non licebat, nobis licet. Vitabant enim, vt ait Macrobius, ad viros vocandos etiam dies, qui eſſent notati rebus aduerſis. Vitabant etiã feriis, ſicut Varro in Augurum libris ſcripſit in hæc verba, Viros vocare feriis non oportet: ſi vocauit, piaculum eſto. Viros autem vocare eſt, eo defectus cauſa, vel belli in locum conſtitutum iuſſu magiſtratus conuenire. Sed hoc apud Romanos valebat tum denique, cum bellum

eſſet inferendum. Si enim accipiendum erat, quoniam id neceſsitatis erat, non voluntatis morum, dies nullus afferebat, Macrobij ſententia. Nundinę etiam in feriis primis rei Romanæ temporibus habebãtur. tandem in profeſtis haberi cœptæ ſunt. De his Macrobius primo libro Saturnaliorum differit his verbis, Iunius Cæſar XII. auſpiciorum libro negat nundinis concionem aduocari poſſe, id eſt cum populo agi: ideóque nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo Faſtorum libro, nundinis ferias eſſe pronunciat. Eodem libro de ſententia Granij Liciniani nundinis ferias Iouis fuiſſe dicit propterea, quòd flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſoleat immolare. Lege autem Hortenſia, vt idem ſcribit, facta eſt vt faſtæ eſſent, vti ruſtici qui nundinandi cauſa in vrbem veniebant, lites componerent. Nundinas quis primus Romæ inſtituerit, magna eſt quæſtio. Alij enim Romulum auctorem fuiſſe dicunt, vt Tuditanus, alij, vt Caſsius, Seruium Tullium, quidam eas primum inſtitutas eſſe confirmãt, exactis iam regibus, vt Geminus. Nundinas autem à nono die appellatas eſſe, conſtat inter omneis. Nundinæ enim eò inſtitutæ ſunt, vt ait Rutilus apud Macrobiũ, vt cùm ruſtici in agris octo diebus opus egiſſent, nono die intermiſſo opere ad mercatum legéſque accipiendas Romam venirent, ex quo is dies Nundinarum appellatus eſt nomine. Is autem dies nonus ab ineunte anno numerabatur, & ſic deinceps. Atque hi omnes quos commemoraui, in feriis ac feſtis habebantur. Ex quò intelligi poteſt, in eis comitia haberi minimè potuiſſe. Alij autem ſunt dies feſtis contrarij qui profeſti vocantur, quos vulgo operarios vocamus. Profeſtorum autem alij ſunt faſti, alij nefaſti. Faſti duobus modis intelliguntur. Faſtos enim dies interdum feſtos dici Feſtus Pompeius auctor eſt, quomodo mihi accipi videntur in iis libris Ouidij, qui Faſti inſcribuntur. His enim in libris feſta ſolùm quæ ſint ſingulis mẽſibus, exponit. Hoc autem loco faſtos dies eos intelligi volumus, in quibus

hæc.

hæc tria verba, do, dico, addico, prætori fari licebat. Sic enim veteres omnes, vt Varro, vt Ouidius, vt Feſtus Pompeius, vt Macrobius, explicant. Nefaſti contrà ij erant, in quibus ea verba prætor fari non poterat. Nec verò ſi feriis ac feſtis hæc tria verba prætori fari non licebat, idcirco feſti dies erant nefaſti. Nam & nefaſti omnes profeſti ſunt, & cum in feſtis illa tria verba fari non poſſet, id ad Deorum cultum referebatur, in nefaſtis autem id non licebat, quòd aliqua in eis diebus clades fuiſſet accepta. Quid autem illa tria verba do, dico, addico ſignificarent, quoniam multi de eo dubitare poſſunt, dicamus. Prætor quidem hoc loco is intelligitur, qui inter ciues peregrinóſque ius dicit. Eius autem omnis iuriſdictio & poteſtas tribus rebus continebatur, & concedenda agendi poteſtate ei qui petiuiſſet, & iure inter aduerſarios dicundo, & re, de qua agitur, adiudicãda. Primum illum dicebatur dare agendi poteſtatem: ſecundum ius dicere ac reddere: tertium addicere, id eſt, adiudicare. His ita conſtitutis, nunc dicamus quinam eſſent nefaſti aut religioſi, aut atri dies. Tot enim nominibus appellatos eos inuenio. De his T. Liuius initio VI. libro. poſt vrbem conditam ſcribit his verbis, Tum de diebus religioſis ágitari cœptum, diémq; ad XV. Calen. Sextiles duplici clade inſignem, quo die ad Cremeram Fabij cæſi, quo deinde ad Alliam cum exitio Vrbis fœdè pugnatum, à poſteriore clade Allienſem appellarunt, inſignémque rei nullius publicè priuatímque agendę fecerunt. Quidam quòd poſtridie Idus Quintiles non litaſſet Sulpitius Tribunus militum, neque inuenta pace Deûm poſt diem tertium obiectus hoſti exercitus Romanus eſſet, etiam poſtridie Idus rebus diuinis ſuperſederi iuſſum: indè vt poſtridie Calendas quoque ac Nonas eadem religio eſſet, traditum putant. Eadem & Gellius & Macrobius à veteribus ſcriptoribus repetita, etſi aliis verbis referunt, niſi quòd ſecundam ſolum opinionem ſequuntur. Sed hoc præterea Macrobius tradit dies ante IIII. Calen. Non. & Idus in nefaſtis habitos à qui-

buſdam, cuius rei cum religio quæreretur, non aliam repertam eſſe, niſi quòd Q. Claudius Annalium quinto libro cladem illam vaſtiſsimã pugnæ Cannenſis acceptam ſcribit ante diem quartum Nonas Sextilis. Atque hæc quidem de iis diebus, in quibus comitia eſſe non poterant. Quibus cognitis, facile qui eſſent comitiales intelligimus. Qui enim nec feſti erant, nec nefaſti aut religioſi, ij erant comitiales. Et de his quidem hactenus.

FINIS.

INDEX NOTABILIVM IN HIS

lib. a,priorem pag.b,ſecundam denotat.

A

Accubatio. 19.b
Aduocatorius Venetiis. 18.a
Æs. 24.a
Agonalia. 47.a
Ἀγγεραῖον. 14.b
Αἱρετοί. 4.b.30.a
Allienſis dies. 51.a
Ἀναγράφειν. 18.a
Angerona. 49.a
Angeronalia. Ibid.
Anna. 46.a
Annales feriæ. 40.a
Annui magiſtratus. 5.a
Apaturia Athenis. 25.a
Ἀποκληροῦν. 31.b
Apollinares ludi. 48.42.a
Ἀριστοκρατία. 11.b.12.a
Armiluſtrium. 48.b
Ἀρχεῖα. 1.a
Ἄρχειν. 4.a
Ἀρχεῖοι. 1.b
Ἀρχεῖον. 1.b
Ἀρχή. 1.b
Ἀρχὴ τιμή. 4.a
Ἀρχιερεῦς. 25.a
Ἄρχων. 1.b
Athenis initio quatuor tribus. 28.b
Athenienſes in quot partes diuiſi. 9.b
Ἀτιμάζεσθαι. 25.b
Αὐτόχθων φυλή. 26.a
Αὐτόχθονες Aborigines. 26.a

B

Βάναυσοι. 14.a
Bellonæ feſtum. 47.b
Bulla. 17.a

C.

Calendæ Iunoni ſacræ. 49.b
Calendaris Iuno. 49.b
καλήσεις. 30.a
Carmentalia. 43.b
Caſtoris feſtum. 44.a
κατασημαίνειν. 32.a
Cenſus Romanorũ, Athenienſium. 29.b
Cenſus maior,minor. 23.b
Centuriæ. 22.b
Cereris ſacrum. 47.a
Chariſtia. 44.b
Ciſtella. 31.b
Ciuitas in genera hominũ diſtributa. 7.b.10.b.11.a
Ciuitate donari. 15.a
Claſſes. 23.a
Claſsici. 36.a
Claſsis παρὰ τὸ καλεῖν. 30.a
Claudia tribus. 21.a
Clientes. 10.a
κλῆρος τὸ πινάκιον. 31.b
κληρωτοί. 4.b.30.a

κῶμαι. 25.b.
Comitia haberi per quos. 37.a
Comitiales dies. 3.a
Comitiorum genera. 33.a
Comitiorum tempus varium. 35.a
Comitiorum ſecunda diuiſio. ibidem
Comitium. 33.a
Commiſſarij. 4.b
Comparare. 37.a
Compitalia. 40.a
Concordiæ ſacrificiũ. 46.b
Conſualia. 41.b.48.b
Conſules Romæ ante Cëſores. 6.b
Κρόνια. 50.a
Curæ Iuriſdictionis eccleſiaſticæ. 24.b
Curatio quid. 2.a
Curator. 24.b
Curatoris nomine qui. 2.b 4.b
Κυρέωτης. 25.a
Curia. 21.a
Curiæ an eædem quæ tribus. 19.b
Curiata Comitia Calatorũ ſpecies. 34.b
Curſus equorum in Circo. 47.a
Cybeles feſtum. 46.b

D

Δημιουργοί. 9.b
Δῆμοι. 25.b
Δημοκρατία 11.b
Δημόται. 9.a
Diacriorum ordo. 10.b
Dictator nocte dicebatur. 38.a
Διονύσια. 50.a
Δυνάμις. 4.a

E

Εγγράφεσθαι. 17.b.25.a
Εγγράφειν εἰς τοὺς ἐφήβους. 17.b
Εγγράφειν εἰς τοὺς δημότας. 25.b
Εισάγειν ἐς φράτορας. 17.b
Εκλέγειν τ' αἱρεῖσθαι. 32.a
Εξέρχεσθαι ἐκ παίδων. 17.a
Επιμενεῖσθαι. 24.b
Επιστάτης. 4.a
Equiria. 45.a
Equiria altera. 46.a
Equites. 10.a
Ευπατρίδαι. 9.a
Επιμένεια. 2.24.b
Επιτάττειν.

F

Faſti dies. 50.b
Faſti in Capitolij ruinis inuenti. 42.b
Februario ſæpius Comitia. 36.a
Feralia. 34.b
Feriarũ duo genera. 39.a
Feſti dies. 50.a
Fidei feſtum. 47.b
Floræ feſtum. 47.a
Fontanalia. 48.b

Fordici-

Fordicidia. 47.a
FortisDeæ feſtum. 46.b
Fortunæ virilis feſtũ. 46.b
Fortunç Publicç feſtũ. 47.a
Furinalia. 48.a

G

γενναῖοι. 12.b.11.b
γιώειμοι. Ibidem.
γεωμόροι. 9.b
γυναικονόμοι. 3.b

H

Honor ꝑ magiſtratu. 4.a.b
Hydria. 31.b

I

Iani ſacrificium. 46.b
Iani feſtum. 47.a
Idus Ioui ſacræ. 49.b
Idus Martiæ ineundis magiſtratibus. 36.a
Interregnum. 38.b
Interrex. 38.a
Iouis Victoris feſtum. 47.a
Iouis feſtum. 47.b
Iouis ſummi. 47.b
Iſraëliticus populus in tribus duodecim diuiſus. 8.a
Iudices apud Iudæos. 6.a
Iunonis lucinæ feriæ. 45.a
Iurati. 18.b

L

λαιχάνειρ. 31.b
Latinæ feriæ. 40.a
Latinæ feriæ, ſacrum Albanum, idem. 40.b
Latinæ feriæ ſtatæ non erant. 40.a
Laurentalia. 49.b
Lecti. 8.a
Leges tabellares improbatæ à Cicerone. 30.a
Lemuria nocturna. 47.a
Leuitarum ordo. 8.a
Lex Curiata. 33.b
Lex Lutetiæ. 18.a
Lex apud Thebanos. 14.a
Liberalia. 46.a
Libertatis feſtum. 47.a
Locus Pollucis emendatus. 26.b
Locus Ciceronis correct⁹. 33.b
Ludi in honorem Cæſaris. 47.a
Ludorum genera. 41.b
Lunæ feriæ. 46.b
Lupercalia. 44.a
Lutetia in tribus diuiſa. 28.b

M

Magiſterium. 1.b
Magiſtratus quid. 1.a
Magiſtratus, honor. 4.a
Magiſtratuum origo à natura. 5.b
Magiſtratus poteſtas in tribus ſpectatur. 3.a
Magiſtrare. 4.a
Magiſtri. 1.b
Magni ludi. 41.b
Martinalia. 50.a
Martis feſtum. 47.45.a
Meditrinalia. 48.a

P

Mentis feſtum. 47.b
Mercurij feſtum. 47.a
Mercenarij. 10.a
μέτοικοι. 15.a
Multitudinis nomine plebs. 12.a
Municipes. 15.b

N

Nefaſti, atri, iidem. 51.a
Nefaſti. 50.b
Nembro idem qui Ninus. 6.b
Neptunalia. 48.a
Nobilitatis nomine Patricij. 12.a
νομοφύλακες. 18.a
Nonæ Caprotinæ. 47.b
Nonæ Decembr. ineundis magiſtratibus. 35.b
Nouendiale ſacrum. 40.b. 41.a
Nundinæ. 50.b

O

ὀλιγαρχία. 11.b
Opalia. 49.b. 48.b
Opeconſiua. 48.b
Optimates. 12.a

P

Pacis ſacrificium. 46.b
Paganicæ feriæ. 40.a
Palilia. 47.a
Paralorum ordo. 10.b
πατέρες. 8.a
Patres. 8.a
Patres Conſcripti. 8.a
πατρίκιοι pro πατέρες. 8.b. 9.a
Patricij. 8.a
Patronatus πατρωνεία. 8.b
Pediçorum ordo. 10.b
πελάται. 10.a
Perennæ feſtum. 46.a
Percipere. 29.b
Peregrini. 15.a
Perpetui magiſtratus. 5.a
φράτορες Curiales. 24.b
φρατρία vnde. 24.b
φρατρίαρχος maximus Curio. 25.a
φυλαί. 20.a
φύλαρχοι. 20.b
πινάκιον. 31.a
Plebi quando patuerit magiſtratus. 13.a
Plebeij. 9.a
Plebeij ludi. 42.a
Plutarchus à Liuio diſſentit. 8.b
ποιητοί. 17.b
Ponere prætextam. 17.a
Populi nomine quid. 12.a
Populifugia. 47.b
Portumnalia. 48.a
Poteſtas. 4.a.b
Præfectus. 4.a
Proanna. 46.a
Procuratio. 4.b
Prodictatorē quando creari ſolitum. 37.b
Profeſti dies. 50.b
προστιμήματα. 30.a
Priuatæ feriæ. 39.a

Publi-

Publicæ feriæ. 39.a
Publicarum feriarum genera quatuor. 40.a
Pueri an in Ciuium numero. 16.b.17.b

Q

Quatuor partes vrbis Tribus dictæ. 21.a
Quingentomedimni. 10.a
Quinquatrus. 46.a
Quinquennales magiſtratus. 5.a
Quirinalia. 44.b

R

Rerumpub. quarundã conſtitutio. 11.a
Reſp. Ro. penes Coſs. 7.a
Rex prim⁹ magiſtratus. 6.b
Romę nullus ſorte creabatur. 31.a
Romanis feriis vocare aliquem nefas. 50.a
Romani ludi. 41.b
Rubigalia. 47.a

S

Saturnalia. 48.b
Saul primus Iudæis imperauit. 6.b
Salij. 45.b
Salutis ſacrificium. 46.b
Scabinatus Lutetiæ. 14.b
Scenici ludi. 42.a
Sementinæ feriæ. 40.a
Semeſtres magiſtratus. 5.a
Sigillaria. 49.b
Solenne. 35.b
σύνταγμα. 30.a
Soſpitæ feſtum. 44.a
Στρατηγοί. 2.b
Suffragiorum ratio. 32.b

T

Tabella. 30.a
Terminalia. 45.a
θῆτες vel θητεῖς. 10.a.14.b
Tria verba prætoris explicata. 51.a
Tribus. 19.a
Tribus Athenis. 26.a
Tribus Hebræorum. 28.b
Tribuni militares. 33.b
Tributa Comitia. 34.a
Tribuum nomina. 21.a
Triclinia in Curiis. 21.a
τριττύς. 24.a.19.b

V

Varronis liber de tribubus. 22.b
Varronis locus emaculatus. 1.b
Veiouis feſtum. 45.b
Veneris feſtum. 46.b
Venetorum Reſpub. 11.a
Veſtæ feriæ. 45.b
Veſtæ feſtum. 47.a
Vinalia. 47.a.48.b
Virilem togam ſumere. 17.a
Viros vocare. 50.a
Vniuerſitas Lutetiæ. 18.b
Vortumnalia. 48.b
Vrbanæ tribus. 21.b
Vrna. 31.b

Vulcanalia. 47.a.48.b
Vulpium combuſtio. 47.a

X

ξένοι. 15.a

Z

ζευγῖται. 10.a

ERRATA.

Pag.9.b.verſu.7. δημιύργοι. ſcribe δημιυργοί.
10.verſu.20. εἰς δ᾽ διαιρουμένης. εἰς δὲ, &c.
Ibidem,b,verſu.27. αὐθ᾽ὅλε. αὐθ᾽,ὅλε.
Ibidem,verſu extremo. οἱ δὲ γεωργούς. ἔμ δὲ &c.
12.a. verſu extremo. σχολάζειν ἔλε.diſtingue. σχολάζειν,ἔλε.
28.b.8.autem ille. illæ.
29.a.verſu penult.quinquagenum iugerum.
36.a.33.Conſul Idib.ſine diſtinctione.
39.b.verſu primo.non erant Comitiales.
40.a.2.Nundinæ.
45.a.23.citos.
46.a.25.ſacerdotes liberi.
47.b.24.Fortis Fortunæ.
Item vbi ſcriptum eſt φράτεια, lege φρατεία.
vbi Patritij,lege Patricij per, c.